

RAKASTUNUT TYÖMIES

Romanttisen rakkauden rakentaminen sota-ajan kertomuksessa

Sosiologia

Turun yliopisto

Pro gradu -tutkielma

Rebekka Tolonen

Joulukuu 2017

Keuruu

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2. RAKKAUSKIRJEET KERTOMUKSENA	6
2.1. Henkilöt ja luokka-asetelma kirjeiden taustalla	6
2.2. Kirjeet aineistona – kertomuksen rakentaminen	11
2.3. Aineiston työstäminen ja työn eteneminen	16
3. RAKKAUTTA SODASSA	20
3.1. ”...kirjeitä, kirjeitä ja vielä kerran kirjeitä.”	21
3.2. ”Suukko ja halaus omalle tytölleni”	24
3.3. ”Siitähän se alkoi, kun pyysin Sinua täällä elokuvaan...”	29
4. TEOREETTINEN VIITEKEHYS	35
4.1. Romanttinen kertomus	35
4.2. Romanttinen rakkaus	38
4.3. Identiteetin rakentaminen	42
4.4. Luokan tekeminen osana minäkertomusta	46
5. ROMANTTISEN RAKKAUDEN RAKENTAMINEN	50
5.1. Sisäinen tarina ja sota-ajan rakkauskertomuksen luominen	51
5.2. Rakkauden läsnäolo kerronnassa	62
5.3. Reflektoitu ja narratiivinen identiteetti	70
5.4. Luokka rakastuneen työmiehen kertomuksessa	79
6. RAKASTUNUT TYÖMIES	92

LÄHTEET

1. JOHDANTO

Rakastunut työmies. Tämä on sanapari, joka tuli mieleeni lukiessani isoisäni Lauri Taipaleen kirjoittamia kirjeitä porvarisneiti Mirjam Ignatiukselle jatkosodan ajalta. Otsikkoon liittyy paljon kulttuurisia merkityksiä, joiden tutkimisen näen sosiologisesti erittäin kiinnostavana. Rakastuminen kytkeytyy osaksi aikansa sosiaalista ja kulttuurista merkitysjärjestelmää. Laurin itsestään käyttämä nimitys ”työmies” taas kuvastaa yksilön identiteettiä suhteessa laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin. Näissä kirjeissä en näe tuntemaani ”ukkia”, vaan nuoren rakastuneen miehen, joka kamppailee oman työmiehen identiteettinsä kanssa. Rakastuminen eri luokkaan kuuluvaan henkilöön pakotti hänet pohtimaan työmiehenä olemista ja suhdettaan toiseen. Mitä enemmän kirjeitä luin, sitä selkeämmin niistä muodostui myös rakkauskertomus, jota Lauri kirjoittaessaan rakensi.

Olen nuoresta pitäen ollut kiinnostunut historiasta, kertomuksista ja ihmisen tavoista jäsentää omaa minuuttiaan ja ympäröivää todellisuuttaan. Ei siis ihme, että miettiessäni graduni aihetta, mieleeni muistui nämä vanhat kirjeet, joita olin joskus vanhempieni luona silmäillyt. Minua kiehtoo ajatus kielen mahdollisuudesta tuottaa kertomus, joka merkitsee ja myös ylläpitää todellisuutta. Tämä toistettu kertomus nivoutuu osaksi ihmisten jokapäiväistä kanssakäymistä. Tässä tutkimuksessa kyse on nimenomaan romanttisesta kertomuksesta. Kun siis ihminen rakentaa omaa identiteettiään, hän tekee sitä kielellisesti toisintaen kulttuurisia odotuksia ja ihanteita tai kyseenalaistaen ne. Hän peilaa joka tapauksessa itseään suhteessa sosiaaliseen ja kulttuuriseen ympäristöönsä. Tässä tapauksessa rakastunut työmies reflektoi itseään suhteessa rakastettuunsa, mutta myös suhteessa toisenlaiseen kulttuuriseen viitekehykseen. Samalla hän rakentaa itselleen ja toiselle yhteistä kertomusta rakkaudesta, joka voittaa kaikki sosiaaliset ja kulttuuriset esteet.

Tutkimukseni aiheena on siis romanttisen rakkauden tarkasteleminen ajallisen ja sosiaalisen kulttuurin värittämänä subjektiivisena kertomuksena. Toisin sanoen, haluan selvittää miten työväenluokkaan kuuluva Lauri rakentaa romanttista rakkautta kirjeissään ylempiluokkaiselle Mirjamille jatkosodan aikana. Sodan luoma uusi arki mahdollisti kahden eri

yhteiskuntaluokkaan kuuluvan yksilön tutustumisen ja rakastumisen. Helsingin Kalliosta, työväenkaupunginosasta kotoisin oleva Lauri tutustui porvarisuvun Mirjamiin sairaalajunassa, jossa Lauri palveli muonamestarina ja Mirjam sairaanhoitajana. Kun sotapalvelus vei heidät erilleen, alkoi kirjeenvaihto kahden rakastuneen välillä. Nämä 96 Laurin kirjoittamaa kirjettä vuosilta 1942-1943 ovat tutkimukseni aineistona. Kirjeenvaihdon tekee mielenkiintoiseksi Laurin oman luokan esittäminen eksplisiittisesti ja implisiittisesti ylempään luokkaan kuuluvalla Mirjamille. Laurin kertomuksesta on nähtävissä erilaisuuden kohtaamisesta koituva tarve saada rakentaa ja perustella omaa luokkaidentiteettiään suhteessa rakastettuunsa, mutta samalla suhteessa eräänlaiseen Toiseen (Hall 2002, 251). Mirjam ja hänen sosiaalinen ympäristönsä ovat erilaista ja vierasta Laurille. Tästä huolimatta nämä kaksi henkilöä pitävät yhteyttä, mikä tuo kertomukseen romanttisen rakkauden sävyn (Jallinoja 2000, 22).

Kirjeitse ylläpidetty ja luotu rakkaussuhde antaa hienon mahdollisuuden päästä tarkastelemaan rakastuneen työmiehen ajatuksia, tunteita ja ilmaisuja, joilla romanttista rakkautta rakennetaan sota-ajalla. Tutkimusongelman voisi sanallistaa muotoon: Miten työmies rakentaa romanttista rakkautta porvarisneidille sota-ajan kertomuksessa? Tätä kysymystä avaamaan esitän aineistolle lisäkysymyksiä koskien romanttisen rakkauden ilmenemistä, työmiehen ja rakastuneen identiteetin hahmottamista, luokan esittämistä suhteessa Toiseen, sota-ajan vaikutusta ja kertomuksen luomista sekä merkitystä kirjeissä. Miten nämä piirteet kirjeissä näkyvät ja miten niiden kautta päästään tulkitsemaan työmiehen rakentamaa romanttista rakkautta?

En siis pyri yleistävään tutkimukseen esimerkiksi työväenluokkaisen miehen tavoista rakentaa romanttista rakkautta, mutta väitän, että kirjeistä välittyy aikansa kulttuuriset ja sosiaaliset konventiot hyvinkin vahvasti. Löydän tälle väitteelle tukea historiallista kontekstia käsittelevästä kirjallisuudesta ja teoreettisesta viitekehyksestä. Tutkimuksen arvo on nimenomaan sen mikrotasossa, joka kertoo henkilökohtaisten kokemusten ja merkitysten kytköksistä laajempiin kulttuuriin ja historiallisiin prosesseihin.

Pyrin huomioimaan aineiston historiallisen viitekehyksen mahdollisimman hyvin. Romanttista rakkautta, puolisonvalintaa, työmiehen identiteettiä ja luokkaeroja tulee siis tarkastella niiden merkitysten kautta, joita tuolloinen sosiaalinen ja yhteiskunnallinen

ympäristö niille antoi. Tarina, joka kirjeistä välittyy, ei kuitenkaan ole objektiivisesti realistiseksi todettava kuvaus, vaan se kertoo siitä kulttuurisesta todellisuudesta, uskomuksista ja moraalista, joka aineiston kirjoittamisen hetkellä on vallinnut (Hänninen 1999, 18). Tosin objektiivisuuden käsite on mielestäni epäselvä, ellen sanoisi turha, sosiaalisessa tutkimuksessa. Kenen objektiivisuudesta on kyse? Kuka määrittelee todenmukaisuuden, kun kysymys on ihmisten kokemuksista, tunteista ja heidän antamistaan merkityksistä tapahtuneille asioille? Tutkimuksenkin kautta syntyy aina uusi kertomus, joka on rakentunut tutkijan tulkinnan kautta (Heikkinen 2007, 148) ja tutkimuksen lukija taas rakentaa oman kertomuksen lukemastaan. Kenellä on siis objektiivinen näkökulma?

Objektiivisuuden sijaan voisi mielestäni puhua subjektiivisuuden tiedostamisesta. Itse olen aineiston suhteen toisaalta etuoikeutettu ja toisaalta kuormitettu. Lauri ja Mirjam olivat isovanhempani, mikä on avannut mahdollisuuden tutustua näin kattavaan kirjeaineistoon. Toisaalta heidän jälkeläisenään minun tulee erityisesti varoa kirjeiden tulkitsemista tulevaisuuden kautta. Lauri ja Mirjam eivät tienneet mihin elämä heidät vei, vaikka itse sen yli seitsemänkymmentä vuotta jälkepäin voinkin kertoa. En myöskään ole tuntenut nuorta Lauria ja Mirjamia, joten tulkitessani heidän suhdettaan tulee minun pyrkiä ottamaan etäisyyttä siihen Lauriin ja Mirjamiin, jotka itse tunsin. Pyrin olemaan kriittinen omille valinnoilleni ja tulkinnalleni ja pitämään näkökentässäni rakastuneen työmiehen kertomuksen, mutta samalla totean, että tutkimuksen tekeminen on aina subjektiivista. Siihen vaikuttavat väistämättä tutkijan tekemät valinnat, rajaukset ja päättely. Tämä ei kuitenkaan ole mielestäni huono asia, kunhan vain subjektiivisuuden tiedostaa ja osaa ottaa huomioon tutkimuksen teossa.

Ei edes Laurilla itsellään olisi objektiivista näkökulmaa kirjeiden tulkitsemisessä, vaikka hän eläisi ja lukisi ne uudestaan. Näkökulmamme muuttuvat ja elävät kokemuksiemme ja omaksumamme tiedon kautta. Myös ihmisen kyky muistaa on rajallista ja subjektiivista. Näin ollen historiallista aineistoa lukiessani, minun täytyy kartoittaa se ajallinen kenttä, jossa aineisto on syntynyt ja pyrkiä ymmärtämään sitä oman aikansa merkitysten kautta. Keskityn taustoituksessani erityisesti suomalaisen yhteiskunnan muutoksiin luokka- ja perhesuhteissa 1900-luvun alkupuolella sekä sota-ajan kuvaukseen, sillä nämä aihealueet liittyvät kirjeiden kirjoittajaan, aikaan ja sisältöön. En voi koskaan täysin hahmottaa mennyttä, mutta

huomionarvoista on, ettei minulla ole objektiivista käsitystä myöskään nykyisyydestä. Elämän, menneen ja nykyisen, kertomuksellisuus on kiehtovaa, mutta haastavaa tutkittavaksi. Pyrin kuitenkin mahdollisimman hyvin ymmärtämään sota-ajan luomaa uutta arkea, jossa työmies elää, toivoo ja rakastaa – kirjoittamisen kautta.

Kieltä ja sen rakentamia merkityksiä tutkiessa mielenkiintoni suuntautuu narratiiviseen analyysiin, vaikka teknillisesti menetelmäni voisi kutsua sisällönanalyysiksi. Laurin kirjeitä lukiessani olen havainnut niissä toistuvia teemoja, ilmaisutapoja ja rakenteita. Näiden kautta minulle on hahmottunut kirjeistä muodostuva rakastuneen työmiehen kertomus. Tämä kertomus ei ole aukoton rakkaustarina, joka etenisi käsikirjoituksen mukaisesti kronologisesti ja loogisesti roolihahmojensa ajatuksia lukien. Laurin kirjeet voidaan kuitenkin nähdä rakennettuna kertomuksena, jonka merkityksen kirjeiden molemmat osapuolet jakavat. Jotta ihminen saisi asiansa *kerrottua* toiselle ymmärrettävästi, hän joutuu turvautumaan jonkinlaiseen kieleen, useimmiten puhuttuun tai kirjoitettuun. Kielen luonteeseen taas kuuluu vahva kytkös ympäröivään kulttuuriin. Kun siis Lauri kirjoittaa Mirjamille, hän joutuu käyttämään kulttuurisesti väritynyttä kieltä ja samalla kokoamaan ajatuksensa yhtenäiseksi kerronnaksi. Kerronnasta muodostuu siis kokonaisuus, kertomus, joka toistaa kulttuurisia oletuksia siitä, minkälaista kerrontaa esimerkiksi rakastuneen kertomus sisältää. Kerronnan kautta ihminen pystyy myös itse vaikuttamaan kertomuksensa sisältöön ja täten väitän, että hän on itse aktiivisesti rakentamassa tätä kertomusta.

Kirjeet ovat siis eräänlaista tarinaa ihmisestä. Kirjoittaessa ihminen tietoisesti rakentaa ulkokuvaansa toiselle, mutta samalla tuottaa identiteettiään myös itselleen. Kirjeet ovat kertomuksia, joissa kirjoittaja tulkitsee elämää ja ympäristöään. Ne sisältävät myös sosiaalisia ja diskursiivisia käytäntöjä, jotka heijastavat niin kirjoittajan asemaa kuin myös sosiaalista kontekstia (Nevalainen 2007, 5). Ihminen kertoo itsestään ja ympäristöstään lakkaamatta ja samalla identiteetti rakentuu kertomuksen sisällä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Aineisto on vahvasti ohjannut myös teoreettisen viitekehysten rakentamista. Hahmotan teoriapohjassani rakkauden ilmaisemista, rakastumista ja romanttisen kertomuksen merkitystä romanttisen rakkauden rakentamisessa. Niklas Luhmannin rakkauskoodisto on apuna romanttisen rakkauden dekonstruoimisessa. Toisaalta kiinnitän huomioni myös identiteetin

rakentamiseen yksilön kertomuksen kautta. Luokkaa käsittelen Pierre Bourdieun ja Beverley Skeggsin tarjoamien käsitteiden avulla, joissa habitus ja yksilön subjektiivinen luokan tekeminen on keskeistä (Anttila 2009, 80). Lisäksi käsittelen luokkia niiden historiallisessa kontekstissa ja pohdin kirjeenkirjoittamisen merkitystä identiteetin muodostamisessa ja myös yleisesti tuona aikana. Näistä kaikista teoreettisista työkaluista on hyötyä kirjeiden sisällön ymmärtämisessä.

Päästäkseni heti tutkimukseni ytimeen, rakastuneen työmiehen kertomuksen jäljille, jatkan tämän johdannon jälkeen aineiston käsittelyllä. Aluksi esittelen kirjeiden päähenkilöt, työmiehen ja porvarisneidin, ja heidän kulttuurisen viitekehýksensä. Tällä on merkitystä kirjeiden luonteen ymmärtämisessä. Sen jälkeen pohdin kirjeitä aineistona ja romanttisen kertomuksen muodostamista niiden kautta sekä yleisesti että erityisesti Laurin kirjeissä. Käsittelen tässä luvussa myös tutkimusasetelmaa ja analyysini etenemistä. Sitä seuraavassa luvussa hahmotan historialliskulttuurista kontekstia peilaten sitä samalla kirjeissä esiintyviin teemoihin, joilla on merkitystä tutkimusongelmani selvittämisessä. Erityisesti keskityn tässä osiossa sota-aikaan, yhteiskunnan murrosvaiheeseen ja siihen, mitä rakastuminen ja luokkaidentiteetti tuona aikana merkitsivät. Teoreettisessa viitekehýksessä käsittelen taas kirjeiden teemoja (romanttinen kertomus, romanttinen rakkaus, identiteetti, luokka) teoreettisesti, jonka jälkeen syvennän niitä aineistoni analyysiosuudessa.

Analyysini eli luku ”Romanttisen rakkauden rakentaminen” tulee olemaan tutkimukseni keskeisimmässä osassa. Pyrin siinä hahmottamaan työmiehen rakentamaa romanttista rakkautta kirjeissä esiintyvien teemojen jaottelun ja syvällisen analysoimisen kautta. Keskustelutan aineistoa historiallisen taustoituksen ja teoreettisen viitekehýksen kanssa. Pyrin rakentamaan myös itse sellaisen kertomuksen rakastuneesta työmiehestä, mikä tekee oikeutta hänen kirjeidensä sisällölle. Viimeisessä luvussa vastaan esittämäni tutkimusongelmaan, pohdin tutkimukseni sisältöä ja antia sekä tulevaisuuden tutkimusaiheita.

2. RAKKAUSKIRJEET KERTOMUKSENA

2.1. Henkilöt ja luokka-asetelma kirjeiden taustalla

Lauri Albert Taipale (s. 20.5.1910 - k. 12.11.2005) syntyi Helsingissä ja oli taitavan ja menestyvän sepän Johan Henrik Tapperin (myöhemmin suomennettu Taipaleeksi) poika. Hän eli varhaisessa lapsuudessaan suhteellisen varakkaissa oloissa. Laurilla oli viisi veljeä, joista yksi kuoli pienenä. Lauri oli lapsista toiseksi nuorin. Isä kuoli Laurin ollessa seitsemänvuotias, jolloin perheen elintaso romahti. Äiti jäi yksinhuoltajaksi ja perhe muutti yhden huoneen asuntoon Helsingin Kallioon, Fleminginkadulle. Perhe hankki lisätuloja vuokraamalla huoneesta tilaa alivuokralaiselle, mikä oli tyypillistä tuon ajan työläiskodeille. Asuinolojen ahtaus oli vielä pitkälle 1920-luvulle työläisperheiden taakkana erityisesti Helsingissä. Perheet asuivat usein yhden huoneen ja keittiön käsittävissä asunnoissa, kun taas virkamiesperheillä oli kolmen huoneen ja keittiön käsittävä asunto. (Heinonen 2007, 183.) Varakkaimmilla perheillä oli paremmat mahdollisuudet viettää vapaa-aikaa kodeissaan kuin työväestöllä, sillä varakkaan perheen kodissa oli enemmän tilaa järjestää seura-elämää ja yhteiseloa kuin ahtaassa ja alivuokralaisenkin asuttavassa työläiskodissa. (Korhonen 2003, 216.)

Lauri tienasi lapsena pientä rahaa muun muassa kiillottamalla kenkiä Helsingin Esplanadin puistossa. Elokuviin meneminen näillä rahoilla tiesi selkäsaunaa. Kaikki rahat täytyi siis viedä kotiin. Kaupungistuminen loi oman vapaamman nuorisokulttuurinsa, jonka huvi- ja nautintopainotteista vapaa-ajan viettoa arvosteltiin. Helpon elämän hakemisen pelättiin tarttuvan ylemmistä luokista alempiin ja rapauttavan koko yhteiskunnan. Vielä 1930-luvulla samoja uhkakuvia maalattiin ilmaan, vaikkakin nuorisokulttuuri kahviloineen, ravintoloineen, äänilevyine ja elokuvineen oli jo vallannut kaupungit. (Haapala 2007, 61.) Samalla esimerkiksi elokuvateattereissa käymisen voidaan nähdä tasa-arvoistaneen kulttuuritarjonnan saantia. Elokuviin ei tarvinnut pukeutua hienosti, kuten teatteriin tai konserttiin. (Rytkönen 2001, 17.) Elokuvalippuunkin jokaisella kansalaisella oli varaa ainakin joskus (emt., 4), vaikka säästäväiset vanhemmat pitivätkin sitä turhana tuhlauksena, kuten Laurinkin tapauksessa (emt., 13). Lauri oli myös itseoppinut muusikko ja soitti nuorempana mandoliinia muun muassa jazz-orkesterissa ja lauloi kuorossa. Hän oli siis omaksunut jonkinlaisen kaupungeissa vallitsevan vapaamman nuorisokulttuurin.

Laurilla ei ollut varsinaista koulutusta, mutta hän oli käynyt monia eri alojen kursseja. Hän osasi muun muassa verhoilla huonekaluja ja hitsata. Hän oli siis pystynyt hankkimaan itselleen tienestiä muuttuvan yhteiskunnan paineessa. Kaupunkien kasvaessa niiden väestörakenne muuttui työväestö- ja keskiluokkapainotteiseksi (Haapala 2007, 49). Luokasta toiseen siirtyminen oli entistä helpompaa uusien elinkeinojen ja koulutuksen ansioista (emt., 50). Sosiaalinen liikkuvuus mursi vanhaa sääty-yhteiskuntaa (emt., 48). Kapitalismin hengessä kilpailulla ja ahkeralla työnteolla voitiin itse vaikuttaa omaan elämään ja vaurastumiseen – ainakin ideaalilla tasolla (emt., 60). Näin tuntui olevan Laurinkin kohdalla, vaikka hän pysyi työväenluokkaisena ja kannatti työväenliikettä.

Lauri oli myös eronnut kirkosta ja kutsui itseään proletaariksi. Kirjeissä esiintyvä vahva tunnustautuminen työväenluokkaiseksi kertoo mielestäni Laurin todella kannattaneensa liikettä. Työväenliike ajoi luokkatietoisesta työläisen ihannetta, joka korosti työläistä valistuneena, sivistyneenä, kurinalaisena ja työväenliikkeelle uskollisena yksilönä. Työväenliikkeessä haluttiin tehdä ero moraalisesti rapautuneista ylemmistä luokista ja toisaalta luokkatiedottomasta köyhälistöstä (Anttila 2005, 48). Johdon ja rahvaan ihanteet eivät aina kohdanneet. Kuitenkin työväenkulttuurin sisällä, sen arjessa ja vapaa-ajan vietossa voitiin nähdä jonkinasteista sitoutumista työväenliikettä kohtaan. (Emt., 50.) Myöhemmin perinteiseksi katsotun työväenkulttuurin ytimessä oli työväentalo, jossa järjestettiin teatteriesityksiä, iltamia sekä koulutus- ja valistustilaisuuksia. Yhteenkuuluvaisuuden tunne ja identiteetti vahvistuivat osallistumalla yhteisiin tilaisuuksiin, jossa jaettiin symbolit ja samaistumiskohteet. (Korhonen 2003, 212.) Laurikin oli mukana työväentalon järjestämissä tilaisuuksissa.

Mirjam Elisabeth Ignatius (s. 28.6.1910 - k. 8.3.2003) oli taas lähtöisin aivan toisenlaisesta kulttuurisesta viitekehystä. Hän oli maisteri Gustaf Selim Ignatiuksen ja ylioppilas Elma Ignatiuksen (os. Eklundin) tytär. Hänen isänsä, apteekkari Gustaf Fredrik Ignatiuksen, veli oli senaattori ja historiantutkija Karl Emil Ferdinand Ignatius. Senaattorin poika, siis Mirjamin isän serkku, oli kenraali Hannes Ignatius, joka tunnetaan marsalkka Mannerheimin edustajana. Mirjam syntyi Huittisissa ja asui osan lapsuuttaan Lepaalla, Hattulan kunnassa, jossa Mirjamin isä Gustaf toimi Lepaan puutarhaopiston ensimmäisenä johtajana. Mirjamilla

oli kolme veljeä ja yksi sisko. Mirjam oli kaksosveljiensä jälkeen kolmanneksi vanhin lapsista. Perheessä puhuttiin sekä suomea että ruotsia. Mahdollisesti vanhemmat olivat fennomaaneja, sillä he halusivat lapsensa opettelevan suomenkielen, vaikka itse puhuivatkin ruotsia. Mirjam kuului kirkkoon ja oli hartaasti uskonnollinen. Hän soitti lapsuudessaan pianoa ja kirjoitti myöhemmin runoja. Perheellä oli myös oma kesäpaikka Tammisaarella. Piano, oma kirjasto ja kesähuvila olivatkin varakkaiden yksinoikeus (Heinonen 2007, 176). Vapaa-ajan viettoon, kuten matkailuun ja muihin huvituksiin, lasten koulutukseen ja terveydenhoitoon keskiluokka käytti paljon enemmän varoja kuin työväenluokka. Näihin ylellisyyksiin työväenluokalla ei ollut paljoakaan varaa. (Emt., 184.) Mirjam oli siis todella toisenlaisessa asemassa kuin Lauri.

Ignatiuksen perhe muutti Lepaalta Mirjamin isänisän asuntoon Helsingin Kaivopuistoon, Pietarinkadulle ja myöhemmin Töölöön, Topeliuksenkadulle. Isä Gustaf toimi Helsingissä maataloushallinnon puutarhanhoidon tarkastajana ja äiti Elma perusti oman yrityksen, *Kukkakauppa Arkadian* vuonna 1925 Helsinkiin. Mielenkiintoisesti Mirjamin ja Laurin perheet ovat asettuneet juuri näille kahdelle kulttuurisesti erilaiselle asuinalueelle Helsingissä: Laurin perhe Pitkäsillan pohjoispuolelle eli työväestön alueelle ja Mirjamin perhe taas Pitkäsillan vauraille eteläpuolelle (ks. Kolbe 2007, 49). Moderni Töölön kaupunginosa Helsingissä oli 1920-luvulla varakkaan kaupunkilaisen unelmamiljö (Heinonen 2007, 185). Asuinolot olivat myös jakautuneet tulotason mukaan. Varakkailla oli varaa pitää palvelijoita, asua tilavasti, syödä hyvin, ostaa vaatteita ja kouluttaa lapsensa. (Emt., 176). Myös Mirjamin perheellä oli palvelijoita ja lapsuudessa kotiopettajatar.

Mirjam kävi naisopiston ja myöhemmin sairaanhoitajakoulun Mikkelissä. Sivistyneistön tytöille sopivana ammattina pidettiin sairaanhoitajattaren työtä sen lisääntyneen koulutuksen tähden. Myös opetustehtävät oppilaitoksissa ja palvelutehtävät esimerkiksi pankeissa katsottiin sopiviksi työpaikoiksi ylä- ja keskiluokan tytöille. Perinteiset roolit muuttuivat naisten hakeutuessa töihin myös tehdasalan uusiin ammatteihin. (Korhonen 2003, 216.) Naisten työelämään siirtyminen ja kouluttautuminen oli peruuttamatonta. Keskiluokan ja työväestön koulutetuista tytöistä kasvoi määrältään merkittävä joukko, joka muodosti 1920- ja 1930-luvuilla uudenlaisen naissivistyneistön (Haapala 2007, 63). Nainen siirtyi yksityisestä kodista julkiseen elämään, myös johtotehtäviin (emt. 62). Ihanteellinen porvariperheen nainen

oli kuitenkin kodin hengetär, joka hoiti kotityöt ja lasten kasvatuksen (Heinonen 2007, 173). Mirjamin tapauksessa oli sairaanhoitajan koulutus edellytys hänen itsenäiselle elämälleen, sillä hän oli jo yli kolmekymmenvuotias jatkosodan puhjettua eli reilusti yli naisen tavanomaisen avioitumisiän tuona aikana. Lisäksi sota-aika muutti naisten osallistumista työelämään, mikä Mirjaminkin kohdalla näkyy (Kuisma 2007, 44).

Jatkosodan aikana Lauri ja Mirjam tapasivat toisensa sairaalajuna ”Toivossa” (5 Kp. K. 8310), jossa molemmat olivat sotapalveluksessa. Sotilasarvoltaan Lauri oli kersantti ja palveli sairaalajunassa muonamestarina ja myöhemmin Äänislinnassa tehtaalla. Mirjam taas oli sairaalajunassa sairaanhoitajana. Lauri määrittelee seurustelun alkaneen keväällä 1942, kun hän pyysi Mirjamia elokuviin Äänislinnassa. Sairaalajuna oli pysähdyksissä Äänislinnassa ilmeisesti aika usein. Elämä Äänislinnassa oli suomalaisen sotilaan kannalta rauhallista (Kulomaa 1989, 239) ja verrattavissa rauhanaikaiseen kasarmielämään (Hagelstam 2008, 50). Mahdollisuuksia vapaa-ajan viettoon oli paljon. Siviilielämänpalvelut ja yritystoiminta vilkastuivat pian valtaamisen jälkeen. Äänislinnassa komennuksella olevan oli mahdollisuus käydä ravintoloissa, kahviloissa, elokuvissa, erilaisissa myymälöissä tai osallistua esimerkiksi kuoro- tai urheilutoimintaan (emt., 51). Lisäksi kaupungissa toimi sinfoniaorkesteri, rintamateatteri ja oma radioasema (Niiniluoto 1994, 36). Laurin kirjeistä saakin sellaisen kuvan, että ajanvietettä oli ympärillä suhteellisen paljon, vaikka ikävä varjostikin siitä nauttimista.

Lauri oli ennen Mirjamia naimisissa Kertun kanssa. Liitto kariutui ilmeisesti sen tähden, että Kerttu lähti toisen miehen matkaan. Virallinen avioeroproosessi alkoi 1.7.1942 ja jatkui ainakin vuoden. Avioero ei ollut tuona aikana ”läpihuutojuttu”, vaan se vaati pitkän eroajan ja eron syyn kirjaamisen. Avioero ei myöskään ollut kaikissa piireissä sosiaalisesti hyväksyttyä. Laurin ja Mirjamin kohdatessa Laurilla on ollut vasta ero vireillä, minkä takia he eivät pitäneet kovaa ääntä seurustelustaan. Kesän 1942 Lauri ja Mirjam viettivät yhdessä muun muassa Mirjamin perheen kesäpaikassa ”Uddenilla” Tammisaarella. Tämä kesäaika tuntuu kirjeiden perusteella olleen merkityksellinen. Kirjeenvaihto alkoi, kun Lauri joutui palvelukseen Äänislinnan tehtaalle marraskuussa 1942 ja Mirjam jäi sairaalajunaan ja siirtyi myöhemmin Helsinkiin. Lauri ja Mirjam avioituivat Helsingissä 5.2.1944.

Mirjamin äiti Elma Ignatius (1944) luonnehtii sisällissodan muistelmissaan *Mer eller mindre personliga upplevelser den historiska våren 1918* Ignatiuksen perhettä valkoiseksi. Lisäksi läheinen sukulaisuus valkoisten joukoissa taistelleeseen ja kenraalimajuriksi Viipurin valloituksen (30.4.1918) johdosta korotettuun Hannes Ignatiukseen kertoo perheen vahvasta kytköksestä nimenomaan valkoisten puolelle. Muistelmien kulmaan Elma on kuitenkin kirjoittanut käsin viestin tyttärelleen: ”Kääntäisitkö suomeksi, kun kerkiät, että Laurikin voi lukea.”. Muistelmien sisällön lukeneena, tulkitsen tämän viestin aitona haluna lähestyä erilaista aatetta ja luokkaa edustavaa ihmistä. Laurilla oli siis vieraudesta huolimatta lämmin vastaanotto Mirjamin kodissa, kuten hän itsekin tuo asian kirjeissään julki. Luokkaero on kuitenkin ollut heidän välillään poikkeuksellisenkin selvä.

Sota-ajan sanotaankin yhdistäneen sisällissodan repineet yhteiskuntaluokat toisiinsa, kun vastassa oli yhteinen vihollinen (Kemppainen 2006, 232). Kuitenkaan luokkaerot eivät kadonneet sodassa minnekään, vaikka ne häivytettiin korostamalla sodan yhteistä merkitystä. Idealistisella tasolla sota yhdisti kansakunnan, mutta toisaalta eri yhteiskuntaluokista tuleville sota isänmaan puolesta merkitsi eri asioita. Kansallisromanttinen ja mytologisoitu ajatus isänmaasta oli tyypillistä konservatiiveille ja porvareille, kun taas työväelle ja suurelle osalle pientilallisista kansakunta merkitsi toivoa sosiaalisista uudistuksista. (Kivimäki & Tepora 2009, 298.) Juuri tällainen porvareille tyypillinen kansallisromanttinen puhetapa välittyy Elman muistelmissa, joissa hän kauhistelee punaisten ja valkoisten keskinäistä taistelemista, mutta kuvaa tilannetta jatkosodan aikana paljon ”onnellisemmaksi”, sillä ”meidän kansamme aivan yksimielisesti taisteli ulkopuolista vihollista vastaan.” (Ignatius 1944).

Mielestäni tämä kertoo hyvin siitä luokka-asetelmasta, joka Laurin ja Mirjamin keskinäisessä suhteessakin oli läsnä. Sota-aika mahdollisti tutustumisen monenlaisiin ihmisiin, myös eri yhteiskuntaluokista tuleville. Luokka-asetelma oli läsnä sota-ajan politiikassa ja rintamalla, mikä aiheutti erinäisiä jännityksiä, mutta toisaalta sota sai aikaan myös uudenlaista yhteisöllisyyden syntymistä, mikä häivytti luokkien merkitystä käytännössä. Sota mahdollisti siis myös Mirjamin ja Laurin kohtaamisen ja tutustumisen.

Sota-ajalla kukoistavassa ajanvietekulttuurissa erisäätyisten välinen romanttinen rakkaus oli tuttu aihe. Toisaalta suosituksi nousseissa Suomen perhe –elokuvissa seikkailee ”tavallinen suomalainen perhe”, kuten perhettä kuvattiin, vaikkakin se oli kaupungissa asuva porvarillinen virkamiesperhe (Sedergren 2009, 178). Normaalisuuden määrittelijänä oli siis loppu viimein kuitenkin keski- ja yläluokka. Elmankin muistelmissa sotaa ja veljeyttä kuvataan valtaa pitävien kielellä, vaikka siinä yhteyttä korostetaankin. Joka tapauksessa talvisodan myytti jälleen yhteen liitetystä kansasta pitäneen paikkansa ruohonjuuritason kohtaamisissa ja sodan arjessa. Yhdessä oli mentävä, jos haluttiin selvitä sodasta. Ideologisella tasolla luokka-ajattelu oli kuitenkin läsnä, mikä heijastui mielestäni tarpeena korostaa tätä veljesyhteyttä ja mytologisoida talvisota osaksi kansakunnan yhteistä kertomusta. Sodan jälkeen luokka-asetelma nousi jälleen käytännön politiikassa pintaan. Laurin kirjeet kertovat vahvasti siitä, kuinka luokkien väliset erot olivat totta myös sota-ajalla. Toisaalta samanaikaisesti kirjeet ovat kertomusta myös sodasta ihmisiä ja luokkia yhdistävänä tekijänä. Työmiehen ja porvarisneidin välinen rakkaus oli mahdollista juuri sodan kulttuurisessa viitekehysessä.

2.2. Kirjeet aineistona – kertomuksen rakentaminen

Tutkimukseni aineistona ovat nämä työmies Lauri Taipaleen kirjeet porvarisneiti Mirjam Ignatiukselle jatkosodan ajalta, vuosilta 1942-1943. Kirjeitä on 96 kappaletta ja ne ovat kirjoitettu Äänislinnassa, jossa Lauri oli tehdastyössä sotapalveluksessa. Aineiston ensimmäinen kirje on kirjoitettu 28.11.1942 ja viimeinen 18.4.1943. Osa kirjeistä on lähetetty Mirjamin palveluspaikkaan sotajunaan (5 Kp.K.8310) ja osa Helsinkiin, Mirjamin vanhempien kotiin, osoitteeseen Topeliuksenkatu 17 B. Lauri ilmoittaa kirjekuoreissa lähettäjäksi Kersantti Lauri Taipaleen ja palveluspaikaksi ”9631 1 k.p.k.” Kirjeet kulkivat siis kenttäpostina.

Kirje tutkimusaineistona on erittäin otollinen, koska se on syntynyt luonnollisesti ilman tutkimuksen tekoon liittyviä motiiveja. Kirjeessä ei ole jälkepäin tehtyjä tulkintoja, vaan se kertoo kirjoittajan sen hetkisistä tuntemuksista ja elämästä. Toisaalta juuri kirjeen luonnollisuus tuo omat ongelmansa tutkimusasetelmaan. Sen sisältöä ei voi pakottaa

vastaamaan tutkijan intressejä, vaan analyysi vaatii tutkijalta erityistä herkkyyttä. Huomioon on otettava monia asioita, kuten kirjeen historiallinen konteksti, kielellinen merkitys, kirjoittajan tausta ja asema sekä syyt kirjeen kirjoittamiseen. Kuitenkaan pelkkä kuvaileva tutkimus ei ole sosiologisesti mielekästä. Tarvitaan jonkinlainen tutkimusongelma, jota lähdetään analyysin kautta ratkomaan. Kirjeet voivat avata hyvinkin erilaisia tutkimuskysymyksiä, mutta tutkijan täytyy valita ja rajata tutkimuksensa fokus. Itse päädyin omaan tutkimusongelmaani kirjeiden läpiluvun ja niistä nousseiden teemojen siivittämänä. Joku toinen käsittelisi kirjeitä varmasti toisesta näkökulmasta kuin rakastuneen työmiehen kertomuksena, mutta näen kuitenkin oman tutkimusasetelmani perusteltuna. Käsittelen tutkimusasetelmaa ja aineiston työstämistä tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Kirjeiden analyysissa tulee huomioida niiden erityisyys kommunikoinnin välineenä. Vuorovaikutuksessa on viive, jonka vuoksi kirjeiden sisältämä tieto voi olla vanhentunutta. Erityisesti historiallisena ajankohtana puhelimen käyttö ei välttämättä ollut mahdollista, jolloin kirjeet olivat ainoa yhteys erossa olevien välillä. Henkilöt eivät myöskään kommunikoi kirjeessä kasvokkain, mikä tuo omanlaisensa tavan kertoa asioista toiselle. Väärinymmärrykset ovat mahdollisia niin kirjeen kirjoittajan ja sen vastaanottajan kuin kirjoittajan ja tutkijankin välillä. Lisäksi kirje sisältää tiettyjä sosiaalisia käytäntöjä, jotka ilmaisevat minkälaisesta kirjeestä on kysymys. Esimerkiksi rakkauskirjeessä puhutaan toisenlaisista asioista ja toisella tapaa kuin virkamiehelle osoitetussa kirjeessä. Myös historiallinen ajankohta, kuten sota-aika, on vaikuttanut kirjeiden sisältöön. Sotasensuurin vuoksi kirjeissä ei voitu puhua kaikista sotaan liittyvistä asioista (Kankaanpää 2001, 66). Vallinnut tilanne myös mahdollisesti vaikutti kirjeen kirjoittajan tuntemuksiin, elämänasenteeseen ja tulevaisuuden odotuksiin. Kontekstin hahmottaminen on siis kirjeiden analysoimisessa erityisen tärkeää.

Laurin yksittäisten kirjeiden rakenne koostuu useimmiten hyvin samankaltaisista elementeistä. Kirjeen ylänurkkaan on kirjoitettu päivämäärä ja mahdollisesti kellonaika ja sen jälkeen kirje aloitetaan omistuskirjoituksella, kuten ”Rakas Missini!”, ”Rakkaani!”, ”Omalle Missilleni!” tai esimerkiksi ”Rakkahin tyttöni!”. Kirjekuoreen on sen sijaan kirjoitettu vastaanottajan virallinen nimi aikansa tavan mukaan, esimerkiksi ”Neiti Mirjam Ignatius” tai ”Neiti M. Ignatius” ja osoite.

Omistuskirjoituksen jälkeen kirje aloitetaan tavallisesti kiittämällä toisen kirjeestä tai paketista tai todetaan, jos kirjettä ei ole tullut. ”Kiitos taas kirjeestäsi. Odotin sitä ja olin varma, että saan sen. Enkä siinä pettynytäkään. olen taas vähän aikaa tyytyväinen. Siihen asti kun saan Sinulta rakkaani uuden kirjeen. ” (13.12.1942) Kirjeiden voimalla Lauri kuvailee elävänsä (15.1.1943). Niiden kautta kommunikointi ei ole ihanteellisinta, mutta se on parhain lohtu, mitä erossa ollessa voi saada. ”Kirjeet ovat meidän lohdutuksena Täytyy tyytyä, eikö niin Missi.” (8.12.1942) Kirjeet ovat myös voimavarana. ”Lohduttakaamme toisiamme. Se on ainoa lohtumme tänä aikana. Meidän täytyy ammentaa näistä kirjeistä voimia jaksaksemme edelleen olla erossa toisistamme.” (19.2.1943) Jos kirjettä ei jostain syystä ole kuulunut, vaikuttaa se suoraan Laurin mielialaan.

Sota-ajan kokemukset, kuten kokemukset yleensä, liittyvät vahvasti kieleen; puhuttuun, kirjoitettuun ja vaiennettuun. Sota-aika muokkasi hyväksytyt tavat ilmaista kokemustaan kielellisesti. (Kivimäki 2006, 86.) Tämä on yksi syy, miksi sota-ajan tutkimusta subjektiivisten aineistojen, kuten kirjeiden ja päiväkirjojen kautta, on moitittu. Niiden sisällön nähdään rajoittuneen liiaksi sota-ajan sensuurin ja itsesensuurin takia. (Emt., 71.) Se mistä puhuttiin ja miten, tai se mistä ei puhuttu, on kuitenkin mielestäni tutkimuksen kannalta yhtä tärkeää. Voidaan todeta, että esimerkiksi kenttäpostissa kuvataan sodan kulttuurillista todellisuutta eli sitä, miten oli tapana ja sallittua kuvata sotaa (emt., 71). Yleisneuvona oli kirjoittaa rohkaisevia ja iloisia kirjeitä sekä kotiväelle että rintamalle (Hagelstam 2008, 34).

Toisaalta vaikka kirjeet ovatkin kirjoitettu aikansa ilmaisuilla ja rajoituksilla, täytyy muistaa, etteivät nämä sallitut tavat kirjoittaa olleet kuitenkaan kiveen hakattuja, vaan uusia sääntöjä ja tapoja luotiin jatkuvasti sodan kuluessa. Yksityisissä kirjeissä on varmasti paljon eroa siinä, miten yleisiä, epämääräisiäkin neuvoja noudatettiin. Se on ollut yleisesti selvää, ettei sotatapahtumista saanut kirjoittaa yksityiskohtaisia selostuksia, joista vihollinen voisi hyötyä (Hagelstam 2008, 34), mutta omien tuntemuksien ja kokemusten julkituominen on ollut harmaampaa aluetta. Se mikä oli toiselle sopivaa, ei ehkä ollut sitä toiselle. Jopa rintamakirjeenvaihtajat olivat epävarmoja siitä, mitä he saivat kirjoittaa ja mitä heiltä odotettiin, eivätkä he aina tienneet syytä, miksi toiset kirjoitukset sensuroitiin, vaikka uusia ohjeita kirjoittamiseen tuli jatkuvasti. Siviileillä ei taas ollut näin tarkkaa syyntä, vaan he

saattoivat kirjoittaa myös julkisesti aiheista, jotka rintamakirjeenvaihtajilta oli kielletty. (Pilke 2011, 270.) Myöskään kaunokirjailijat eivät joutuneet niin kovan paineen alaisuuteen kuin rintamakirjeenvaihtajat, vaan sodan jatkuessa kaunokirjallisissa teoksissa sodasta saatettiin puhua esimerkiksi hulluutena tai inhimillisenä tragediana (Lassila 2009, 173).

Laurin kirjeiden sisältö koostuu reagoimisella Mirjamin kirjeeseen tai kysytyyn asiaan sekä käsittelemällä omia ajatuksia, tunteita, käytännön asioita ja tulevaisuuden unelmia. Usein toistuva teema on toive tavata toinen mahdollisimman pian ja toive erossa olon loppumisesta kokonaan. Lisäksi Lauri kuvailee jonkun verran nykyhetkeä. Pääasiallinen sisältö on kuitenkin kaipuussa toisen luokse ja yhteiseen elämään.

On se hyvä kun sait sen lomasi. Iloitsen puolestasi. Pelkään sitä päivää, jos saan kuulla, etten pääsekään vakituisesti Helsinkiin. En uskalla ajatellakkaan. Silloin romahtaa koko minun rakentama tulevaisuus. Sinähän käsität minua ja minun ajatuksiani. Olen näinä aikoina ollut hieman ikävissäni. Ehkä kaikki kääntyy hyväksi. Kumpu se tapahtuisi pian. (1.4.1943)

Kirjeiden tärkeä merkitys ilmaistiin sekä sanallisesti että kirjoittamalla paljon kirjeitä. Sotajan kenttäpostijärjestely edesauttoi runsasta kirjeenvaihtoa. Annettu yleinen määräys reippaisiin ja rohkaiseviin kirjeisiin (Hagelstam 2008, 34) näkyy usein Laurin kirjeiden lopussa. Vaikka hän olisikin käsitellyt raskaita asioita ja tunteita, lopettaa hän useimmiten kirjeen positiiviseen sävyyn, kuten ”Ole iloisella mielellä. Paistaa se päivä meillekin.” (8.12.1942), ”Hyvää vointia ja iloista mieltä kaikesta huolimatta.” (29.3.1943) tai esimerkiksi ”Rakkaani. Pysy urheana. Odotus on hirveän ikävää. Mutta eiköhän me jakseta kun oikein yritämme.” (7.4.1943) Toisinaan omat tunteet kävivät kuitenkin niin tukaliksi, ettei Lauri jaksanut pitää yllä positiivista asennetta. ”Kirjeeni on hiukan ikävä mutta yritän kirjoittaa huomenna hiukan iloisemman Sinulle.” (10.1.1943) ”Koita sinä loihkia jotain hauskaa. Minulle se näyttää olevan mahdotonta tällä kertaa. Lopetan tämän ikävän kirjeen.” (3.4.1943) Näitä kurjia tunteenpurkauksia hän usein myöhemmissä kirjeissään pahoitteli ja häpesi. ”Minulle tuli niin paha oli kun eilen kirjoitin Sinulle niin kauhean kirjeen. Annathan minulle anteeksi. En tahtoisi pahoittaa mieltäsi ja kuitenkin kirjoitan sellaista jota kadun. Minun piti repiä se kirje, mutta se jäi kuitenkin.” (16.4.1943)

Väittäisin siis, etteivät yksityisten kirjeiden kirjoittajat olleet niin selvillä sallituista rajoista. Ehkäpä julkista sensuuria enemmän kirjeiden sisältöön on vaikuttanut juuri itsesensuuri.

Kaikista asioista ei haluttu kertoa ja raskauttaa toisen mieltä, sillä kertomisen odotettiin vaikuttavan kirjeen vastaanottajaan tietyllä tavalla. (Hagelstam 2008, 35.) Toisaalta synkkinä hetkinä kirjoitettiin myös paljon sellaista, mitä on myöhemmin kaduttu. Ja taas päinvastoin, paljon jäi kirjoittamatta sellaista, josta olisi haluttukin kertoa, muttei mahdollisuutta tullut tai paperi riittänyt kaiken kuvaamiseen. Kirjeet ovat aikansa värittämiä, mutten ymmärrä kritiikkiä siitä, että ne eivät ole autenttisia kuvauksia ”puhtaasta” todellisuudesta (Kivimäki 2006, 71). Mielestäni tällaiseen puhtaaseen todellisuuteen ei päästä millään keinolla. Kirjeiden tutkimisessa mielenkiintoa mielestäni lisää nimenomaan se, että ne ovat kulttuurinsa tuotteita, jossa erilaiset yhteiskunnalliset ilmiöt ovat läsnä kirjoittajan itseilmaisun kautta – tai ne puuttuvat sieltä. Tämä täytyy tietysti huomioida kirjeitä analysoidessa (emt., 71).

Iiris Kankaanpää (2001) esittää sota-ajan rakkauskirjeitä käsittelevässä artikkelissaan juuri saman väitteen siitä, etteivät kirjeet välttämättä ole erityisen tarkkoja historiallisen ajan kuvauksia, vaan ne kertovat ihmisen tunteista, arvoista, mielipiteistä ja keskinäisistä suhteista (emt., 65). Niissä kuvastuu kirjoittajan kaksi maailmaa: sisäinen ja ulkoinen. Ulkoisella Kankaanpää tarkoittaa sitä ympäröivää maailmaa, jossa kirjoittamisen ajankohdalla elettiin. Ajan ideologinen ilmapiiri, yhteiskunnan arvot ja ihanteet heijastuvat kirjeissä ja ovat yhteydessä myös kirjoittajan sisäiseen maailmaan. Sisäiseen maailmaan liittyvät taas kirjoittajan persoonallisuus, tunteet ja ajatukset. (Emt., 77-78.)

Kirjeet ovat siis eräänlaista omaelämäkertaa, jossa kirjoittaja kertoo asioistaan ja samalla itsestään valitsemalleen henkilölle. Kerronnan kautta henkilö rakentaa identiteettiään (Hall 2002, 251) suhteessa siihen sosiaaliseen ympäristöön, jossa hän itse ja kirjeen vastaanottaja on. Kokonaisesta kirjeenvaihdosta muodostuu kertomus, joka tässä työssä on romanttinen. Kertomuksessa on myös muita elementtejä, mutta koska kyseessä ovat rakkauskirjeet, näkisin niiden kasvattaman kertomuksen olevan ennen kaikkea tarina rakkaudesta. Tyypillisen romanttisen rakkauskertomuksen kulku antaa leimansa myös kyseisten kirjeiden kertomalle tarinalle, siksi asetan kirjeet romanttisen kertomuksen alle. Rakastunut työmies uskoutuu toiselle kirjeissä huolimatta ympäristön asettamista erilaisista esteistä, kuten luokkaeroista ja sota-ajasta. Tämä kaikki esteet voitettava rakkaus on tyypillinen romanttisen kertomuksen juonirakenne muun muassa kirjallisuudessa tai näytelmissä. Myös molemminpuolinen

luottamus on Laurin kirjeissä läsnä, eikä toiselle pelätä rakentaa epävarmaakaan identiteettiä. Tämä taas kytkeytyy osaksi rakastumisen kulttuurista merkitysjärjestelmää, jota käsittelen tarkemmin teoreettisessa viitekehyksessä. Romanttisen rakkauden ihanne heijastuu siis Laurin kirjeistä selkeästi ja ne muodostavat yhdessä romanttisen kertomuksen.

2.3. Aineiston työstäminen ja työn eteneminen

Lähden aineiston analyysissä konstruktiiivisesta oletuksesta, jossa henkilö rakentaa elämäntarinaansa kertomuksen eli tässä tapauksessa kirjeiden ja sosiaalisen vuorovaikutuksen välityksellä. Kirjeet ovat osana kirjoittajan rakentamaa tulkintaa todellisuudesta. En kuitenkaan väitä, ettei kirjeissä mainituilla asioilla olisi mitään muuta todellisuuspohjaa. Vaikken pidä tärkeänä historiallisten tapahtumien vahvistamista kirjeiden kautta, otan kuitenkin kriittisrealistisen lähestymistavan kirjeiden sisältöön. Tarkoitin, että ne sisältävät todenmukaista kuvausta henkilöiden elämästä heidän tulkintansa ja kokemustensa kautta, jotka ovat kulttuurissosiaalisesti värittyneitä. Ne eivät siis ole täysin tuulesta temmattuja kirjoitelmia, vaan liittyvät tiettyyn historialliseen aikaan ja paikkaan heijastaen yhteiskunnan arvoja ja ihanteita (ks. Hänninen 1999, 25; Kankaanpää 2001, 77).

Olen hyödyntänyt kirjeiden analysoimisessa narratiivisen analyysin aineksia, mutten voi sanoa menetelmäni puhtaasti narratiiviseksi. Narratiivisessa analyysissä tuodaan aineistosta esiin keskeisiä teemoja ja muodostetaan tutkimuksen kautta uusi kertomus. Narratiivisen analyysin käyttö tutkimuksessa on erityislaatuista sen sisältämän kertomuksellisuuden vuoksi. Henkilökohtaiset kertomukset eivät ole yksinkertaistettavissa yhteen suureen, usein vallan välikappaleena toimivaan kertomukseen, vaan ne ovat monimutkaisempia ja kerroksellisempia tarinoita. (Heikkinen 2007, 148, 156.) Narratiivisen tutkimuksen juuret ovat kertomuksen analyysissä, jossa tutkitaan muun muassa kertomusten rakennetta ja lajityyppiä. Tästä tutkimustraditiosta haarautui sittemmin monia muita narratiivianalyysin haaroja, jotka ovat läheisessä yhteydessä esimerkiksi sosiolingvistiikkaan ja keskustelunanalyysiin. Symbolisessa interaktionismissa minän esittämisen keskeisyys vaikutti myös narratiivisen tutkimuksen mikrososiologisen haaran kehittymiseen. Siinä tutkitaan kuinka sosiaalisessa vuorovaikutuksessa minäkertomuksia käytetään identiteetin tuottamisen välineinä. (Hänninen

1999, 16-17.) Omassa tutkimuksessani juuri kertomuksen muodostaminen ja samalla identiteetin, rakastuneen ja työmiehen, rakentaminen ovat keskiössä.

Hänninen (1999) käsittelee väitöskirjassaan sisäisen tarinan merkitystä kertomuksen konstruomisessa. Sisäinen tarina ei ole yksilön sisällä eheänä kokonaisuutena, vaan tapa ajatella ja tulkita elämäntilanteita. Sen saattaminen ulkoiseen muotoon kertomukseksi vaatii merkitysten muodostamista ja niiden pukemista sanoiksi ja muiksi merkeiksi. Hännisen mukaan ”sisäinen tarina on siis yksilön mielen sisäinen, sosiaalisesta vuorovaikutuksesta ja kulttuurista juontuva, mutta yksilölliseen kokemushistoriaan ankkuroituva, luova ja muuttuva elämäntilanteen jäsenysprosessi, joka kytkeytyy motiiveihin ja emootioihin.” (Emt., 49.) Kertomus on siis sisäisen tarinan kielellistämistä puhuttuun tai kirjoitettuun muotoon. Tällainen sosiaalinen kerrontatilanne auttaa yksilöä ottamaan etäisyyttä sisäiseen tarinaansa ja myös muokkaamaan sitä. (Emt., 55.) Sisäinen tarina voidaan nähdä myös identiteettiä luovana jatkuvana prosessina (emt., 60).

Laurin kirjeiden analyysissä olen pitänyt mielessäni tämän Hännisen sisäisen tarinan ajatuksen. Näen kirjeet identiteetin muokkauskenttänä ja samalla kertomuksen rakentamisen välineenä tietyssä historialliskulttuurisessa kontekstissa. Narratiivinen analyysi on ollut kirjeiden tulkitsemisen ja analysoimisen apuvälineenä. Kirjeiden muodostama kertomus, romanttisen tarinankulun tunnistaminen ja kirjoittajan sisäisen tarinan muodostaminen ovat siis analyysin taustalla. Käytännössä on kuitenkin vaikea erottaa eri analyysimetodeja toisistaan. Olen kirjeitä lukiessani turvautunut (narratiivinen analyysi mielessäni) kuitenkin sisällönanalyysin menetelmiin. Olen siis tyypitellyt ja ryhmitellyt aineistoa niissä toistuvien teemojen ja ilmaisujen avulla. Näistä teemoista olen sitten muodostanut tutkimusongelmani ja -kysymykseni, joita yhdessä teoreettisen viitekehyksen ja historiallisen taustoituksen kanssa ratkon.

Tutkimukseni otsikko, Rakastunut työmies – Romanttisen rakkauden rakentaminen sota-ajan kertomuksessa, tiivistää sen, mitä teemoja olen aineistosta esiin nostanut ja mitkä olen huolellisen sisällönanalyysin kautta nähnyt kirjeissä keskeisiksi. Romanttinen rakkaus, identiteetti, luokkaerot, sota-aika ja kirjeistä muodostuva kertomus ovat teemoja, joiden valitsemista perustelen paitsi toistuvuudella kirjeissä, myös kirjeiden kontekstilla. Kyseessä

on suomalainen mies, joka elää sota-ajan yhteiskunnassa. Hän profiloit itsensä työmieheksi, joka tiedostaa luokkaerot hänen ja rakastettunsa välillä. Tämä saa hänet eksplisiittisesti ja implisiittisesti pohtimaan sekä työmiehen että rakastuneen identiteettiään. Hän ei siis ole vain työmies, vaan rakastunut sellainen. Rakastumisen ilmaiseminen taas vaatii kulttuurisen merkitysjärjestelmän hallintaa. Sota-aika ja sen ajan yhteiskunta, luokka-erot ja kirjoittamisen konventiot värittävät kaikki rakastumisen kerrontaa. Vallinneen tilanteen tähden Lauri ja Mirjam ovat pakotettuja rakentamaan suhdettaan kirjeitse. Kyse on vielä kahdesta erilaisesta yksilöstä, joilla on oma persoonallinen vaikutuksensa kirjeiden kerronnassa. Lauri rakentaa kertomusta yhdessä Mirjamin kirjoittamien kirjeiden kanssa, vaikka ne eivät olekaan säilyneet jälkipolville luettaviksi. Mutta selvää on se, että kyse on molemminpuolisesta rakkaudesta. Koen siis voivani kutsua kirjeiden kirjoittamista romanttisen rakkauden rakentamiseksi sota-ajan kertomuksessa.

Aloitin tutkimuksen teon keväällä 2009 aihepiiriin tutustumalla. Lukemalla kirjeet ensimmäisen kerran, nousi juuri nämä romanttisen rakkauden, työmiehen identiteetin ja kertomuksellisuuden teemat esiin. Kirjoitin kirjeet tietokoneelle kirjoitusvirheineen syksyllä 2009, jonka kautta pääsin karkeasti analysoimaan kirjeitä. Aineiston esitulkinnan kautta aloitin teoreettiseen viitekehykseen ja historialliseen taustoitukseen tutustumisen. Tutkimusongelma alkoi hahmottua tutkimuskirjallisuutta lukiessani ja peilattessani sitä aineistoon, mutta selkiytyi kyseiseksi päästessäni varsinaisen analyysin pariin keväällä 2012. Tutkimus on siis aineistolähtöinen, mutta ilman historiallista taustoitusta ja teoreettista pohjaa, olisi analyysi jäänyt paljon laihemmaksi. Ennen analyysin tekoa perehdyinkin hyvin historialliseen ja teoreettiseen taustoitukseen. Ne ovat kulkeneet apuvälineinä varsinaisessa analyysissä. Lukiessani kirjeitä olen siis pyrkinyt ymmärtämään sitä kontekstia, missä ne ovat syntyneet.

Koska tutkimuksen teko on prosessi, joka yhdistyy tutkijan henkilökohtaiseen elämään, jäi tämä työ pitkälle tauolle syksyllä 2012, kun toinen lapseni syntyi. Olin silloin palauttanut työni ensimmäisen version, joka jäi odottamaan loppuunsaattamista vielä viisi vuotta. Pitkä hautomisaika on saanut minut näkemään selkeämmin punaisen lankani, rakastuneen työmiehen kertomuksen, ja toivon voivani välittää sen hyvin myös lukijalle. Seuraavassa

luvussa suuntaan katseeni kirjeiden historialliseen kontekstiin, joka on luonut puitteet juuri tämän työmiehen kertomuksen synnylle.

3. RAKKAUTTA SODASSA

Viime vuosina on ilmestynyt lukuisia teoksia sota-ajan kirjeenvaihdosta. Mielestäni tämä kertoo siitä, että rakkaus on hyväksytty osaksi sodan selviytymishistoriaa. Poliittiset päätökset, yhtenäisen kansakunnan myytti tai suomalainen ”sisu”, eivät yksin riitä selittämään tai kertomaan selviytymisestä. Rakkaus on inhimillisempi ja yksilöllisempi tapa käsitellä sodan kokemuksia, vaikkakaan se ei ole ollut ratkaisu kaikkiin ongelmiin. Joka tapauksessa rakkautta on sodassa ollut, vaikka sen merkitys on välillä unohtunut sotastrategioiden viidakkoon. Rakkaus on keskeinen teema myös omassa tutkimuksessani. Siksi käsittelen tässä historiallisessa taustoituksessa sota-ajan rakkautta, kirjeiden kirjoittamista, seksuaalisuutta ja sukupuolirooleja. Lisäksi pohdin sota-ajalla lisääntyneen ajanvietekulttuurin merkitystä romanttisen rakkauden ilmaisemisessa ja muokkaamisessa. Kaikella tällä näen olevan merkitystä Laurin kirjeissä rakentaman romanttisen rakkauden tulkitsemisessa.

Rakkaudesta tuli sodassa keskeinen voima, jonka avulla toisaalta paettiin sodan arkea ja toisaalta saatiin voimaa vaikeuksien kohtaamiseen. Suuri romantiikan nälkä ja rakkaushaaveet olivat osa sotilaiden ja kotirintamalla olevien elämää mahdollisesti juuri sukupuolittuneen ja rajoittuneen tilanteen vuoksi (Näre 2008, 23). Ajanvietekulttuurin romanttiset seikkailut loivat kuvan kaikenvoittavasta rakkaudesta ja toisaalta myös sodan realiteetit ja ihanteet herättivät miehissä halun suojella perhettään ja naisia (Kivimäki & Tepora 2009, 291). Yksilöllinen rakkaus avioliittoa edeltävänä tekijänä oli jo vakiinnuttanut asemaansa säätyajan jälkeisessä yhteiskunnassa (Anttila & Pollari 2009, 114), mutta sota-ajalla yksilöllisestä rakkaudesta tuli julkisempaa, mistä lukemattomat rakkausiskelmät, näytelmät ja elokuvat kertovat. Myös pidemmän aikavälin kehitys tunteiden avoimmasta näyttämisestä jatkui sota-ajalla ja toi siihen omat piirteensä (Hulkko 1993, 28). Rakastuminen ja rakastaminen oli siis sallittua tiettyjen moraalisten ihanteiden valossa. Kuitenkin ihmisten siveellisyyttä vartioitiin erilaisin kielloin ja kansalaisia muistutettiin näin sota-ajan velvollisuuksista ennen kaikkea isänmaataan kohtaan (Kemppainen 2009, 239).

Toisaalta tanssikielto ja muut sodan rajoitukset ovat mielestäni voineet entistä enemmän saada elämään romanttista jännitystä, jos ja kun tunteiden palon on annettu voittaa ylhyältä annetut esteet. Nimenomaan esteiden voittaminen tekee rakkaudesta romanttista ja

kaikkivoipaa kertomuksissa. Rakkaus on ollut sodan väkivaltaisessa ympäristössä eräänlainen vastavoima, joka on luonut toivoa paremmasta tulevaisuudesta. Ajanvietekulttuurin vaikutusta ei myöskään voi aliarvioida, sillä se oli erittäin suosittua koko kansan keskuudessa. Koska useimmiten ajanvietteen teemana oli jollain tavoin rakkaus, kaipuuna tai romanttisena seikkailuna, ei se ole voinut olla vaikuttamatta siihen, mitä on pidetty onnellisen elämän ja hyvän tulevaisuuden mittarina. Ja toisaalta ajanvietteen haluttu rakkausteema on samalla kertonut jo vallinneista asenteista ja toiveista sodanaikaisessa yhteiskunnassa. Myös erisäätyinen rakkaussuhde ajanvietteessä on ollut luomassa esikuvaa romanttisesta rakkaudesta. Lauri ja Mirjam ovat siis eläneet ja ilmaisseet itseään ajassa, jossa romanttinen rakkaus on hyväksytty osaksi koko kansan sosiaalista kulttuuria.

3.1. ”...kirjeitä, kirjeitä ja vielä kerran kirjeitä”

Koska fyysinen etäisyys naisten ja miesten välillä oli sodan arkea, opittiin tunteita ilmaisemaan uudella tavalla, kirjeitse. Suhteita pidettiin yllä ja myös luotiin kirjeenvaihdon kautta. Sivistyneistölle romanttisten tunteiden ilmaisu oli tutumpaa kuin maaseudun väestölle, joka oli tottunut osoittamaan tunteensa teoin eikä sanoin. Nyt kuitenkin kirjeet tulivat koko kansan kommunikoinnin välineeksi, mikä opetti sanallistamaan kiintymystä toiseen. (Näre 2008, 20.) Rakkauskirjeet olivat myös vähäisten lomien ohella ainoa tapa viettää aikaa rakkaansa kanssa, jakaa arkea ja suunnitella tulevaisuutta. Yhteiselämää voitiin näin ylläpitää ja luoda tunneyhteys toisen kanssa, edes kirjeen tasolla. (Hagelstam 2006, 227.)

Tämä työmiehen hankaluus kirjoittaa ja ilmaista itseään tulee ilmi myös Laurin kirjeissä. Kirjeen kirjoittamista Lauri vertaa työhön ja siihen kuinka päivä tulee täyteen, kun on kirje kirjoitettu. Hän puhuu myös kirjeen ”kyhäämisestä” iltaisin (14.12.1942) ja siitä kuinka hän uskollisesti joka päivä kirjoittaa (16.1.1943). Kirjeiden kirjoittaminen ei ollut siis ylempien luokkien totuttuun tapaan tunteiden ilmaisemista jouhevasti ja runollisesti paperille (Näre 2008, 20), vaan ”kyhäämistä”, jota verrataan uskolliseen työn tekoon. Työ on työmiehelle kunnia asia, joka hoidetaan moitteettomasti loppuun. Niin myös kirjeiden kirjoittaminen suoritettiin, vaikka se olikin ajoittain Laurille vaikeaa. Sota-ajalla kirjeet olivat kuitenkin lähes ainoa kommunikoinnin väline erossa ollessa. Työmiehen kynän jälki ei ollut aina kaunista ja tätä Lauri useissa kirjeissään harmitteleekin. Hän kokee, ettei osaa ilmaista

tunteitaan niin kuin haluaisi. ”Rakkaani. yritän parhaani vastatessani kirjeisiisi. En osaa oikein kirjoittaa niin kuin haluaisin.” (17.1.1943) Mirjamin kirjoittamistaidon hän näkee paljon paremmaksi kuin omansa. ”Toisinaan kadehdin Sinua, lukiessani kirjettäsi, kun tiedän, että en pysty kirjoittamaan ajatuksiani paperille niin joustavasti kuin Sinä rakas Missi.” (5.12.1942)

Läheisen kontaktin puuttuminen naisen kanssa ja tilanteen vakiintuminen talven 1941- 42 aikana, sai monet miehet etsimään itselleen tuntemattomiakin kirjetovereita (Pipping 1978, 186). Yhdellä miehellä saattoi olla montakin kirjeenvaihtoveria, joista luovuttiin kaverin hyväksi tai vaihdettiin toiseen. Miehet olivat selvillä toistensa rakkausseikkailuista tuntemattomien heilojen kanssa. Mielenkiinto tuntemattomia heiloja kohtaa väheni kuitenkin sodan loppupuolella. Tosin jotkut löysivät itselleen morsiamen tällä keinolla. (Emt., 187.) Myös Lauri kaipaa Mirjamin kirjeitä lohdutukseksi. Sekä Mirjam ja Lauri tuntuvat haluavan kirjoittaa ja vastaanottaa kirjeitä paljon, mutta ovat ainakin kirjeenvaihdon alussa hieman epävarmoja, kirjoittaako toisen mielestä silti liian usein. Lauri kuitenkin vakuuttaa, että kirjeitä saa tulla vaikka kuinka paljon. ”Pelkää, että kirjoitat liian usein. Ei sinnepäinkään rakkaani, kirjeitä, kirjeitä ja vielä kerran kirjeitä. Niitä ei tule koskaan liianpaljon Sinulta. Ja aina vastaan niihin sillä se on mieluisin työni iltaisin.” (14.12.1942) Myös Lauri varmistelee, ettei itse kirjoita toisen mielestä liikaa: ”Jos kirjoitan Sinulle liian usein niin mainitse siitä. Ne taitavat ihmetellä siellä junassa kun saat niin useasti kirjeitä. Tänne sen sijaan saa tulla vaikka joka päivä.” (6.12.1942)

Avioliitto saatettiin solmia pitkän kirjeenvaihdon, mutta lyhyen tutustumisen jälkeen ja toisinaan sitä kaduttiin rauhan tultua. Talvisodan jälkeen solmittiin ennätysmäärä avioliittoja. Toinen avioliittojen solmimisen huippuvuosi oli jatkosodan jälkeinen vuosi 1946, jolloin solmittiin 50 000 avioliittoa. (Hulkko 1993, 28.) Sota-aika myös koetteli avioliittoja ja vuosina 1945-1946 avioeroja oli lähes kaksinkertainen määrä 1930-lukuun verrattuna (emt., 33). Kirjeet olivat kuitenkin ainoa mahdollisuus tutustua toiseen pitkien välimatkojen takia. Kommunikoinnin hankaluus tulee ilmi Laurinkin kirjeissä.

Kirjoittamisen kautta voitiin päästä toisen luokse, vaikka etäisyys olikin tosiasia, jota ei voinut unohtaa. Kirjeen kirjoittaminen ja lukeminen olivat vahvasti tunnepitoista kommunikointia, joiden kautta koki olevansa toisen seurassa. ”Nyt on hyvä olla kun tiedän,

että saat kirjeitäni, etkä ole aivan yksin. On hauskaa, että löydät niistä itsellesi surun lieivitystä.” (13.2.1943) Kirje oli myös huvia, joka auttoi kuluttamaan aikaa, eikä sitä aina haluttu lopettaa kovin lyhyeen. ”Kirjeesi ja pakettisi ovat niitä huveja? Joiden varassa kulutan aikaani täällä.” (28.2.1943) ”En haluaisi vieläkään lopettaa tätä kirjettä. On niin hauska seurustella Sinun kanssasi. Olen jo vuoteessa ja kirjoittelen pitkälläni. Ajatukset alkavat herpaantua, nukuttaa vähän.” (18.1.1943)

Sota-ajalla huveja ei ollut kovinkaan paljon. Äänislinnassa pystyi menemään paremmin elokuviin tai muihin rientoihin kuin rintamalla (Hagelstam 2008, 51), mutta siltikään elämä ei vastannut arkea ilman sota. Toisaalta juuri sodan läsnäolo loi tarpeen kirjeenvaihdolle ja auttoi rakkauden kehittymistä sen kautta.

Kirjeenvaihto ei kuitenkaan vastannut kommunikointia kasvotusten, vaan Lauri haikailee useasti Mirjamin todelliseen seuraan.

Olen äsken juonut teetä ja nyt yritän kirjoittaa Sinulle ajatuksiani. Sinun pieni huoneesi tuntuu olevan saavuttamattomissa. (...) Täällä kaukana huomaa paljon asioita joista olisi ollut hauska puhella kanssasi. Ensi kerralla kun pääsen luoksesi, vaihdetaan ajatuksia niin kuin silloin alussa. Olet verraton keskustelu toverina. On virkistävää olla seurassasi. Radio soi eikä ajatukset tahdo pysyä koossa. (13.3.1943)

Viittaamalla alkuun, Lauri tarkoittanee aikaa, jolloin tutustui Mirjamiin ja sai tavata tätä päivittäin junassa. Ajatustenvaihto kasvotusten tuntui virkistävältä, nyt kaukana toisesta taas ajatuksien kokoaminen tuntuu vaikealta. Lauri muistuttaa kuitenkin, että se sama keskustelun suoma ilo mahdollistuu, kun he vain tapaavat. Asioista puhuminen oli kuitenkin kirjeitse tärkeää, sillä muulla tavoin kommunikointi oli toisinaan mahdotonta. ”Eillisessä kirjeessäsi mainitsit, että Sinulla olisi jotain? asiaa minulle, mutta et voi niitä kirjeeseen panna. Kirjoita vaan. En voi soittaa enkä näe Sinua joten kirjoita pois.” (24.3.1943)

Kirjeenvaihto oli siis sota-ajalle tyypillistä kommunikointia. Ei siis ihme, että niiden tutkiminen on ollut viime vuosina suosiossa, sillä aineistoa on runsaasti saatavilla. Lisäksi tunteiden historiaa on alettu käsitellä aikaisempaa enemmän ja tunteiden huomioiminen on hyväksytty osaksi tutkimusta. Jotta pääsisin paremmin tulkitsemaan Laurin kirjeiden sisältöä ja hänen ilmaisemiaan tunteita, käänän seuraavaksi katseeni kirjeenvaihdon kulttuuriseen ja sosiaaliseen viitekehykseen eli sota-ajan yhteiskuntaan ja sitä edeltäneisiin, mutta myös sen kautta tapahtuneisiin muutoksiin erityisesti sukupuoliroolien ja seksuaalisuuden käsityksissä.

3.2. ”Suukko ja halaus omalle tytölleni”

Seksuaalisuus on vuosisatojen ajan ollut tiukassa kontrollissa. Kirkon ja myöhemmin valtion linjavedot ovat vaikuttaneet yksilöiden elämään ja ajatusmaailmaan. Mikä on ollut yleisesti hyväksyttävää, toivottavaa ja tavoiteltavaa on myös seksuaalisuuden alalla muuttunut kulttuurisen ympäristön mukana. Seksuaalisuus nähtiin pitkään kielteisenä piirteenä ihmisessä, jota on ollut tärkeää ohjata kaikin tavoin koko yhteisön hyväksi. Vaikka etenkin sota-aikana ja sen jälkeen yhteiskunta muuttui seksimyönteisempään suuntaan, on ristiriitainen suhde seksuaalisuuteen silti ulottunut nykyhetkeen asti. Romanttisen rakkauden, perhe-elämän, sukupuoliroolien ja seksuaalisuuden murroksesta huolimatta, yksilön ajatusmaailma kantaa menneiden sukupolvien asenteita ja malleja pitkältä historiasta. Näin ollen 1940-luvun murroskaudesta eläneet nuoret joutuivat punnitsemaan valintojaan ehkä ristiriitaisinkin tuntein. Vanhempien jättämään malliin oli turvallisinta tukeutua, kun aloitettiin oma itsenäinen perhe-elämä. Sekä työväen- että keskiluokan keskuudessa tärkeässä asemassa olivat perinteinen perhemalli, sukupuolimoraali ja avioliiton kirkollinen solminen (Anttila & Pollari 2009, 134).

Avioliitto oli edelleen rakkauden ylin täyttymys, mutta romanttisen rakkauden ihanne ja tunteiden näyttäminen jo ennen avioliittoon astumista tulivat kyllä yhä tärkeämmäksi. Ylemmällä taholla tällaisesta kehityksestä nuorten vapaaseen seurusteluun ja laillistamattomaan yhdyselämään oltiin vakavasti huolissaan. Valtioneuvosto asetti komitean vuonna 1934 ehkäisemään ”susiparien” synnyn lainsäädännöllä. (Hulkko 1993, 28.) Myös elokuvien katsomista niiden sisällön (Rytkönen 2001, 9) ja elokuvateattereissa tapahtuvan kahdenkeskisen seurustelun tähden, katsottiin pahalla (emt., 12). Kaikki eivät olleet tätä mieltä, mutta vastustajia oli paljon sekä vanhempien, opettajien että uskonnollisten piirien keskuudessa (emt. 7). Elokuvissakäynnin nähtiin turmelevan nuorten moraalin ja antavan vääränlaisen kuvan tosielämästä, jossa kaikki ei ollut vain ”swingiä ja lemmenseikkailuja” (emt., 9). Romanssit olivat vanhempien huoleksi yleisin elokuvien aihe (emt., 11). Yksilöllinen rakkauskäsitys oli kuitenkin jo lyönyt läpi ja alkoi romanttisen rakkauden kukoistus. Tämä ei tapahtunut ilman monia ristiriitoja ja sukupolvien välisiä törmäyksiä.

Uskon naisten asteittaisen vapautumisen itsenäisempään elämään vaikuttaneen osittain romanttisen rakkauden läpimurtoon. Nainen ei ollut enää kiinni suvussa tai miehessä, vaan hänellä oli itsenäisempi elämä, mahdollisuus tavata uusia ihmisiä ja vapaammat mahdollisuudet kokea rakkausseikkailuja kuin suvun tarkkojen silmien alla. Tämä on ollut mahdollista erityisesti kaupungeissa. Tietysti täytyy muistaa, että myös kaupungissa vuosisatoja vanhoilla luterilaisilla avioliitto- ja moraalikäsitteillä on ollut edelleen vahva painoarvo. Murrosvaihetta elettiin joka tapauksessa.

Viimeistään sota muutti naisen ja miehen välistä suhdetta entistä avoimemmaksi. Sota-ajalla mies ja nainen saattoivat muun muassa kävellä käsikädessä, mikä ilmensi uudenlaista julkista hyväksyntää miehen ja naisen läheiselle suhteelle (Kinnunen 2008, 27). Romantiikan nälkä oli suurta sota-ajan rajoittamassa kanssakäymisessä. Sukupuolimoraali oli myös erittäin jännittänyt. Poikkeusolot aiheuttivat siveellisyyksikäsitysten muuttumista, mutta toisaalta pidättyvyys oli edelleen ihanteena. (Näre 2008, 23.) Kuoleman läheisyys oli yksi tekijä, joka mursi vanhoja moraalikäsitteitä. Koska tulevaisuudesta ei tiedetty, oli hetkeen tartuttava. Tämä vaikutti etenkin sukupuolisuhteisiin. (Emt., 9.) Sodan jälkeen seksuaalirikosten määrä nousi huomattavasti suhteessa tilastoihin ennen sotaa (Kivimäki & Tepora 2009, 292). Seksuaalinen väkivalta oli todellisuutta myös rintamalla (Näre 2008, 22). Abortit eli lapsenmurhat, prostituutio ja sukupuolitaudit yleistyivät huimasti sodan aikana (emt., 24).

Laurin kirjeistäkin välittyy tarve rakentaa luottamusta toiseen sota-ajan erikoisessa kontekstissa. ”Sanoin kerran Sinulle, että luota minuun. Minäkin luotan Sinuun. En ole ollenkaan huolissani. Vaikka olet iltaisin joskus jossain juhlassa. Tietenkin haluaisin itse olla Sinun kanssasi. Ole nyt, kun et saa.” (17.12.1942) Se, että Laurin täytyy ottaa asia puheeksi, kertoo, että illanvietoissa tavattiin muita ihmisiä ja pareja syntyi tai ainakin satunnaisia suhteita. Lauri haluaa useaan kertaan ilmaista Mirjamille, että tämä on tärkeintä, mitä Laurille on tapahtunut ja vakuuttaa kommunikoinnin Mirjamin kanssa olevan parasta ajankulua.

Ainoastaan kaksi kertaa olen ollut ulkona illalla. Ne molemmat kerrat olin karamäissä erään tytön luona. Se oli, arvaappas. Sinun luonasi olen ollut kylässä. Muualle en ole viitsinyt mennä kuin saunaan. Kirjeesi ja pakettisi ovat niitä huveja? joiden varassa kulutan aikaani täällä. (28.2.1943)

Kotirintaman muutokset moraalissa aiheuttivat huolta. Jatkosodan pitkittyessä uhrimieli alkoi heiketä ja tätä yritettiin paikata julkisesti korostaen yhä utterammin sankarivainajien uhria. Talvisodan aikainen tanssikielto oli voimassa edelleen koko jatkosodan, mikä aiheutti monessa närää. Tanssimisen nähtiin loukkaavan sankarivainajien muistoa ja toisaalta myös heikentävän jo löyhentyntä sukupuolimoraalia. Tästä huolimatta Suomessa tanssittiin salaa tai sitä katsottiin sormien lävitse. Julkisesti oli kuitenkin erittäin tuomittavaa elää kuin sotaa ei olisikaan. (Kemppainen 2006, 239.)

Myös ajanvietekulttuurin teemat kertoivat usein romantiikasta ja rakkausseikkailuista, mikä vaikutti ihmisten asenteisiin ja toisaalta myös kertoi yhteiskunnan yleisestä ilmapiiristä. Muun muassa suutelemisesta tuli elokuvissa julkista erilaisista sensuurimääräyksistä huolimatta. Näin elokuvat ja ajanvietekulttuuri yleensä vaikuttivat omalta osaltaan maailman muuttumiseen. (Sedergren 1999, 67.) Laurin kirjeissäkin esiintyy rakkauden fyysisiä ilmauksia, kuten ”Suukko ja halaus omalle tytölleni” (1.4.1943), ”Rakkaani lämmin suukko ja hellä halaus omalta pojaltasi.” (12.3.1943), tai esimerkiksi ”Monin suudelmin” (6.2.1943). Mielenkiintoisesti kirjeenvaihdon alkupuolella näitä fyysisiä ilmauksia kirjeen lopussa ei esiinny, vaan niitä alkaa esiintyä vasta tammikuun puolessa välissä (11.1.1943). Ehkäpä tapaaminen joulukuun lopussa ja muutoinkin kirjeenvaihdon jatkuminen lähensi entisestään Laurin ja Mirjamin välejä. Lopuksi Lauri lähettää usein myös terveisiä Mirjamin kotiin ja allekirjoittaa kirjeen useimmiten omistuksella ”Laurisi”. Toiselle omistettu nimi välittää viestin kahdenkeskisestä rakkaussuhteesta. Lisäksi terveiset toisen perheelle kertovat jo vakiintuneemmasta ja vakavammasta suhteesta, joka koskettaa myös muuta perhettä. Kyseessä ei siis ollut vain joku tuntematon kirjeenvaihtoveri, jonka kanssa haluttiin hetkellistä hupia.

Sota korostaa sukupuolittunutta identiteettiä, mikä näkyy myös Laurin kirjeissä. Tyypillisesti sodasta puhuttaessa on kuvattu patriarkalisuutta, maskuliinisuuden korostamista ja miehisyttä olennaisena osana militarismia. Nainen on taas kuvattu myyttisenä rauhaarakastavana olentona. (Bourke 2006, 35.) Todellisuudessa myös nainen oli osa tappamisen koneistoa eikä vain patrioottinen äiti tai madonna. Nainen kotirintamalla tunsu usein syvempää vihaa vihollista kohtaa, sillä pelko rakkaiden puolesta oli todellista, eikä

vihalle löytynyt muuta konkreettista kanavaa kuin verbaalinen. Mies taas saattoi olla empaattisempi, koska tiesi vihollisleirissä eletävän saman kurjuuden kanssa. (Emt., 36.)

Miestä on kuitenkin pidetty ikään kun luonnollisesti kyvykkäämpänä taisteluun kuin naista (Ahlbäck 2006, 107). Sodankäynnin sukupuolittuneet käytännöt ovat kulttuurisesti ja historiallisesti luotuja, eikä mahdollisuutta valita toisin ole ollut tai näitä käytäntöjä ei ole osattu kyseenalaistaa, vaan ne ovat tuntuneet luonnollisilta valinnoilta. Suomessa todellisen miehen status oli soturin roolissa. Tämä ihanne luotiin jo ennen sotia sotilaskoulutuksessa ja yhteiskunnan sotakeskeisessä kulttuurissa. (Emt. 108.)

Nainen ja alkoholi olivat asioita, joista puhuttiin rintamalla paljon, koska ne rinnastettiin vapaaseen elämään, joka toimi kontrastina sodan arjelle (Pipping 1978, 179). Naisista haaveiltiin yhdessä, mutta puhuttiin myös rivoon sävyyn, mikä paikkasi pakollista pidättyvyyttä. Yhdessä jaettiin naisseikkailut ja -unet. (Näre 2008, 20.) Puheet naisesta sodassa liikkuvat siis idealisoituneen hyveellisyyden symbolin ja brutaalin seksuaalisoinnisen välillä (Kivimäki & Tepora 2009, 292). Knut Pippingin havainnot rintamayksiköstä jatkosodan aikana kertovat, kuinka yleinen puheen- ja leikinaihe seksi ja naisen sukupuolielin oli. ”Saitko naida?” kuului lomalta palaavalle esitettyyn vakiokysymykseen. Pippingin mukaan nainen olikin ensisijaisesti seksiobjekti miesten mielessä, ainakin puheet naisista olivat siihen viittaavia. (Pipping 1978, 184.) Omista valloituksista kehuskeltiin julkisestikin ja rintamalla työskenteleville naisille lyötiin myös erilaisia leimoja: säädyllinen, kevytmielinen, yleinen (emt., 185). Mielestäni huomionarvoista on, että mies on näiden kategorioiden muodostaja. Itseään he eivät kuitenkaan kategorisoi, vaan kertoivat rehvastellen seksikokemuksistaan. Naisen seksuaalinen käyttäytyminen oli julkista ja arvotettavaa, josta miehen osuus jätettiin vaille huomiota.

Myös naisten ja miesten kurinpito oli erilaista. Naisilta odotettiin tiukempaa moraalialia ja kuria kuin miehiltä tai ainakin ulkoiset rangaistukset olivat naisille yleisempiä. He olivat julkista omaisuutta, joiden moraalialia valvottiin. Kurinpitorikkomukset naisten keskuudessa oli miehiä vähäisemmät. (Näre 2008, 18.) Syynä naisen moraalialin tiukkaan valvomiseen lienee juuri käsitys naisesta kansallisen puhtauden symbolina, jonka tähden miehet taistelivat rintamalla. Jos nainen osoittautuu moraalialisesti heikoksi, uhkaa se koko kansakunnan omakuvaa ja tekee

miehen uhrin turhaksi. Keskiluokkaisessa kontekstissa nainen oli moraalisesti miestä ylempänä, joten hänen täytyi pysyä lujana ja olla moraalisenä selkärangana koko kansalle.

(Kinnunen 2008, 26.) Laurikin kirjoittaa Mirjamille näin:

Uskoin jo, että minusta tuli erakko. Ja ettei löydy sellaista ihmistä johon kiintyisin mutta löysinäs vaan. Olen siitä iloinen, suorastaan onnellinen. Toivon, että se kuva jonka olen Sinusta saannut. Pysyisi aina kirkkaana ja puhtaana. Sillä en haluaisi toista kertaa pettyä niin täydellisesti kun olen tehnyt. Kumpu olisin luonasi. (19.12.1942)

Mirjam symboloi Laurille kirkkautta ja puhtautta, vastakohtaa aikaisempaan suhteeseensa. Sodassa naisen idealisoiminen moraaliseksi selkärangaksi, uskolliseksi ja hyveelliseksi (Kivimäki & Tepora 2009, 289), tuntuisi siis näkyvän Laurinkin kirjeissä. Laurin arjen kuvaamisessa tärkeintä on se, että hän liittyy Mirjamin osaksi kaikkea mitä tekee. Hän kertoo arjestaan Mirjamille ja myös ajattelee tätä läpi arkisten tapahtumien ja juhlien. Laurin kerronnassa on nähtävissä se, kuinka sodassa nainen oli sotilaan Toisena ja muokkaamassa miehistä identiteettiä (emt., 289).

Pojat täällä kadehtivat minulle tulevia pakettia. Äsken sanoivat, että toisen kanssa kävelee täällä ja toiselta saa pakettia. En sanonut heille, että olet sama henkilö ja kirjeeni ovat menneet Helsinkiin Sinulle melkein kokoajan. En alkanut heille selvittämään kuka olit. (26.1.1943)

Katselen kuvaasi toisilta salaa. Sitä ei voi pitää näkyvissä näissä olosuhteissa. Minä näytin kuvaasi pojille ja sanoin. ”Tällainen on se neiti joka kirjoittaa minulle ja minä hänelle joka päivä.” Heidän mielestään minulla on ”kiva likka”. Kuvasi onkin erittäin hyvä. (18.3.1943)

Naiseen liittyvät ajatukset ja kanssakäymiset tuntuivat kiinnostavan siis myös Laurin sosiaalisessa ympäristössä (Pipping 1978, 179). Lauri ei ylemmässä viittauksessa selitä naiskuvioitaan sen tarkemmin ja toisaalta tuntuu, että hän halusikin pitää yllä hieman ”pelurin” mainetta. Sota-ajan mentaliteettiin kuului miehisyuden korostaminen naisen valloittamisen kautta (Kivimäki & Tepora 2009, 289), mikä ehkä Laurinkin kerronnasta voisi olla tulkittavissa. Toisaalta hän ei välttämättä halunnut puhua asioistaan niin avoimesti tai pitää toisen kuvaa esillä vireillä olleen avioeron takia. Tosin hän ei myöskään korjannut ajatusta useista naispuolisista tuttavuuksista.

Sota-aika on tulkintani mukaan ollut ristiriitaista aikaa. Toisaalta ajanvietekulttuuri ja sodan luoma ”elä hetkessä” mentaliteetti ovat korostaneet romanssien ja sukupuoli-suhteiden merkitystä, kun taas julkisesti niihin viittaavat teot eivät olleet sallittuja. Myös vanhat

moraalikäsitykset, esimerkiksi pidättäytyminen ennen avioliittoa, ovat olleet edelleen sota-aikanakin ihanteena. Tästä on kuitenkin käytännössä poikettu, mistä huimasti lisääntyneet abortit ja sukupuolitaudit kertovat. Laurin ja Mirjamin suhdetta tulkitessa, täytyy muistaa, että he tulivat hyvin erilaisista konteksteista. Lauri oli ollut jo kerran naimisissa, kun taas Mirjam tuli uskonnollisesta porvarisperheestä, jonka käsitykset moraalista olivat todennäköisesti hyvin konservatiivisia. Toisaalta Laurinkin kerronnasta välittyy ajatus avioliitosta rakkauden täyttymyksenä. Arvelen, että Lauri ja Mirjam eivät kuitenkaan ole välttyneet ristiriidoilta seksuaalisuuden ilmaisemisessa.

Sota-aika toisaalta muutti julkisia käytäntöjä naisen ja miehen suhteessa, mutta silti romanttisesta rakkaudesta nauttiminen ei ollut sallittua, ainakaan periaatteessa, kun yhteiskunta oli kriisitilassa. Samanaikaisesti ajanvietekulttuuri (esim. elokuvat, näytelmät, populaarimusiikki) on kuitenkin syytänyt romantiikkaa enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Ristiriita on ollut melkoinen. Valtion taholta tulivat siis sekä tanssikielto että viihdytyskiertueet. Suomen puolustuksen kannalta oli tärkeää pitää yllä vakavuutta ja uskoa isänmaahan sekä kunnioittaa taistelussa kaatuneita. Jotta kansalaiset taas jaksaisivat sodan kamaluutta, tarvittiin kevyempää, sodasta irtaannuttavaa ohjelmaa. Seuraavaksi hahmotan tätä ajanvietekulttuurin kenttää, mihin Laurikin kirjeissään useasti viittaa.

3.3. ”Siitähän se alkoi, kun pyysin Sinua täällä elokuvaan...”

Suomalainen populaarikulttuuri nousi kukoistukseen sotien aikana. Jatkosodan alussa perustettu *Valtion tiedotuslaitoksen viihdytysosasto* hankki muun muassa radioita ja laulukirjoja sotasairaaloihin ja rintamalle sekä järjesti elokuvaesityksiä ja viihdytyskiertueita ajanvietteeksi. Yleisradio välitti tunteita kotirintaman ja etulinjan välillä. Rintamaradiot taas soittivat tanssimusiikkia ja iskelmää. (Olkkonen 2007, 216.) Populaarikulttuuri-sanana asemesta käytettiin tuolloin sanaa ”ajanvietekulttuuri” ja viihteen sijasta puhuttiin ajanvietteestä (Niiniluoto 1994, 53). Jos käytän sanaa ”populaarikulttuuri” tai ”viihde” tarkoitan niillä edellä mainittuja asioita.

Nostan ajanvietekulttuurin tutkimuksessani esiin, sillä Lauri mainitsee useasti kirjeissään kuuntelevansa radiota tai olleensa katsomassa näytöstä tai menevänsä elokuvaan.

Äänislinnassa tämänkaltainen ajanviete olikin mahdollista toisin kuin eturintamalla. Laurin kerronnan ymmärtämisen kannalta on tärkeää huomioida se, kuinka ajanvietekulttuuri on mahdollisesti vaikuttanut Laurin ilmaisuihin, ihanteisiin ja odotuksiin.

Ajanvietekulttuurilla ei ole ristiriidattomia juuria. Kauan jatkunut taistelu niin kutsutun korkeakulttuurin ja ”rahvaan” kulttuurin välillä aiheutti viihteen käytölle sota-aikana tiettyjä ennakoasenteita. Toisaalta ajanvietteen järjestämiselle koettiin suurta tarvetta ja ajanvietekulttuuri muodostui molemmista kulttuureista. Kaikkien kulttuurimuotojen tavoitteena oli ylläpitää elämänhalua ja motivaatiota. (Niiniluoto 1994, 53.) Liian raskaat ja isänmaalliset aiheet eivät olleet haluttuja, vaan ihmiset hakivat ajanvietteestä unohdusta todellisuudesta. Eri kulttuurimuodot alkoivat näin viiheellistymään. (Emt., 52.) Päämajan tiedotusosaston päällikkö Kalle Lehmus tulkitsee joukkojen tunteja viihdytyskiertueiden sisällöistä osuvasti Yleisradion ohjelmajohdolle (emt., 23):

(...) etteivät joukot nyt enää halua lainkaan kuunnella pitkiä eikä lyhyempiäkään puheita, selostuksia tai lähetyksiä, joiden sisällöstä henkii joko liiallinen isänmaallinen mahtipontisuus tai hempeämielinen hymistely tai tunnelmointi. Vastanottavammin suomalainen sotilas tällä hetkellä kuuntelee ajanviete- ja musiikkiohjelmaa, jonka lomaan on sopivasti sijoitettu vakavampia, kuulijan mieltä kohottavia kohtia.

Laurikin kuvaa kirjeissään asioita, joista hän ammensi voimaa arjen yksitoikkoisuuteen. Yhteiset teenkeittohetket tovereiden kanssa, saunassa käyminen, auringon paiste, radion kuunteleminen ja elokuvissa käynti toivat hetkeksi iloa Laurin sen hetkiseen elämään. Juuri ajanvietekulttuurilla tuntui olevan suuri merkitys Laurin arjessa. Radionkuunteleminen toisaalta antoi tunteen yhteydestä ulkomailmaan ja toisaalta vei ajatukset jonnekin kauas. ”Nyt meillä on täällä loistoradio ja 100 kunta levyä joita voi soittaa radiolla. Nyt tuntee olevansa vähän paremmin ulkomailman kanssa yhteydessä.” (4.1.1943) ”Radio soi parasta aikaa, ajatukset tahtovat mennä musiikkiin. Yritän kuitenkin parastani, että saisin Sinulle hauskan kirjeen.” (14.1.1943) Lauri kuitenkin vakuuttaa, että Mirjamille kirjoittaminen on kaikkein tärkeintä ajanvietettä. ”Radio soi. Tulee hyvää ohjelmaa, mutta en malta olla kirjoittamatta Sinulle. Ajatukset eivät oikein tahdo pysyä koossa.” (6.1.1943)

Myös elokuvissa käyminen auttoi Lauria unohtamaan hetkeksi arjen ankeuden, kuten sota-ajan elokuvien tarkoitus olikin (ks. Rytönen 2001, 4; Niiniluoto 1994, 11). ”Tänään oli

lepopäivä. Olimme taas elokuvissa klo 14-16 päivällä. Kappale oli tavallinen rosvokuva jossa ammutaan paljon j.n.e. Lisäkuva oli aika mainio. Siinä sai nauraa paljon ja samalla unohtaa hetkiseksi huolensa.” (28.3.1943). Elokuvat toivat vaihtelua tylsään arkeen ja työntekoon ja saivat ajan kulumaan. ”Huommena aijon mennä elokuvaan. Tapiossa menee ”salainen ase” Se taitaa olla kotimainen kappale. Onhan sekin jotain vaihtelua täällä herttaisessa? Paikassa.” (20.3.1943) ”Huommena sunnuntaina menen luultavasti elokuvaan aikani kuluksi. Olen ollutkin lomani jälkeen jokaisena pyhänä elokuvissa.” (10.4.1943)

Erittäin suosituksi muodostuivat myös asemiesillat, joita koko kansa, niin rintamalla kuin kotirintamallakin, suorina lähetyksinä kuunteli (Niiniluoto 1994, 35). Asemiesilloja järjestettiin usein Helsingissä, mutta välillä myös muissa kaupungeissa, kuten Tampereella, Oulussa tai Äänislinnassa. Ne olivat niin suosittuja, että paikanpäälle täytyi tulla hyvissä ajoin, jotta mahtui sisään. (Emt., 36.) Ohjelmat olivat ennenkuulumaton yhdistelmä korkea- ja populaarikulttuuria, mikä omalla tavallaan yhdisti koko kansan. Asemiesilloissa saatettiin kuulla yhtäältä Mannerheim-ristin ritareiden tai elokuvatähtien haastatteluja, iskelmä- tai oopperalaulajia, orkesteri- tai hanurimusiikkia ja esimerkiksi nähdä taikureiden tai tanssijoiden esityksiä. Ohjelmissa oli siis jokaiselle jotakin. (Emt., 34.) Tällainen toiminta oli varmasti omiaan lähentämään ja avartamaan kulttuuristen vastapuolten suhtautumista aikaisemmin vieraaseen kulttuurimuotoon. Ajanvietekulttuurista tuli yleisesti hyväksyttävää. Etulinjan miehiä varten perustettiin sota- ja rintamateattereita (Niiniluoto 1994, 90) sekä teatterilaisten rintamakiertueita. Näytelmät, oopperat, operetit ynnä muut esitykset olivat erittäin haluttuja kaikkialla rintamalla. (Emt., 97.)

Radiolla oli keskeinen asema sodassa. Se oli (sensuroidun) tiedon ja viihteen välittäjä. Radion kuunteluluvut nousivat sodan aikana huimasti. Myös ohjelmisto viihteellistyi. (Niiniluoto 1994, 39.) Niin radion, elokuvien kuin viihdytyskiertueidenkin kautta tuli koko kansalle tunnetuksi sota-ajalle tyypilliset, pakahduttavat ja ronskitkin iskelmät. Sota-ajan iskelmissä puhutaan kaipauksesta, kuolemasta ja tietysti rakkaudesta (emt., 43). Intohimoiset ja eroottisetkaan iskelmät eivät olleet vieraita (emt., 48). Toisaalta suuren suosion saaneen *Harmony Sistersin* laulut olivat leikkisiä, romanttisia, toivontäyteisiä iskelmiä, jotka loivat uskoa yhteiseen tulevaisuuteen (emt., 50).

Elokuvat, sekä kotimaiset että ulkomaiset, olivat myös suuressa suosiossa ja niiden myötä myös elokuva-alan lehtien levikki kasvoi. Sotien aikana tuotettiin Suomessa edelleen yli viisitoista elokuvaa vuodessa. (Olkkonen 2007, 217.) Suosituimmat niistä olivat vuosina 1939-44 *Kulkurin valssi*, *Kaivopuiston kaunis Regina* ja *Katariina ja Munkkiniemen kreivi*. Kaikki nämä olivat romanttisia pukudraamoja, joissa teemana oli erisäätyisten välinen rakkaus. (Rytkönen 2001, 26.) Vuosien 1939-44 välillä valmistui 88 elokuvaa, joista vain 12 perustui ajankohtaisiin aiheisiin (Sedergren 2009, 177).

Elokuvat auttoivat siis unohtamaan hetkeksi sodan kurjuuden. Elokuvaliput olivat edullisia ja lähes jokaisella kansalaisella oli varaa käydä joskus elokuvissa. (Rytkönen 2001, 4.) Rakkaus oli sota-ajan elokuvien keskeisin kertomus. Ohjaaja Anatole Litvak kuvailee rakkauden osuutta *Elokuva-Aitta* -lehdessä näin (Niiniluoto 1994, 73.):

Enemmän suudelmia filmeihin... Kun ihmiset ovat väsyneet traagisiin sotaututisiin, he haluavat unohtaa itsensä ja etsivät unohdusta rakkaudesta – sekä oikeassa elämässä että elokuvassa. Rakkauskohtaukset elokuvissa muuttuvat yhä tärkeämmiksi ja keskeisemmiksi ja myöskin pidemmiksi...

Elokuvien ainainen rakkausteema sai myös kritiikkiä ja elokuvien todellisuuspakoisuutta moitittiin (Rytkönen 2001, 10). Elokuvien pelättiin rapauttavan nuorten moraaliala ja tekevän heidät laiskoiksi (emt., 9). Toisaalta elokuvien sisältö liitettiin osaksi nykyhetkeä ja tavallisen kansan sota-ajan arkea muun muassa suosituissa *Suomisen perhe* -elokuvissa säännöstelykortein ja -pistein. Elokuvien haluttiin tarjoavan myös samaistumiskokemuksen. (Sedergren 2009, 178). Niin kevyissä komedioissa kuin melodraamoissakin esiteltiin sota-ajan arvoja, ihanteita ja poliittisia teemoja epäsuorasti (emt., 180).

Äänislinnassa toimi elokuvateatterit Sampo ja Tapio (Niiniluoto 1994, 36), jotka Laurikin mainitsee. Teatterissa käyminen synnytti muistoja toisesta.

Me olimme sakilla eilen teatterissa. Siellä olikin hauska kappale. Kun astuin saliin, niin mieleeni tuli heti viime vappu. Katselin näytöstä, mutta ajatukset ja muistot tulvivat valtoimenaan esiin. Muistelin sitä ensimmäistä iltaa, jolloin me olimme yhdessä elokuvissa täällä. Ajattele siitä on jo kohta 9 kk. Niin se aika rientää. Kumpu tietäisi kuinka asiat? ovat seuraavan 9 kk. perästä. (13.12.1942)

Elokuvat ja teatterinäytökset olivat siis kanavia koettuihin tunteisiin ja muistoihin ja ne myös herättivät ajatuksia ja unelmia tulevaisuudesta, kuten Lauri pohtii: ”Sen näytöskappaleen nimi

on ”Lasse aviomiehenä”. Täytyy katsella millainen minä olen aviomiehenä.” (1.12.1942)
 Ajanvietekulttuuri, näytöskappaleinen ja musiikin sanoituksineen, muokkasi mitä todennäköisimmin myös Laurin ajatuksia avioliitosta, romanttisesta rakkaudesta ja tunteiden sopivasta ilmaisemisesta. Sota-ajalla elokuvissa käynti oli hyväksyttävämpää kuin esimerkiksi kapakkaillan viettäminen (Rytkönen 2001, 16) ja elokuvissa käynti antoi tanssikiellon aikana yleisesti hyväksytyin mahdollisuuden tutustua toiseen kahdenkeskisesti (emt., 4). Ei siis ihme, että myös Laurin ja Mirjamin suhteen alkamiseksi Lauri katsoo illan, jolloin he menivät yhdessä ensimmäisen kerran elokuviin.

Muistatko, että täällä me löydettiin toisemme ja nyt meillä on ikävin aika kun minä olen täällä ja Sinä olet edelleenkin junassa. Minä en tarkalleen muista koska meillä on vuosi yhdessä oloa. Siitähän se alkoi kun pyysin Sinua täällä elokuviin eikö niin oma tuleva vaimoni. (21.1.1943)

Sota-aikana huvittelun mahdollisuudet olivat hyvin rajalliset, mikä mahdollisesti vaikutti elokuvien suosion kasvuun (Rytkönen 2001, 16). Vaikka niin sanotun korkeakulttuurin harrastajien piireissä elokuvia ei pidetty älyllisenä taiteena, lisäsi elokuvat kuitenkin tasa-arvoisuutta kulttuuritarjonnan saannissa. Sekä Helsingin hienostopiirit kuin Kainuun karjakotkin saattoivat keskustella samasta elokuvasta ja sen annista. Elokuviiin ei myöskään vaadittu hienosti pukeutumista, kuten teatteriin tai konserttiin, vaan arkiset vaatteet kelpasivat asusteeksi. (Emt., 17.) Elokuvien sisällön avulla haluttiin myös vaikuttaa tasa-arvoon suomalaisten keskuudessa. Karjalan evakkojen asemaa muun muassa tuetaan monessa sota-ajan elokuvassa (Sedergren 2009, 183). Myös siis työmies ja porvarisneiti ovat päätyneet katsomaan samoja elokuvia.

Elokuvien yleisö oli naisvaltaista, mikä vaikutti elokuvien tuotantoon. Naisrooleilla on keskeinen asema monissa elokuvissa. Elokuvien avulla luotiin erilaisia naistyyppejä, joista ”ihannoitu äiti” nousi tärkeimmäksi. (Sedergren 2009, 180.) Äitiys on draamoissa epäseksuaalista ja uskonnollista, yhteiskunnallista, kansallista, sankarillista, uhrautuvaa ja biologista (emt., 181). Muita naistyyppejä äidin lisäksi ovat muun muassa langennut nainen, haaveileva nainen ja moderni nainen (emt. 180). Melodraama oli käytetyin elokuvatyyppi, mutta modernia naista, itsenäistä ja aloitekykyistä roolihahmoa, nähtiin usein komedioissa. Tosin komedioiden lopussa palataan kuitenkin takaisin patriarkaaliseen järjestelmään. (Emt., 187.)

Sota-ajan elokuvilla oli myös tarkka sensuuri ja näin ollen elokuvat väkisinkin ”politisoititiin”. Viihteellisinäkin pidettyjen elokuvien sisältöä katsottiin poliittisten silmälasien läpi. Elokuvasensuurin avulla kontrolloitiin poliittista ja ideologista kenttää. (Sedergren 1999, 35.) Vaikkakin viihdytystoimintaa sota-ajalla on usein pidetty ensisijaisesti kansalaisten mielialaa nostattavana ja huoltavana toimintana (Niiniluoto 1994, 11), ei sen ytimeistä voi unohtaa myöskään propagandistista puolta (Sedergren 1999, 33). Sensuurilla oli valta määrätä minkälainen sisältö ja ilmaisut olivat poliittisesti korrekkeja ja kelpasivat julkisuudessa esitettäväksi (emt., 35).

Mielenkiintoista sodan ajanvietekulttuurissa on mielestäni juuri tämä ajatus toisaalta ”viihteestä sodan voittajana” (ks. Niiniluoto 1994) ja toisaalta propagandan ja kontrollin läsnäolo viihteessä ja vapaa-ajanviettotavoissa (Sedergren 1999, 18). Rivisotilalle tai kotirintaman asukkaalle ajanvietekulttuuri oli varmasti ensisijaisesti helpotusta pitkittyneen sotatilan luomaan jännittyneisyyteen ja rajoitettuun vapaa-ajanviettoon. Voitiin hetkeksi unohtaa sota tai ainakin rentoutua sen keskellä (ks. Niiniluoto 1994). Valtakoneistolle ajanvietekulttuuri oli taas haaste ja mahdollisuus ”oikeanlaisen” ideologian, asenteiden ja moraalien levittämiseen (Sedergren 1999, 18). Myös näytelmien ja elokuvien käsikirjoittajat, laulujensanoittajat ja -esittäjät olivat mukana yhteiskunnallisten arvojen ja ihanteiden, sukupuoliroolien ja kansalaisen velvollisuuksien muodostamisessa – tarkoituksella tai ei.

Ajanvietekulttuuri myös mielestäni kritisoi sotaa, koska se loi haavekuvan toisenlaisesta elämästä ilman sotaa, kuolemaa ja raskasta työtä. Sota oli siis este, joka oli voitettava, jotta haavekuvista voisi tulla totta. Toisaalta ajanvietteen avulla saatettiin sotaa myös romantisoida äärettömän kaipauksen ja tunteiden kenttänä. Laurin kirjeissä ajanviete on väline rakkauden aiheuttaman ikävän ja sota-arjen yksitoikkoisuuden helpottamiseen. Ajanvietteestä nousevien teemojen kautta Lauri myös reflektoi tunteitaan ja muistojaan. Ajanvietekulttuuri luo ja uusintaa romanttisen rakkauden merkitysjärjestelmää, jonka Lauri taas kirjeissään jäsentää osaksi omaa kertomustaan. Seuraavassa luvussa siirrynkkin tarkastelemaan teoreettisesti romanttista kertomusta ja rakkautta sekä identiteettiä ja luokkaa.

4. TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Edellisissä luvuissa olen käsitellyt muun muassa Laurin ja Mirjamin taustoja, luokka-asetelmaa, kirjeiden kirjoittamista sisäisen tarinan muokkaajana ja sota-ajan kontekstia erityisesti romanttisen rakkauden näkökulmasta. Nämä ulottuvuudet kertovat aineistoni monitasoisuudesta. Toisaalta huomioon on otettava rakkauskirjeiden erityisyys, jossa rakastunut ilmaisee tunteitaan rakastetulle ja samalla tuottaa romanttisen rakkauden ihanteelle sopivia ilmaisuja. Huomioon on otettava rakastumiseen liittyvät kulttuuriset piirteet ja toisaalta myös yksilölliset tunteet, jotka yhdessä ohjaavat yksilön kertomuksen rakentumista. Yhteinen rakkauden kieli, niin sanottu rakkauskoodisto, kertoo kielipelistä, joka ammentaa aineksia ympäröivästä kontekstista. Jaettu rakkauden kokemus synnyttää yhteisen identiteetin, jota pidetään yllä ja vahvistetaan kertomuksen kautta.

Toisaalta taas kyseessä on työväenluokkaan kuuluvan miehen kirjeet ylempiluokkaiselle naiselle, jolloin luokkaidentiteetin ja luokan merkitystä ei voida unohtaa. Kirjeiden kirjoittamisen, siis eräänlaisen minäkertomuksen, kautta yksilö tekee luokkaa itselleen ja toiselle. Luokkaidentiteettiä peilataan suhteessa erilaiseen sosiaaliseen ympäristöön. Identiteetin muodostaminen on tässä tutkimuksessa kerrottua ja kirjoitettua, johon luokan ja romanttisen rakkauden narratiivi on tiukasti kietoutunut. Rakastuneen työmiehen kertomusta analysoidessani romanttisen kertomuksen ja rakkauden, identiteetin ja luokan tekemisen teoreettiset käsitteet nousevat keskiöön. Tässä luvussa esittelen näitä teoreettisia näkökulmia, mutta syvennyn niihin varsinaisen analyysin kautta.

4.1. Romanttinen kertomus

Käsitys rakastumisesta ja romanttisesta rakkaudesta avioliiton edeltävinä tekijöinä on viimeisen kahdensadan vuoden aikana yleistynyt. Tutkijat, jotka ovat eri vuosikymmeninä tutkineet niin yksityisiä kirjeitä, päiväkirjoja kuin aikalaiskulttuuria romaanien, laulujen ja runojen sekä muiden kulttuurituotteiden muodossa, ovat tulleet siihen johtopäätelmään, että romanttisen rakkauden merkitys on vahvistunut. (Jallinoja 2000, 21.) Mielenkiintoiseksi romanttisen rakkauden tekee sen kertomuksellisuus. Jallinoja toteaaakin, että romanttista

rakkautta on vaikea löytää muualta kuin saduista, mutta se ei ole mahdotonta. Kun romanttisen rakkauden piirteitä löydetään ”tosi elämästä”, muodostuu siitä kerrottaessa tarina, jonka juonirakenne vastaa kirjallisuuden romanttisen rakkauden muotoa. (Emt., 22.)

Tämä on syy, miksi myös itse kiinnostuin analysoimaan aineistoa nimenomaan romanttisen rakkauden ja kertomuksen rakentamisen kautta. Laurinkin kirjeissä esiintyy samoja kulttuurisia rakkauden ilmaisuja, odotuksia, ihanteita ja jopa juonirakennetta kuten kirjallisuudessa ja ajanvietteessäkin. Hän siis rakentaa kirjeensä niin, että niistä on tunnistettavissa rakkauskertomuksen piirteet ja sisältö. Perehdyn tähän syvällisemmin analyysissa. Joka tapauksessa Laurin kirjeet luokkaeroineen ja sodan luomine esteineen heijastelevat hänen aikansa käsitystä rakkauskertomuksesta.

Romanttinen rakkaus on universaalia siinä mielessä, että sen sisältämät tunteet ja kaipaus sekä niiden täyttymys eivät ole ajasta tai paikasta kiinni. Jallinoja esittää mielenkiintoisesti, että kuitenkin rakkautta uhmaavat esteet asettavat kertomuksen sen sosiaaliseen ja historialliseen ympäristöön. Jotta lukija pystyi samaistumaan tarinan henkilöihin, tuli esteiden olla uskottavia. Näin ollen esimerkiksi erisäätyisten avioliittoa koskeva kielto oli sadun kertomisen ajankohtana merkittävä este rakastavaisten tiellä. Tätä estettä toisaalta myös uhmattiin, mikä synnytti tunteen romanttisen rakkauden ylivertaisuudesta. (Emt., 27.)

Anthony Giddens (1992, 39) esittää, että romanssin yksi merkityksistä on tarinan kertominen. Romanttinen rakkaus loi narratiivin, persoonallisen tarinan syntymisen kahden ihmisen välille, jossa laajemmilla sosiaalisilla prosesseilla ei niinkään ollut merkitystä. Romanttisen rakkauden nousu ajoittui samaan aikaan romaanin synnyn kanssa (1700-luvun loppuun). Yhteistä näille oli samanlainen narratiivin muoto. Myös rakkaus ja vapaus yhdistettiin ensimmäistä kertaa molempien ollessa tavoiteltavia tiloja. (Emt., 40.) Soikkeli (1998, 45) kuvailee osuvasti Giddensin tulkintaa romanttisesta rakkaudesta ja uuden narratiivin synnystä. Ihmiset oppivat jäsentämään elämäänsä kuten romaania. Elämästä tuli kertomuksellinen, jota erilaiset etsinnän vaiheet jaksottivat. (Emt., 45.)

Myös Jallinoja analysoi tutkimuksessaan vanhoja päiväkirjoja, joiden romanttiset kielikuvat voidaan nähdä juontuvan elokuvista ja kirjallisuudesta. Henkilökohtaiset kokemukset liitetään

siis kielellisesti romanssin lajiin. (Jallinoja 2000, 59.) Rakkauden kokemisella on selkeä kulttuurinen yhteys ja sen pukeminen sanoiksi muodostuu helpoiten ymmärrettäväksi narratiivin muodossa (Langford 1999, 29). Myös Soikkeli (1999b, 8) käsittelee rakkauskertomuksia ja niiden ajallista kenttää. Rakkausaihe saa arvioimaan tunteiden kytköksiä sosiaaliskulttuuriseen kontekstiin. Rakkauskertomus voi arvioida kriittisesti yhteiskunnan järjestystä ja avata unelmia sosiaalisesta vapaudesta ja luokkarajat murtavasta voimasta. Se on myös historiallisesti katsottuna monimutkainen merkityspeli, jonka merkityksen voimakkuus riippuu siitä minkälaisesta tarinasta on kyse. Ollaanko siinä esimerkiksi heteroseksuaalisen vallan keskiössä vai onko kysymys jonkin marginaaliryhmän kertomuksesta. (Emt., 8.)

Kirjallisuudessa ja filosofiassa rakkaudesta puhuminen on keskittynyt useimmiten rakastumiseen. Keskeisimmistä teemoista rakkauskirjallisuudessa on epäsäätyisen avioliiton mahdottomuus. Rakastuneiden omaa maailmaa kuvaamaan voidaan liittää draamallisia, traagisia tai koomillisia piirteitä. 1900-luvun alussa romanttinen rakkaus nähtiin avioliittoa edeltävänä tekijänä. Vuosisadan puolessa välissä avioliitto romanttisen kertomuksen huipentumana laski hiljalleen suosiotaan. Romanssi voidaan nähdä elämän mittaisena taipaleena. Rakkauskertomuksella on Soikkelin mukaan myös yhteiskunnallinen tehtävä, joka liittyy yksilön tärkeän sosiaalisen roolin löytämiseen. Sosiaalinen merkittävyys löytyy rakkausprosessin ja itsekontrollin menettämisen kautta. (Soikkeli 1999b.)

Soikkelin tärkein hypoteesi tutkimuksessaan suomalaisista rakkausromaaneista on yhteisen sosiaalisen identiteetin löytyminen. Kertomuksissa ei anneta mielikuvaa tasa-arvoisesta rakkaudesta, vaan yhteisestä ”meisyydestä” eli yhdistävästä identiteetistä. Soikkeli käyttää nimitystä ”romanssi” meisyydelle omistautuneista rakkauskertomuksista. Romanssilla hän tarkoittaa tarkennetusti: ”...sitä kertomuksena järjestäytyntä, ajallisesti ja paikallisesti rajautunutta elämänvaihetta, jossa voimakas rakastumisen tunne saa yksilön tutkistelemaan itseään ja suhdettaan muihin ihmisiin.” Romanssi ei ole siis pelkkä kategoria, joka on luotu kirjallisuuden tutkimuksessa, vaan se kertoo meisyyden muutoksista rakkauskertomuksen sisällössä ja rakenteessa. (Soikkeli 1999b, 9.)

Soikkeli pohtii ihmisen tunne-elämän muutosta viimeisen kolmen vuosisadan aikana. Hänen mukaansa rakkauskoodistolla ja romanssilla on aina ollut sama mielihyvää tuottava tarkoitus ja siihen on liittynyt sekä minäkuvan rakentaminen että seksuaalisen halun verhoaminen rakkaudeksi. Miehet ja naiset, jotka ovat rakastuneet, haluavat käyttää yleisesti tunnistettavaa rakkauskoodistoa. Vuosisatojen muutos liittyy Soikkelin sanoin siihen, ”...kuinka silkka lyyrisen ilmaisemisen ilo on muuttunut narratisoinnin, rakkauskertomuksen rakentamisen mielihyväksi.”. Rakastuminen ei ole siis vaistomainen teko, vaan itse asiassa rakastumista siihen mielikuvaan, jonka rakastuja on luonut itselleen ja valitulleen. Soikkelin mukaan jokainen romanssi on toisin sanoen mahdollista rakkauskoodiston ansiosta. (Soikkeli 1999, 33.)

4.2. Romanttinen rakkaus

Soikkeli esittää ajatuksen rakkauden koodistosta, joka on historiallisesti muokkautunut väline ja jonka avulla yksilö tietää kuinka ilmaista asianmukaisia tunteita. Hän ottaa perustakseen Niklas Luhmannin (1998) sovellutuksen systeemiteoriasta, jonka avulla tämä tulkitsee romanttisen rakkauden esittämisessä tapahtuneita muutoksia. Systeemiteoriassa rakkaus toimii psykologian ja sosiologian rajamailla. Se ei ole Luhmannin (1998, 20) mukaan ensisijaisesti tunne, vaan erilaisia symbolisia koodeja, joiden avulla yksilö pystyy kommunikoimaan ja tulkitsemaan rakkaudentunnustuksia. Koodi voi myös kertoa viestin henkilökohtaisuudesta ja siitä mikä on verhottuna fraasiin. Rakkauskoodiston tutkimisessa mielenkiintoisinta on Soikkelin mukaan se, kuinka koodisto on eri aikoina reagoinut erilaisiin sosiaalisiin muutoksiin eri tavoin. Luhmann, yhdessä monien muiden tieteilijöiden kanssa, katsoo rakkauden liittyvän historiallisesti sidottuun merkkijärjestelmään, jota filosofia ja kaunokirjallisuus pitää yllä. (Soikkeli 1999, 21-22.)

Rakkauskoodisto on Luhmannin (1998) mukaan ymmärrettävä laajempina sosiaalisena ilmiönä kuin pelkät diskurssit. Diskurssiteorian sijaan Luhmann käsittelee systeemiteoriaa, jossa yhteisöt nähdään kommunikaatiosysteemeinä. Tämä teoria ei kuitenkaan poissulje erilaisia diskursseja, vaan siinä nähdään niiden olevan yhteiskunnanrakenteisiin sopeutuvia ja niiden mukaan muuttuvia tekijöitä. Luhmann esittää, että modernissa yhteiskunnassa on traditionaalisia yhteiskuntia laajemmat mahdollisuudet ihmissuhteisiin, kuten

henkilökohtaisiin suhteisiin ja vuorovaikutussuhteisiin. Monimutkaistuneempi moderni yhteiskunta pakottaa yksilöt rakentamaan oman intiimin ja ymmärrettävän sisäisen maailmansa. Kahden ihmisen luoman yhteisen sisäisen maailman ymmärtämiseen tarvitaan taas koodisto, jolla toisen roolia tässä intiimissä alueessa voidaan vahvistaa. Rakkauskoodisto on siis kommunikaatioväline, jolla ystävyys ja rakkauden merkitysmaailma luodaan. (Soikkeli 1999, 22.)

Sosiologi Francesco Alberoni (1984) on hyvin toisenlainen lähestymistapa rakastumiseen kuin Luhmannilla. Romanttinen rakkaus on rakastumisen ytimessä, jossa kaksi ihmistä muodostaa Alberonin mukaan esimerkiksi Ranskan vallankumoukseen tai uskonpuhdistukseen verrattavissa olevan joukkoliikkeen. Rakastumiseen liittyy samoja uudestisyntymisen, solidaarisuuden ja elämän ilon kokemuksia, joita koetaan myös monia ihmisiä käsittävissä joukkoliikkeissä. (Alberoni 1984, 5.) Alberoni käsittelee siis rakastumista nimenomaan subjektiivisten tunteiden ja inhimillisen kokemuksen kautta (jotka kuitenkin ovat yleismaailmallisia), kun taas Luhmannin rakkauskoodisto keskittyy teoreettisella, mutta myös kulttuurisella tasolla osoittamaan yhteisen symbolimaailman merkityksen romanttisen rakkauden muodostumisessa kahden yksilön välille. Mielestäni molemmilla on annettavaa romanttisen rakkauden ja rakastumisen ymmärtämisessä. Luhmannin rakkauskoodisto ikään kuin dekonstruoii romanttisen rakkauden merkitysjärjestelmän, jolloin pääsemme tarkastelemaan kulttuurin ja historian, siis sosiaalisen ympäristön ja tietyn ajan tuomia symboleita ja merkityksiä kahdenkeskisessä rakkausprosessissa.

Mitä kuitenkin jään Luhmannilta kaipaamaan, on nimenomaan tunteiden voima ja merkitys romanttisen rakkauden muodostamisessa. Alberonilla on mielestäni taas hyvin inhimillinen katsantokanta rakastumiseen. Romanttinen rakkaus on myös tunteita, joiden tutkimisen ei tarvitse olla sen hävettävämpää kuin suurten joukkoliikkeidenkään tutkimisen. Usein näitä inhimillisiä, mutta kuitenkin niin universaaleja tunteita, on pidetty merkityksettömämpinä kuin esimerkiksi suuria yhteiskunnallisia muutoksia, jotka nekin ovat syntyneet Alberonin mukaan samojen voimien saatteluina. (Alberoni 1984, 8.) Yksilön näkökulmasta romanttisen rakkauden kokeminen voi olla paljon merkityksellisempää kuin vaikkapa Berliinin muurien murtuminen. Myös vaikeissa yhteiskunnallisissa tilanteissa, kuten sodassa, romanttinen rakkaus voi motivoida selviämään. Tai käänteisesti, sillä voi olla suuri

tuhovoima, jos kaikki ei mene, kuten olisi toivottu. Myös Alberoni (1984, 125) huomioi kielen ja kulttuuristen instituutioiden merkityksen kahdenkeskisen suhteen synnyssä. Romanttisen rakkauden syntymiseen tarvitaan siis yhteistä kieltä, verbaalista ja nonverbaalista, jonka molemmat osapuolet osaavat tulkita romanttisten tunteiden ja rakastumisen merkiksi.

Sosiologi Anthony Giddens (1992, 38) tekee eron intohimoisen rakkauden ja romanttisen rakkauden välillä. Giddens pitää intohimoista rakkautta universaalina ilmiönä, kun taas romanttinen rakkaus on enemmän kulttuuriin sidottu. Intohimoinen rakkaus käsittää nimenomaan seksuaalisen halun ja täyttymyksen, kun taas romanttinen rakkaus voi olla ”rakkautta ensisilmäyksellä”, mikä viittaa nimenomaan kommunikatiiviseen eleeseen, jossa lyhyellä katsauksella toinen voidaan nähdä oman onnen täydellistäjänä (emt., 40). Ymmärtäisin, että tähän kommunikointiin sisältyy nimenomaan kulttuurin tuomat vivahteet ja merkitysjärjestelmät, siis rakkauskoodisto, josta Luhmann puhuu. Sosiologi Riitta Jallinoja näkee romanttisen rakkauden universaalina tunteidensa puolesta, mutta tähdentää, että romanttisen siitä tekee nimenomaan kulttuurisesti värityneet esteet, jotka aikalaiset näkevät uskottavina. Nämä esteet nousevat siis aikalaisen omasta sosiaalisesta ympäristöstä. (Jallinoja 2000, 27.) Jallinojan romanttisen rakkauden käsite nousee romanttisista kertomuksista, jossa keskiössä on kielletyn rakkauden ajatus. Tämä rakkauden kiellettyvyys nostaa pintaan intohimoiset tunnekuohut, joka tekee rakkaudesta erityisesti romanttista. (Emt., 23.)

Sotien ja konfliktien vuosisatana tunnettua 1900-lukua voitaisiin luonnehtia myös romanttisen rakkauden ja yksilöllisten romanssien läpimurron aikakautena. Kulttuurituotteiden esittämä kuva kahden rakastavaisen välisestä lujasta, kiihkeästä siteestä avioliittoa (tai myöhemmin parisuhdetta) edeltävänä tekijänä asetti romanttisen rakkauden ihanteelliseksi myös tosielämän ihmissuhteissa. Kulttuurituotteiden ohella tietysti monet muut tekijät, kuten esimerkiksi yksilöllistyminen ja sääty-yhteiskunnan murtuminen, vaikuttivat parinmuodostamisen ihanteiden muuttumiseen. Romanttinen rakkaus levisi koko kansan käsitykseen avioliittoon kuuluvana ja sitä edeltävänä osana.

Romanttisesta rakkaudesta voisi puhua kokonaisena merkitysjärjestelmänä, johon liittyy yksilöiden välinen kulttuurisesti väritynyt kommunikointi kielen, eleiden ja symbolien kautta. Romanttista rakkautta ilmaistaan sosiaaliskulttuurisesti opittujen käytänteiden avulla. Yksilö siis pitää itse yllä ja myös ikään kuin tuottaa romanttista rakkautta niin, että se vastaa omia ja toisen osapuolen odotuksia. Rakastuminen, joka romanttiseen rakkauteen olennaisesti kuuluu, on silti paljon monitahoisempi prosessi kuin mitä pelkkä kulttuuristen diskurssien määrittelemine avaa. Yksilö voi kokea suuren elämänmuutoksen ja tunteiden kirjon, jota käsitellessään hän rakentaa samalla omaa ja rakastavaisten yhteistä identiteettiä. Romanttista rakkautta voidaan käsitellä romanttisena kertomuksena, joka kahden ihmisen välisestä suhteesta syntyy.

Romanttinen rakkaus voi liittyä hyvin erilaisiin intiimeihin suhteisiin ja kertomuksiin, poislukematta sen historiallista kehitystä, jonka vuoksi romanttisen rakkauden määrittelemine on hankalaa. Tässä työssä käytän romanttisen rakkauden käsitettä erityisesti kuvaamaan naisen ja miehen välistä suhdetta, johon kielellisesti liittyy henkisen ja fyysisen yhteyden syntyminen. Kielellisellä tarkoitan sitä, että pääsen tutkittavaan suhteeseen kiinni ainoastaan aineiston eli kirjeiden välityksellä, jolloin ainoa todiste suhteen laadusta tuona aikana on kirjallinen materiaali. Näin ollen romanttinen rakkaus on minulle tässä tapauksessa erityisesti kertomus, jonka tuottamista pyrin analysoimaan käytössä olleen rakkauskoodiston avulla.

Mikä tekee rakkaudesta erityisesti romanttista, liittyy taas mielestäni kahden yksilön sisäisen maailman luomiseen, jonka syntyä ei ulkopuoliset tekijät voi estää. Mahdolliset ulkoiset ristiriidat ja paineet vain vahvistavat rakkauden kehittymistä. Romanttiseen rakkauteen kuuluu myös seksuaalisuuden läsnäolo ja jännite. Rakkauskoodistolla romanttisessa rakkaudessa tarkoitan tunteiden verbaalia ja nonverbaalia ilmaisua sosiaaliskulttuurisen kontekstin luomalla tavalla sekä rakkauteen liittyviä yksilön odotuksia. Tämä konteksti ja odotukset syntyvät rakastavaisten omasta taustasta ja yhteiskunnasta käsin, kuin myös kulttuurituotteiden luomien käsitysten kautta. Koska tutkimuksen kenttänä on 1940-luvun alun Suomalainen yhteiskunta, oletan avioliiton olevan edelleen romanttisen rakkauden huipentumisen merkinä. Erilaiset fyysisen rakkauden ilmaisut ennen avioliittoa liittyvät kuitenkin parisuhteeseen jo tuona aikana.

Sota-aika muutti osaltaan ihmisten käsityksiä kahdenkeskisestä rakkaudesta ja myös pakotti uudenlaiseen tunteiden ilmaisukulttuuriin. Kirjeiden kirjoittaminen oli toisinaan ainoa mahdollinen yhteydenpitokeino ja toisinaan ainoa tapa tutustua ”heilaansa” paremmin. Romanttista rakkautta luotiin siis paperilla, jolloin erityisesti kertomuksellisuus astuu rakkauden välittämisen kuvaan. Kirjeissä näkyy aikansa tapa ilmaista sanallisesti romanttisia tunteita. Tämä rakkauden ilmaisu on ympäristöstä yhteisesti opittua ja jaettua kielipeliä siis rakkauskoodistoa. Rakkauden fyysisyys on kirjeissä etäistä, vaikka sen voi välillisesti paperilla ilmaista kirjoitetuin suukoin ja halauksin.

Romanttinen rakkaus on myös yhteensulautumista ja yhteisen identiteetin löytämistä. Siinä yksilön itsearvostus kasvaa ja halu nähdä tulevaisuus onnellisena rakastettunsa kanssa on vahvana. Romanttinen tunnelma luodaan nimenomaan odotuksen tunteella yhteisestä, esteettömästä tulevaisuudesta. Odotukseen liittyy myös seksuaalisen jännitteen purkautuminen. Romanttisen rakkauden täyttymystä odottaessa, sitä pidetään yllä ja tuotetaan jatkuvasti rakkauskoodiston keinoin.

4.3. Identiteetin rakentaminen

Tässä työssä identiteetti on nimenomaan kerrottua ja kirjoitettua. Työläisen, miehen ja rakastuneen identiteetit rakentuvat rinnakkain ja toisiinsa kietoutuneena. Kyseessä on rakastunut työmies, jonka tunteet, ajatukset ja toiveet purkautuvat paperille ilmaisuina, jotka ovat yhteisesti ymmärrettäviä ja kulttuurisesti värittyneitä. Niihin liittyy ihanteita ja odotuksia, mutta luottamuksen kasvaessa myös pelkoa ja epätoivoa. Identiteetin rakentaminen on tietoista ja tiedostamatonta, joka muuttuu tilanteiden ja toisen reagoinnin seurauksena. Identiteetti kerrottuna ja kirjoitettuna on kiehtovaa sen refleksiivisyyden tähden. Kertomus omasta itsestä on rakennettu toista, mutta myös itseä varten. Oma luokkaidentiteettiä peilataan suhteessa omiin ja toisen odotuksiin sekä käsityksiin. Samalla sen rakentamiseen liittyy kulttuurisia odotuksia. Samoin rakastuneiden yhteistä identiteettiä värittää ympäristön ihanteet ja toisaalta rakastuneiden omat odotukset, mikä heijastuu siihen millä tavoin kirjoitetaan kertomusta ”meistä”. Lisäksi sota-aika pakotti kirjeiden kirjoittamiseen ja oli

samalla läsnä niiden sisällön muovautumisessa tavalla tai toisella. Vaikka sotasensuuri ei yltänyt kaikkiin aiheisiin, lisäsi sota-ajan epävarma ilmapiiri oman leimansa kertomuksen rakentamiseen.

Konstruktivistisen näkemyksen mukaan ihminen rakentaa ymmärrystään maailmasta ja myös itsestään kertomuksen kautta (Heikkinen 2007, 145). Ihminen rakentaa identiteettiään jatkuvasti tarinassa ja tuottaa uudelleen kysymyksen ”kuka olen”. Identiteetti on siis jatkuvassa muutoksessa kokemusten ja vuorovaikutuksen johdosta. (Emt., 144.) Omaelämäkerran kirjoittamista onkin joissakin psykologian piireissä käytetty identiteetin muodostamisen apuna (emt., 151). Myös sosiologi Stuart Hall viittaa identiteetin kertomuksellisuuteen. Hänen mukaansa identiteetti muodostuu nimenomaan kertomuksen sisällä, ei sen ulkopuolella. (Hall 2002, 250.) Vaikka minäkertomus on luonteeltaan fiktiivistä, liittyy se kuitenkin suurempaan historialliskulttuuriseen kontekstiin. Identiteettiin ammennetaan aineksia juuri tästä diskursiivisesta varannosta. (Emt., 251.)

Lapsuuden kokemuksilla ja sosiaalisella ympäristöllä nähdään olevan suuri vaikutus aikuisen identiteettiin (Åström 1989, 180). Perhe, suku ja erilaisiin ryhmiin, kuten ammatti- ja luokkakategorioihin, kuulumisen vaikuttaa yksilön identiteetin muodostumiseen (emt., 162). Työväenluokkaan syntynyt yksilö ammentaa siis aineksia identiteettiinsä kyseisestä työväenhenkisestä ympäristöstä. Hän omaksuu tietyt arvot, maailmankatsomuksen ja sosiaalisen elämän käytännöt oman luokkansa sisältä. Tämä ympäristöstä imetty vaikutus ohjaa yksilön valintoja vahvasti.

Identiteettiä tulisikin Hallin mukaan tutkia sitä ympäröivän kontekstin valossa. Identiteetit kerrottuna ovat toisaalta fiktiivisiä minäkuvauksia, mutta toisaalta niiden pohjalla on kuitenkin yhteys diskursiiviseen, materiaaliseen ja poliittiseen kenttään. Identiteetin sijoittuminen tarinaan on osittain mielikuvituksellista, mutta mielikuvatkin muodostetaan jonkun diskurssin sisällä. Tällä Hall tarkoittaa identiteetin sijoittamista tiettyyn historialliseen, institutionaaliseen ja diskursiivisten käytäntöjen paikkaan. Identiteetit heijastavat valtaa, mikä kertoo niiden esiin tuomista eroista ja poissulkevista elementeistä. Identiteetti ei siis viittaa samuuteen ja eheyteen sen perinteisessä merkityksessä. Identiteetit rakennetaankin suhteessa

Toiseen, joka on erilainen. Identiteetti sulkee siis ulkopuolelleen sen, mitä se ei ole, ja toimii näin kytköksissä valtaan. (Hall 2002, 251.)

Yhteiskuntatieteilijä Vilma Hänninen ottaa esille väitöskirjassaan *Sisäinen tarina, elämä ja muutos* (1999) reflektoidun identiteetin käsitteen. Hänninen tarkoittaa tällä identiteettiä, joka muodostetaan tietoisesti kerrottaessa tarinaa itselle. (Hänninen 1999, 61.) Tällainen minäkertomus on myös toimintaa, joka muokkaa identiteettiä. Se voi olla yhtenäinen kuvaus itsestä positiivisessa valossa, mutta myös ristiriitainen ja epämääräinen tulkinta. (Emt., 62.) Narratiivisessa tulkintatavassa identiteetti ei ole pysyvää, vaan kulttuurisesti muuttuvaa ja moniulotteista kertomusta (emt., 60).

Myös Erkki Pehkonen käsittelee narratiivista identiteettiä väitöskirjassaan *”Poikasi täältä jostakin”*: *Narratiiviset resurssit, diskurssit ja luovuus kirjoittaen kerrotuissa identiteeteissä jatkosodan aikaisissa kirjeissä* (2013). Narratiivista identiteettiä rakennetaan kerronnan kautta ammentaen erilaisista kielellisistä resursseista, kuten ympäröivistä kulttuurituotteista (emt., 70). Narratiivista identiteettiä rakennetaan Pehkonen mukaan kirjeissä toisia varten ja kulttuurin luomia odotuksia peilaten, mutta samalla kysytään myös itseltä jatkuvasti kysymys ”kuka minä olen?”, mihin Heikkinenkin (2007, 144) viittaa. Pehkonen ottaa tuekseen ranskalaisen filosofin Paul Ricoeurin käsityksen narratiivisesta identiteetistä ja sen ajallisesta, tulkinnallisesta, muuttuvasta sekä riitasointuisesta luonteesta. (Pehkonen 2013, 110.)

Reflektoidun ja narratiivisen identiteetin käsite soveltuu mielestäni hyvin juuri kirjeissä tuotetun kirjallisen identiteetin analysoimiseen. Kirjeen kirjoittaja tekee tietoisesti valinnan siitä, minkälaisia asioita hän itsestään kertoo ja millä tavoin. Näin hän rakentaa kuvaa itsestään toiselle ja myös samalla identiteettiä itselleen. Kirjeenvaihdossa tuotettu minä on myös vahvasti liitetty vuorovaikutukseen toisen osapuolen kanssa. Se, mitä puolia toinen osapuoli mahdollisesti omassa puheenvuorossaan ottaa esille, vaikuttaa vastaanottajan käsitykseen itsestään. Reflektoitu ja narratiivinen identiteetti ei myöskään ole aukoton tai ehyt kuvaus itsestä, vaan se voi sisältää ristiriitaisuuksia ja on jatkuvasti muutokselle altis. Kulttuurin luomat odotukset esimerkiksi työmiehen tai rakastuneen identiteetistä ovat läsnä ja narratoidessa niitä tuotetaan uudestaan. Kirjoitettu minäkertomus voi ohjata, muokata tai vahvistaa joitakin yksilön identiteetin piirteitä. Narratiivinen identiteetti on siis tietoista

identiteetin rakentamista, sillä kerronnalla voidaan muokata omaa ja toisen käsitystä itsestään halutun laiseksi, kuten Pehkonenkin väitöskirjassaan pohtii (Pehkonen 2013, 110).

Myös rakastunut rakentaa identiteettiään nostamalla itsessään esiin uusia piirteitä ja kätkemällä toisia. Oma persoonallisuus näyttäytyy uudessa ja laajemmassakin valossa suhteessa rakastettuun. (Määttä 1999b, 166.) Tässä tutkimuksessa rakastuneen identiteetti ja sen rakentaminen on myös tärkeässä osassa. Rakastunut hakee omaa identiteettiä ja elämänsä suuntaa yhteydestä toiseen (Soikkeli 1999, 32). Suhteen kehittyessä tietoisuus omasta itsestä taas lisääntyy ja saa enemmän tilaa yksilön minäkuvassa (Määttä 1999b, 19). Me-tietoisuuteen liittyy riippuvuus toisesta oman täydellisyyden täyttäjänä (emt., 167). Rakastunut kokee olevansa ”kuin yhtä” toisen kanssa tai löytäneensä ”sukulaissielun” (Jallinoja 2000, 43). Kokiessaan olevansa samankaltaisia, rakastuneet muodostavat jaottelun ”me” ja ”muut” (emt., 45). Rakastuessaan ihminen näkee toisen lähes täydellisenä ja haluaa itse olla rakastettunsa arvoinen (emt., 44).

Alberoni (1996, 107) pohtii mielestäni osuvasti sitä, onko rakastettu koskaan todellinen vai vain omien ihannekuvien varaan rakennettu fiktiivinen hahmo, jota tavoitellessa todellisuutta on muunneltava, mikä johtaa lopulta kriisiin. Rakastumiseen ja yhteisen identiteetin luomiseen liittyy mielestäni juuri tällainen todellisuudesta irtautuva katse omaan itseensä ja toiseen sekä yhteiseen tulevaisuuteen. Kaikki tuntuu helpolta, kun vain saa olla toisen lähellä. Rakastuneen identiteettiä voitaisiin siis luonnehtia myös epävarmaksi, koska sen olemassa olo vaatii toisen läsnäoloa, hyväksyntää ja vahvistusta. Toisella on valta murskata yhteinen identiteetti niin halutessaan. Rakastava on siis rakastettunsa armoilla, mikä taas toisaalta vahvistaa yhteistä luottamusta ja identiteettiä.

Erityisesti rakkauskertomuksien kautta tarjotaan kuvaa uudesta sosiaalisesta identiteetistä, joka ei käsitä yhtä ihmistä, vaan kaksi. Tämä yhteinen identiteetti kestää niin kauan kuin rakastuminenkin. Tarinan kautta käsitellään rakkauden vaikutusta ympäristöön ja esimerkiksi luokkarajojen ylittämiseen. (Soikkeli 1998, 9.) Myös Anthony Giddensin (1992, 40) käsittelemä romanttisen rakkauden luoma narratiivi, joka kahden ihmisen välille syntyy, on merkillepantavaa. Oma ja yhteistä identiteettiä siis luodaan kertomuksen kautta. Kertomus yhteisestä elämästä jäsentää ja vahvistaa yhteistä identiteettiä. Mielenkiintoisesti Laurin

kirjeissä rakentuvat rinnakkain sekä rakastuneen että työmiehen identiteetit. Romanttinen rakkaus ylittää luokkaerot, mutta ne eivät kuitenkaan katoa kerronnasta mihinkään. Hän on sekä rakastunut että työmies. Näistä näkökulmista hän myös rakentaa kertomusta ja samalla omaa sekä yhteistä identiteettiä.

4.4. Luokan tekeminen osana minäkertomusta

Luokka ei ole menettänyt selitys- ja tulkintavoimaansa nyky-yhteiskunnassa, vaikkakin sen olemassaoloa ja merkitystä on viime aikoina kyseenalaistettu. Harri Sarpavaara kirjoittaa Sosiologia-lehden pääkirjoituksessa (2/2009) kuolleeksi julistetun luokan paluusta ja osoittaa luokkatutkimuksen olevan edelleen hyvin ajankohtaista sekä sosiologian tiedeyhteisön sisällä että myös sen ulkopuolella. Luokan käsitteen ja luokkateorioiden avulla päästään tarkastelemaan sellaisia nykyisiä että myös menneitä yhteiskunnallisia näkökulmia, jotka muuten jäisivät ilman tarpeellista huomioimista. (Sarpavaara 2009, 77.)

Tämä luokkatutkimuksen ”uusi nousu” on luonut uudenlaisia luokan tutkinta- ja tulkintatapoja. Kiinnostus mikrotason tutkimukseen ja historian kertomuksellisuuteen avaa uusia tapoja tarkastella myös luokkaa. Luokka ei ole vain abstrakti yhteiskunnallinen instituutio, vaan tekijä, joka vaikuttaa yksilön käsitykseen omasta itsestään, elämänsä piiristä ja rajoista. Lisäksi historiallinen ajankohta vaikuttaa siihen, miten ja minkälaisia luokkakulttuureja ja -identiteettejä luokkien sisällä rakennetaan ja muovataan. Luokka ei siis suinkaan ole staattinen kategoria, johon yksilö passiivisesti kuuluu, vaan tekijä, jota yksilö tuottaa uudelleen kommunikoidessaan sanoin ja teoin. Sosiologi Beverley Skeggs kutsuu tätä diskursiiviseksi luokaksi. (Anttila 2009, 79.)

Oman tutkimukseni kiinnostuksen kohteina ovat nimenomaan yksilötason luokan esittäminen ja oman luokkaidentiteetin muodostaminen tietyssä historiallisessa kontekstissa. Luokan merkitys korostuu, kun yksilö kohtaa jotakin, joka on hänen oman totutun elämänpiirinsä ulkopuolella. Sota-aika yhdisti eri yhteiskuntaluokista tulevat henkilöt uudella tavalla. Luokkarajat eivät estäneet yhteistä palvelusta, joka loi uusia ystävyysuhteita ja synnytti jopa

rakkautta kahden täysin eri luokkaan kuuluvan välille. Tällaisesta uudesta luokka-asetelmasta myös oma aineistoni todistaa.

Pierre Bourdieu (1983) tuo esille luokkateoriassaan sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman merkityksen taloudellisen pääoman ohella. Hän käsittelee taloudellisen ja symbolisen välistä suhdetta ja esittelee erilaiset elämäntyyliä erilaisina sosiaalisten luokkien heijastumina. Luokalla ja habituksella on yhteys, joka taas liittyy yksilön elämäntyyliin. Elämäntyyli koostuu symbolisista merkityksistä, jotka luokan sisällä annetaan. Nämä elämäntyyliä luovat symbolisia rajoja yksilöiden välille, jotka sijoittuvat eripuolille luokkarakennetta. Erilaisten elämäntyylien perustamat sosiaaliset kollektiivit eli statusryhmät käyttävät näin ollen symbolista valtaa. (Wright 2005, 86; ks. myös Bourdieu 1983, 174-175.)

Pierre Bourdieun teoria luokista soveltuu mielestäni osittain kirjeiden sisällön tarkasteluun, koska hän käsittelee luokkaa erilaisten tekijöiden summana. Kirjeissä esiintyvät viittaukset luokka-asemaan eivät edusta vain ulkoisia asioita, kuten varallisuutta, vaan liittyvät suuresti myös luokalle annettuihin sosiaalisiin merkityksiin, käytäntöihin ja koko habitukseen. Kirje kokonaisuudessaan kertoo tietynlaisesta sosiaalisesta käytännöstä, jossa yksilöiden luokka-asetat muiden piirteiden ohella ovat sekä eksplisiittisesti että implisiittisesti mukana vuorovaikutustilanteessa.

Skeggs (2004, 3) esittää luokan olevan jatkuvan muutoksen alainen sosiaalinen tuote. Luokkaa tehdään erilaisten sosiaalisten prosessien kautta. Se ei siis synny yksinään, vaan yhteydessä muihin eroihin ja jakoihin. Esimerkiksi työväenluokkaista naista analysoidessa mukaan tulevat myös sukupuolen ja seksuaalisuuden jaottelut ja sen hetkiset merkitykset. Luokkien väliset erot eivät johdu vain taloudellisesta epätasa-arvosta, vaan ennen kaikkea kulttuuristen arvojen kautta syntyneistä jaotteluista. (Emt., 3.) Näkisin, että mikään jaottelu (myöskään tieteellisessä tutkimuksessa) ei ole objektiivista tai stabiilia vaan siihen liittyy lukuisia muita merkityksiä ja vivahteita, jotka taas syntyvät suhteessa ympäristöön, tutkittavaan kohteeseen ja tutkijaan itseensä. Luokan tekeminen on yhteistyön tulosta, joka jatkaa elämäänsä jaotteluiden jälkeen (emt., 4).

Skeggs (2002, 10) kritisoi, että Bourdieun käsitys (luokka)käytöksestä on liian etäinen ja kategorisoiva. Hän näkee, että pääomien tarkastelusta on hyötyä erityisesti vertauskuvallisesti, mutta lisäksi täytyy ymmärtää ne symboliset taistelut, jotka synnyttävät yhä uudelleen pääomien epätasa-arvoisuuden. Analysoimalla kulttuuristen muovautumisten etenemistä ja legitimointia, voidaan Skeggsin mukaan nähdä kuinka kulttuurinen pääoma muuntuu tai ei muunnu symboliseksi pääomaksi. Symbolinen pääoma on taas yhtä kuin valtaa. Jos jonkun ryhmän kulttuurista pääomaa ei legitimoida, ei se muunnu ominaisuudeksi, jolla olisi vaihtoarvoa. (Emt., 10.)

Luokan näkeminen aktiivisena kulttuurisena tekemisenä, on mielestäni hyvä näkökulma luokan tutkimiseen. Se muistuttaa luokan olevan sosiaalinen konstruktio, joka elää ajassa ja paikassa. Luokasta ei voi kuitenkaan unohtaa myöskään taloudellista pääomaa ja valtaa, yhtenäistä luokkakulttuuria tai esimerkiksi elintapoja. Skeggsiä mukaillen, on kuitenkin muistettava ne symboliset taistelut ja sosiaaliset prosessit, jotka luokkaa ja siten myös omaa luokkaidentiteettiä ja luokkakäyttäytymistä ohjaavat. Käytännön elämässä luokan tekeminen ei useinkaan ole kovin analysoitua, vaan se ohjautuu omien olettamusten ja perityn ymmärryksen kautta sekä muokkautuu suhteessa ympäristöön ja erilaisuuteen.

Minäkertomuksessa oma identiteetti paikannetaan tiettyyn kontekstiin ja yhteisöön, johon rakennetaan kuulumista. Omilla elintavoilla, tyylillä ja asenteilla halutaan identifioitua omaan ryhmään. Toisaalta sosiaalisesti periytynyt luokka myös tuottaa minäkertomusta, joka uusintaa esimerkiksi tiettyjä makumieltymyksiä. Luokkaa tehdään näin sekä tietoisesti että tiedostamatta. Toisaalta yksilö voi luoda myös narratiivia, jossa hän haluaa tehdä etäisyyttä kuulumaansa luokkaan. Luokkaidentiteetti ei välttämättä ole ylpeys, vaan rasite, josta haluttaisiin päästä eroon. Luokka on kuitenkin muutakin kuin vain omien mieltymysten tuotos. Se juontaa juurensa yksilön taustaan ja koko habitukseen. Habitus, jonka ytimestä ammennetaan käyttäytymismallit, sosiaaliset koodit, makumieltymykset, ammatinvalinta ja niin edelleen (Bourdieu 2003, 78), on kiinteä osa yksilön identiteettiä, eikä helposti katkaistavissa. Ympäristön luomien odotusten takia sosiaalinen liikkuvuus ei välttämättä ole mahdollista tai vaikka sitä tapahtuisi, oma sosiaalinen tausta seuraa tavalla tai toisella mukana.

Laurin kirjeitä tulkitessani näen diskursiivisen luokan käsityksen tärkeäksi. Lauri tuottaa uudelleen luokkaansa kirjeiden kautta. Hän peilaa luokkaidentiteettiään suhteessa toiseen ja erilaiseen. Laurin luokan tekeminen on osa minäkertomusta, joka taas on yhteydessä muihin samanaikaisiin sosiaalisiin prosesseihin kuten rakastumiseen. Luokka ei siis ole Laurinkaan kohdalla muusta elämästä irrallinen osa-alue, vaan yksilön identiteettiin tiedostamatta ja tiedostaen sisäistetty elementti, joka muuntuu yhteydessä ympäristöönsä ja aikaansa. Rakastunut työmies rakentaa romanttista rakkautta myös luokan tekemisen kautta, mutta käsitys romanttisesta rakkaudesta taas muovaa Laurin luokkaan liittyvää minäkertomusta.

5. ROMANTTISEN RAKKAUDEN RAKENTAMINEN

Olen käynyt edellä läpi kirjeistä nousevia teemoja, kuten romanttisen kertomuksen rakennetta, romanttista rakkautta, identiteetin muodostamista ja luokan tekemistä minäkertomuksen kautta. Kaikki nämä teoreettiset apuvälineet ovat tarpeen, kun pyrimme ymmärtämään sitä, kuinka työmies rakentaa romanttista rakkautta ylempiluokkaiseen neitiin kirjeiden välityksellä. Seuraavaksi avaan kirjeitä nimenomaan näiden edellä mainittujen teemojen viitoittamana. Pyrin tämän analyysin kautta vastaamaan johdannossa esittämäni tutkimusongelmaan työmiehen rakentamasta romanttisesta rakkaudesta sota-ajan kertomuksessa.

Avatakseni tutkimusongelmaani, lähdän pohtimaan kirjeistä muodostuvaa kokonaisuutta, johon kietoutuvat yhteen niin romanttisen kertomuksen juonirakenne, rakkauden kulttuurinen merkitysjärjestelmä sota-ajan kontekstissa, rakastuneen ja työmiehen reflektoidut identiteetit kuin myös luokan tekeminen kirjoittaen. Ensiksi pohdin sitä, kuinka työmies kirjoittaa oman sisäisen tarinansa ehyeksi kirjeissä ja luo samalla sota-ajan romanttisen kertomuksen. Sota-aika vaikutti kerrontaan omalla tavallaan ja oli edesauttamassa romanttisen kertomuksen juonirakenteen synnyssä. Sen jälkeen pohdin rakkauden ilmenemistä kirjeissä, siis sitä, kuinka aikalaiskulttuuri ja käsitys romanttisesta rakkaudesta vaikutti tietynlaiseen kirjalliseen ilmaisuun kirjeissä. Nämä romanttisen rakkauden ilmaisut ovat yhteisesti jaettua kielipeliä. Tämän jälkeen analysoin Laurin reflektioimia identiteettejä, joista erityisesti tarkastelen rakastuneen ja työmiehen identiteettejä, joita tuotetaan kirjoittaen. Tästä pääsen jouhevasti myös viimeiseen osioon, jossa pohdin luokan tekemistä kirjeissä. Kaikki nämä teemat liittyvät romanttisen rakkauden rakentamiseen erityisesti näissä kirjeissä ja näen tärkeäksi sisällyttää ne analyysiin, jotta voisin mahdollisimman tarkasti vastata esittämäni tutkimusongelmaan.

Tämä analyysini syventää toivottavasti myös lukijan käsitystä rakastuneesta työmiehestä sota-ajan kertomuksessa ja romanttisen rakkauden rakentajana. Keskustelutan aineistoani teoreettisen viitekehyksen ja historiallisen taustoituksen kanssa. Tämän kautta haluan osoittaa aineistoni kytkennän osaksi laajempaa sosiaalista ja historiallista kontekstia.

5.1. Sisäinen tarina ja sota-ajan rakkauskertomuksen luominen

Laurin kirjeiden rakenne on hyvin samankaltainen läpi koko aineiston. Kirje rakentuu päiväyksestä, tervehdyksestä, toisen lähettämän kirjeen reagoimisesta, omien asioiden ja tunteiden käsittelystä, positiivisesta lopetuksesta ja rakkauden fyysisestä ilmaisusta, terveisistä ja allekirjoituksesta. Myös sisältö käsittelee samoja teemoja kaipauksen, toisen tapaamisen ja käytännön asioiden hoitamisen välillä. Nykyhetken kuvaaminen tuntuu usein jäävän tulevaisuuden odotuksen jalkoihin. Juuri tämä seikka tekeekin kirjeistä mielenkiintoisia kertomuksellisuuden kannalta. Lauri rakentaa romanttista rakkauskertomusta toisaalta jo tapahtuneiden asioiden ja nykyhetken välityksellä (Mirjamin kohtaaminen, yhteisesti vietetyt hetket, käsillä olevat asiat ja tunteet), mutta ehkä ennen kaikkea tulevaisuudesta puhumisen kautta.

Mielenkiintoisesti myös Pehkonen (2013, 74) nostaa esiin väitöskirjassaan sota-ajan kirjeiden samankaltaisen rakenteen, joka on nähtävissä Laurinkin kirjeissä. Voisi siis väittää, että kirjeiden rakenne mukailee kulttuurisia odotuksia sota-ajan kirjeistä, joissa aikalaiskulttuuri, sensuurin pelko, mutta myös pitkä ero toisesta vaikuttavat kirjoittamisen tapaan. Lisäksi Pehkonen (2013, 74) puhuu identiteetin rakentamisesta muistelun, olemisen ja tulevaisuudesta puhumisen kautta, mikä auttaa juonellisuuden syntymistä kirjeisiin ja luo mielekkyyttä kerrontaan. Juuri samankaltaista sisäisen tarinan juonellistamista näen Laurinkin kerronnassa.

Kirjeiden kautta Lauri luo itselleen ja toiselle yhteisen tarinan, joka helpommin ymmärrettävissä kuin lausumattomat ajatukset ja tunteet. Sisäisen tarinan rakentamisessa on kyse juuri tästä oman menneisyyden ja nykytilanteen hahmottamisesta kerronnan kautta (ks. Hänninen 1999, 60). Kirjeiden kirjoittaminen ja vastaanottaminen merkitsi Laurille hyvin paljon. Ne auttoivat selviytymään pitkistä erokausista ja olivat myös rakkaussuhteen ja yhteisen kertomuksen kehityksen kannalta merkittävässä osassa. Lauri rakentaa sisäistä tarinaansa kirjoittaen ja joutuu samalla pakottamaan sen myös toiselle ymmärrettävään (kirjalliseen) ja koherenttiin muotoon.

Anthony Giddens (1992, 39) kuvailee romanssin yhdeksi merkitykseksi tarinan kertomisen. Ihmiset oppivat jäsentämään elämäänsä kertomuksen kautta (ks. myös Soikkeli 1998, 45). Tämä sama kertomuksellisuuden elementti on siis havaittavissa myös Laurin kirjeissä. Hän

jäsentää yhteistä kertomusta Mirjamin kanssa puhumalla yhteisestä menneisyydestä, nykyhetkestä ja tulevaisuudesta. Kerronnan kautta Laurille ja Mirjamille rakentuu yhteinen romanttinen rakkaustarina, jonka keskiössä he itse ovat. Tarinan loppu on vielä avoin, mutta unelmia sanallistaessa, rakentuu kertomukselle päämäärä, johon yhdessä tähdätään ja jota odotetaan. Sota-aika ja sen pakottama ero toisesta sekä luokka-asetelma olivat omalta osaltaan vahvistamassa romanttisen kertomuksen juonirakennetta, jossa rakkaus voittaa kaikki inhimilliset ja yhteiskunnallisetkin esteet (Jallinoja 2000, 27).

Avioliitto vaikuttaisi olevan Laurin puheissa rakkauden täydellistämistä, jolla kaikki ongelmat ratkaistaisiin. Aivan kuten vanhoissa romanttisissa saduissa ”...he elivät elämänsä onnellisina loppuun asti.” (ks. Jallinoja 2000, 24). Kuitenkin sota-aika epävarmoine elementteineen ja tämän takia ero toisesta, on todellisuutta, jota ei voi ohittaa. Rakkauden rakentaminen kirjeitse onkin Laurin mukaan asia, johon täytyy tyytyä. Mielestäni kirjeenvaihto on hyvinkin voinut edesauttaa romanttisen palon säilymistä suhteessa. Saavuttamaton onni ja sen jännitystä luova odotus on nimenomaan romanttisen rakkauden puskurina, eikä vain toissijaisessa osassa, kuten Lauri ehkä itse ajatteli (ks. Jallinoja 2000, 22). Samaan lopputulokseen päätyy myös Pehkonen tutkiessaan sota-ajan kirjeitä. Hän puhuu esteellisyyden teemoista (sota-aika, ero, kaipuu), jotka ovat edesauttamassa romanttisen rakkauden ylläpitämisessä. (Pehkonen 2013, 133.)

”Kumpi sota loppuisi – Kirjoitit niin kauniisti että haikea olo tulee väkisin voi voi miksi kaikki pitää olla näin. (...) Nyt meillä on hyvin vähän mahdollisuuksia olla yhdessä.” (8.12.1942) Sota merkitsi Laurille eroa Mirjamista. Se miten Lauri sotaa kirjeissään käsittelee, liittyy melkein aina jollain tavalla Laurin ja Mirjamin suhteeseen. Tämä johtuu varmasti osittain siitä, että sotasensuuri rajoitti sodasta puhumista. Myös se, ettei Lauri ollut rintamalla, vaan tehtaalla Äänislinnassa, saattoi vaikuttaa tapaan jolla Lauri sodasta kirjoittaa. Äänislinnassa sodan raakuus ei tullut samalla tavalla esille kuin aseellisessa palveluksessa. Sota oli kuitenkin osa todellisuutta, minkä takia Lauri ja Mirjam olivat toisensa tavanneet ja minkä takia he nyt olivat erossa.

Arjen kuvaaminen Laurin kirjeissä on hajanaisempaa verrattuna tunteiden ja unelmien sanallistamiseen. Tietyistä palasista koostuu kuitenkin kertomus Laurista tehtaalla työssä, illanvietoista omassa huoneessa radion soidessa huonetoverien ympäröimänä ja Mirjamin

paketin antimista nauttien, välillä saunassa, kanttiinissa ja elokuvissa käyden. Monesti kuitenkin arjen kuvaamiseen liittyy ikävä tunne toisen poissaolosta. ”Minulla on edelleen toivottoman ikävä. Minkäänlaista hätää täällä ei ole. On hyvin lämmin huone ja työt ovat mitä helpoimpia ja kuitenkin ikävä jäytää rintaani.” (5.12.1942) ”Täällä oli viime torstaina pienet juhlat. Olin siellä katselemassa. Mitä ovat juhlat ilman Sinua ei niin kerrassaan mitään. Olit ajatuksissani koko ajan. En viihtynyt siellä kun vähän aikaa” (19.12.1942) Sota siis loi ne arjenpuitteet, joissa Lauri eli ja kirjoitti toiselle. Tämän takia kutsun kirjeitä sota-ajan kertomukseksi vaikka niistä muodostuukin yhtä lailla romanttinen kertomus. Sota oli kuitenkin Laurin ja Mirjamin rakkaustarinan sekä kirjeiden synnyn mahdollistaja. Kyseessä on siis sota-ajan romanttinen kertomus.

Näin ollen sodalla on merkittävä osa Laurin ja Mirjamin yhteisessä kertomuksessa. Joitakin konkreettisiakin ilmaisuja sodan nykyhetkestä löytyy, vaikka, kuten edellä mainitsin, sota usein liittyykin Laurin kerronnassa hänen ja Mirjamin keskinäiseen suhteeseen. ”Se on ikävää, kun siellä Helsingissä on niin levotonta. Kumpi säilyisit ehein nahoin siellä pommitusten keskellä. Tuli tässä mieleeni. Jokohan olet hommannut meille sen sohvaa.” (22.3.1943) Lauri viittaa levottomuuksiin ja huoleen toisen puolesta, mutta palaa hyvin nopeasti arkisiin asioihin ja yhteisestä tulevaisuudesta unelmoimiseen. Aivan kuin todellista huolta ei olisi tai ehkä paremminkin niin, ettei Lauri kovin mielellään puhunut siitä huolesta. ”Toivon, että vanjat jättäisivät Helsingin rauhaan. Olen hieman levoton puolestasi. Luotan hyvään onneesi. Muista mennä pommisuojaan. On siellä turvallisempaa kuin kotona.” (24.3.1943)

En saannut tänäänkään kirjettäsi. Kun ei vaan olisi mitään tapahtunut. No eiköhän huomenna tule jo vihdoinkin. (...) Loppuis nyt sota se olisi ihanaa. Elämästä menee paljon hukkaan tällaisina aikoina. Kohta on kulunut jo kaksi vuotta eikä loppua näy missään. Minä en kuitenkaan jaksa uskoa tällaiseen tulevaisuuteen. Ethän Sinäkään usko. (7.4.1943)

Lauria painaa pieni huoli toisesta, mutta hän haluaa uskoa kuitenkin kaiken olevan hyvin. Lauri näkee sodan esteenä elämän etenemiselle. Ainakaan henkilökohtaisella tasolla hän ei näe sodassa mitään hyvää. Ehkä tässä on nähtävissä myös yleisempää negatiivista asennetta suhteessa hyökkäyssotaan. Perheellisillä, vanhemmilla miehillä ja etenkin työväenluokkaisilla ei ollut kovinkaan idealistista kuvaa valloittamisesta, toisin kuin nuorilla tai suursuomi-ajattelun omaksuneilla porvareilla (ks. Kivimäki & Tepora 2009, 289-298). Lauri ei

kuitenkaan usko, että nykytilanne voisi jatkua ikuisuuksiin. Hän myös olettaa, että Äänislinna jää Suomelle rauhan saavuttua. ”Rakkaani, jäisitkö Sinä Helsinkiin jos minut jätettäisiin vakinaisesti tänne rauhan tultua maahan. Ei Sinun tarvitse vastat sillä tiedän, että olisit siellä missä minäkin.” (22.2.1943) Tulevaisuutta on Laurin mukaan ajateltava positiivisella mielellä, kuten hän useassa kirjeessään kehottaakin heittämään surut ja huolet nurkkaan.

Välillä kuitenkin nykyhetken todellisuus painaa unelmatkin alas.

Sinulla on paljon puuhaa sen sohvan kanssa. Olen kuitenkin sitä mieltä, että sohva meidän täytyy saada. Etkö itsekkin ole samaa mieltä. Sittenhän se on, jollei vanjat ole toista mieltä. Ei me sellaisia ajatella hommataan vaan edelleenkin omaa pesäämme kuntoon. (...) eihän tällä asialla muuten kiirettä vielä ole mutta jos kaikki loppuu ennenpitkää ja sitten ei saada, niin ostetaan pois se sohva ja lainataan rahat. (...) Voi kun olisi ihanaa kävellä kanssasi Helsingissä. Molemmilla on uudet puvut ja kaunis keväinen ilma ympärillämme olisipa jo se hetki. Silloin Olisin onnellinen. Nyt tämä paikka painaa väkisinkin alas. (23.3.1943)

Lauri ei halua ajatella sodan loppuvan tavalla, joka vaikuttaisi heidän yhteiseen tulevaisuuteen. ”Vanjojen” eli venäläisten liikkeet loivat kuitenkin todellisen uhkan, jonka Lauri hyvinkin tiedostaa viitatessaan ehkä humoristisestikin vanjojen eriävään mielipiteeseen heidän sohvahankinnoistaan. Sodan uhka ylettyi siis arjen tasolle ja valintoihin, vaikkei tästä haluttu puhua suureen ääneen eikä sotasensuurin takia voinutkaan kovin avoimesti kirjoittaa. Tulevaisuudesta unelmointi antoi voimaa kestää nykyhetkeä, eikä sen mustamaalaaminen auttanut mitään. Synkkiä hetkiä oli silti paljon ja sota esti elämästä sellaista elämää kuin halusi.

Kumpu sota loppuisi. Silloin saisi olla missä itse haluaa. Olen tällä kertaa aivan tyhjä. Lähdän kohta saunaan ja sitten nukkumaan. Huommena on kulunut viikko tapaamisestamme. Aika on tuntunut ijäiseltä. En uskalla ajatella kuinka monta niitä on vielä jäljellä, mutta paljon niitä on. (9.1.1943)

Lauri puhuu yhteisestä menneisyydestä muistojen kautta. Niissä elämä näyttäytyy ihanana ja kauniina. Pääasia oli olla yhdessä Mirjamin kanssa. ”Katsos se on ihanin aika elämässäni jonka vietin Sinun kanssasi. Vaikka tiedän, että tämä on vain väliaikaista niin jollain lailla olen kuitenkin suruissani.” (24.1.1943) Kertomuksessa ero toisesta eli nykyhetki koetaan väliaikaiseksi, pakolliseksi ajaksi, jotta tarina voisi sitten jatkua ja huipentua onnelliseen loppuunsa. Ilman toista Laurista ”tuntuu kun maailma seisoisi paikoillaan.” (19.12.1942)

Alkaa tuntua jo, että siitä on ijäisyys kun sain olla seurassasi. On hieman ikävä valoisaa olemustasi. Lepään aina, kun saan olla seurassasi. Muistatko, kun aika loppui aina kesken ollessamme yhdessä viime kesänä. Se oli ihanaa aikaa. Eikö ollutkin. Ei

ollut huolta huomisesta. Silloin ei tullut mieleemme tällainen erossa olo. Elämäni ihanin aika oli viime kesänä. Olen iloinen niistä hetkistä joita sain kerallasi viettää. Kumpi pian tulisi sellainen aika ettei tarvitsisi olla näin kaukana toisistamme. (21.2.1943)

Nykyhetki ja ero on loputtomalta tuntuva, koska sitä verrataan ihaniin yhteisiin muistoihin. Yhdessä toisen kanssa ei ole huolta tulevaisuudesta, koska se hetki koetaan jo itsessään osaksi tulevaisuuden unelmaa, yhteistä elämää. Lauri kokee Mirjamin läheisyyden lepona. Työmiehelle levon merkitys tuntuu olevan tärkeää. Se on vastakohtana raskaalle ruumiilliselle työlle ja kertoo vapaudesta. Lauri kuvailee myös kuinka Mirjamin kotona ”oli niin rauhallista istua lepotuolissa. Nautin siitä äärettömästi.” (1.12.1942) Kuitenkin menneisyydessäkin aika loppui kesken. Vielä lopullinen yhdessä olon unelma on saavuttamatta.

Muistan viime kesän. Se oli hauskin mitä koskaan olen saanut viettää. Muistatko ihania päiviä Parikkalassa, Uddenilla ja muistatko kun olimme heinää tekemässä sillä lihavalla emännällä. Muistatko meidän omaa? saarta. Huokaus pääsee rinnasta kun ajattelee viime kesää. Nyt meillä on hyvin vähän mahdollisuuksia olla yhdessä. (8.12.1942)

Kuvailemalla yhteisiä muistoja, Lauri vahvistaa itselleen ja Mirjamille heidän yhteistä historiaa ja sen merkityksellisyyttä koko elämän kannalta. Hauskin aika elämässä oli toisen seurassa. Puhumalla yhteisestä saaresta, Lauri jakaa Mirjamin kanssa kokemuksen konkreettisesta paikasta, jonka he ovat nimittäneet itselleen. Se symbolisoi yhteisen kertomuksen juuria, tarinaa, jonka molemmat jakavat. Mielenkiintoisesti myös Pehkonen (2013, 196) mainitsee tutkimuksessaan yhteisen menneisyyden muistelulla ja fyysisen paikan nimeämisellä olevan merkitys yhteisen rakkauden tilan tekemisessä sota-ajan kirjeissä.

Nykyhetki on sen sijaan Laurille kuin painajaista, josta toivoisi pian heräävän. ”Minulla on sama tunne kuin Sinullakin siinä asiassa, että minä en kuulu tänne. Tämä kaikki on kuin pahaa unta. Ehkäpä vielä heräänkin luonasi.” (2.4.1943) Yhteinen nykyhetki Laurin kertomuksessa rakentuu siis epätoivoiseksi ajaksi, jota ainoastaan kirjeet ja toisen kanssa vietetyt satunnaiset hetket helpottavat. Hän jakaa tämän kokemuksen Mirjamin kanssa.

Ymmärrän, että toisinaan tuskastut kun päivät kuluvat niin hitaasti ja tulevaisuus näyttää synkältä. olen usein itsekin samassa asemassa. Toisinaan tuntuu, että räjähdän. Sitten se menee taas ohi vähäksi aikaa. Sellaista on tämä oloni ollut täällä koko ajan. Kun useasti kirjoitetaan toisillemme ja uskotaan parempiin aikoihin niin eiköhän me päästä tämän murheellisen ajan ohitse. (11.12.1942)

Nykyhetken ohi halutaan siis päästä, jotta voisi koittaa paremmat ajat. Uskomalla, siis luomalla unelmia tulevaisuudesta, Lauri toivoo heidän voittavan murheet. ”Toivottavasti tämä menee ohitse ja alan rauhallisesti odottaa tulevaisuutta, uskossa, että kaikki kääntyy hyväksi ja aurinko paistaa meillekin.” (5.12.1942) Laurin puhe tulevaisuudesta on toisaalta toiveikasta, mutta toisaalta nykyhetken synkkyyden värittämää. Välillä se tuntuu, Laurin päivästä ja tunnetilasta riippuen, saavuttamattomalta, mutta toisinaan näyttäytyy tulevaisuus valoisana ja helppona.

Kyllä tämä loppuaika kuluu jo. Muistatko kun ajattelimme viimekesänä tätä kevättä. Silloin se tuntui olevan äärettömän kaukana ja nyt me olemme sen kynnyksellä. Ei kulu enää pitkää aikaa kun sovitaan meidän häpäivästämmä. Voi kumpu pääsisin luoksesi. Silloin voisimme yhdessä uurastella kotimme eteen. (24.3.1943)

Lauri liittää tulevaisuuden odotuksen jo menneisyyteen, luomalla myös yhteisen tarinan alkuun odotuksen tunteen silloisesta yhdessä olostu huolimatta. Häpäivä koittaa ja se hetki, kun he saavat yhdessä rakentaa omaa kotia. Yhteisen tulevaisuuden ajattelu antaa voimia synkkiin hetkiin. Samaan tulokseen päätyy myös Pehkonen pohtiessaan menneisyyden muistelemisen merkitystä kirjeissä. Yhteisten muistojen jakamisen kautta luodaan myös lupauksia tulevaisuudesta ja menneisyydellä nähdään olevan jatkumo yhteiseen tulevaisuuteen. (Pehkonen 2013, 196.) Tulevaisuuden unelmiin liittyy Laurilla kuitenkin myös vahvasti pelko, etteivät ne toteutuisikaan. Sota-aika ja vireillä oleva avioeroproessi loivat epävarmuutta, jotka estivät heittäytymästä täysin unelmien varaan. ”Pelkään sitä päivää, jos saan kuulla, etten pääsekään vakituisesti Helsinkiin. En uskalla ajatellaakaan. Silloin romahtaa koko minun rakentama tulevaisuus.” (1.4.1943) Lauri oli kuitenkin peloistaan huolimatta rakentanut unelmia yhteisestä tulevaisuudesta ja toisina hetkinä synkät ajatukset eivät vaivanneet niin paljon. ”Odotetaan vaan sodan loppumista. Eikä odotetakaan mitään muuta kuin sitä yhtä asiaa. Sen tiedät kyllä. (...) Siis odotusta rakkaani. On ilahduttavaa tietää Sinun olevan terveen. Se on pääasia tässä maailmassa.” (tammikuuta 1943)

Lauri kuvailee mennyttä vuotta myös ”kärsimysten vuotena”, jonka hän odottaa päättyvän loppukesällä, kun Mirjamista ja Laurista tulee ”yhtäperhettä” (3.4.1943). Lauri rakentaa yhteistä kertomusta puhumalla tulevaisuuden rooleista. Avioliitto toimii Laurin kertomuksessa päämääränä, johon yhdessä tähdätään ja josta jo nykyhetkessä unelmoidaan.

”Tämä aika on meille molemmille hieman ikävä. Kumpu meidät pian julistettaisiin mieheksi ja vaimoksi (...) Hyvää vointia oma rakas tuleva vaimoni.” (30.1.1943)

Pehkonen mainitsee transgressiivisen diskurssin olevan hyödyksi miesten tavoissa käsitellä eron luomaa ikävää kirjeissä. Transgressiivisen diskurssin avulla luodaan sodasta irrallaan oleva maailma, jossa yhteiset muistot, populaarikulttuurin muodostamat oletukset romanttisesta rakkaudesta, tulevaisuudesta haaveilu, uusien roolien pohtiminen ja salaisuuksien jakaminen auttoivat kestämaan sodan luomaa eroa, pelkoa ja ikävää. (Pehkonen 2013, 285.) Laurin kerronnassa esiintyy myös transgressiivinen diskurssi, jonka kautta yhteistä ikävää pyritään taltuttamaan. Lauri haaveilee lomista Mirjamin kanssa, sodan loppumisesta ja autuaasta tulevaisuudesta avioliitossa. Hän muistelee mennyttä, suunnittelee yhteistä kotia ja luo lupauksia tulevasta. Mirjam on kokoajan hänen ajatuksissaan, oli hän sitten tehtaalla töissä tai ajanvietteessä. Romanttinen rakkaus ja kirjeitse rakennettu kertomus ovat keinoja paeta sodan kurjuutta ja toimivat siten transgressiivisena diskurssina kirjeissä.

Laurin sisäinen tarina rakentuu Hännisen (1999, 49) kuvaamalla tavalla. Laurinkin sisäinen tarina on hänen oman mielensä sisällä syntyvä elämäntilanteen jäsenysprosessi, johon hänen oma kokemushistoriansa, ympäröivä kulttuuri ja sosiaalinen kanssakäyminen vaikuttavat. Lauri rakentaa jatkuvasti omaa tarinaansa Mirjamille kirjeidensä välityksellä. Kirjoittaminen on sisäisen tarinan saattamista ulkoiseen muotoon, mikä toisin sanoen pakottaa muodostamaan sisäisestä tarinasta merkityksellistä kerrontaa (emt., 49). Kirjoittaminen auttaa siis Lauria jäsentämään ajatuksiaan ja samalla hän luo niistä ehyen kertomuksen, jonka merkityksen myös Mirjam jakaa. Lauri puntaroi sen hetkistä elämäänsä vallitsevan nykytilanteen, sodan luoman arjen kautta. Hän liittää sisäiseen tarinaansa Hännisenkin mainitsemat tunteet ja motiivit. Tunteet vaihtelevat epätoivosta ja kaipauksesta iloon ja toivoon. Edessä hämmäyttävä yhteinen elämä, avioliitto, motivoi taas odottamaan ja jaksamaan erossa olon. Kaikki nämä liittyvät myös kirjallisuuden ja populaarikulttuurin oletuksiin romanttisen kertomuksen rakenteesta: Ensiksi rakastutaan, sitten ilmaantuu sisäisiä ja ulkoisia (kulttuurisesti uskottavia) esteitä, jotka kuitenkin lopuksi voitetaan ja rakastuneet saavat toisensa. Laurin sisäinen tarina saa ulkoisessa muodossa, siis kirjeissä, kulttuurisesti jaetun romanttisen kertomuksen muodon.

Romanttisen kertomuksen loppuhuipennus on perinteisissä saduissa ollut avioliiton solmiminen, josta alkaa yhteinen elämä ja tulevaisuus. Näitä häiden jälkeisiä tapahtumia ei saduissa kuitenkaan koskaan kuvata, vaan kertomukset päättyvät toteamukseen onnellisesta loppuelämästä. Sota-ajalla satunnaiset sukupuoli-suhteet yleistyivät, mutta avioliitto säilyi silti rakkauden täyttymyksen, myös fyysisen, ihanteena (ks. Näre 2008, 23). Eläminen avoliitossa oli yleisesti paheksuttavaa sekä porvariston että työväestön keskuudessa (Anttila & Pollari 2009, 133-134). Myös Lauri kirjoittaa entisestä vaimostaan, Kertusta, häpeälliseen sävyyn: ”kertusta en ole muuta kuullut kun sen mitä Yrjö minulle sanoi. ”Hän asuu pussirotan kanssa yhdessä.” ” (1.3.1943) Lauri kertoo, ettei ”...haluaisi toista kertaa pettyä niin täydellisesti kun olen tehnyt.” (19.12.1942) Mirjamin hän olettaa olevan ”puhdas” ja ”kirkas”, aivan päinvastainen kuin entinen puolisonsa. Lauri myös pitää Mirjamia kokemattomana maailman pahuudesta ja varoittaa: ”Muista, että kaikki eivät ajattele niin kauniisti, kuin Sinä. Maailma on paha ja sitä vastaan täytyy olla aina varuillaan. Todellisia ystäviä on niin vähän. Minä en ole tavannut vasta kun yhden elämässäni ja se olet Sinä rakkaani.” (5.4.1943) Lauri pitää siis Mirjamia uskollisena ja luotettavana ystävänä ja ehkä ihanteellisenkin naiivina, siis ”puhtaana” ja hyvänä naisena.

Rakkauden täyttymykseen avioliiton kautta Laurilla liittyy ajatus seksuaalisuuden virallisesta sallimisesta ja toisaalta myös yhteiselämän alkamisesta saman katon alla. Laurille avioliitto Mirjamin kanssa tuntuu olevan koko sen hetkisen elämän päämäärä. Hän ei puhu niin paljon elämästä avoliitossa kuin avioliittoon pääsemisestä. Laurin kerronnan painopiste on siis sama kuin romanttisissa kertomuksissakin. Onni ei kuitenkaan ole avioliitossakaan Laurin mukaan täydellistä, jos joutuu olemaan erossa toisesta. ”Toivokaamme parasta. Se olisi. Pikainen pääsy Sinun luoksesi ja ei koskaan enää yksin harhailemista täällä kaukana.” (14.3.1943) Todellinen onni on siis yhdessä olemista – aina. Avioliitto on virallinen portti tähän onneen. Se tuntuu olevan Laurin kertomuksessa myös ratkaisu kaikkiin ongelmiin. ”Jos olisimme tällähetkellä naimisissa. Ei Sinun tarvitsisi olla huolissasi mistään asiasta.” (27.2.1943)

Avioliitto koetaan paradoksaalisesti osana oman elämän saavuttamista ja siitä on tullut eräänlainen ”minäprojekti” (Soikkeli 1999, 32). Myös Lauri viittaa useasti siihen, kuinka elämä polkee paikoillaan, kun hän on kaukana Mirjamista. Hän tahtoisi asioidensa edistyvän niin, että avioliiton solmiminen vihdoinkin onnistuisi. Romanttisessa kertomuksessa esteiden

voittaminen on yksi tekijä, joka tekee kertomuksesta erityisesti romanttisen (Jallinoja 2000, 22). Rakkaus tulee lopulta voittamaan kaikki hankaluudet. Monessa sota-ajan elokuvassa erilaisista yhteiskuntaluokista tulevat rakastuvat toisiinsa eivätkä anna ennakkoluulojen tai ympäristön mielipiteen hälventää rakkautta. Laurin tapauksessa suuria esteitä rakkauden täyttymyksen eli avioliiton solmimisen kannalta ovat Laurin vireillä oleva eroprosessi ja sota-aika. Luokkaerot olivat myös läsnä, mutta niiden luomat esteet Lauri ja Mirjam olivat voittaneet jo tutustuessa toisiinsa. Ne eivät siis olleet suoranaisesti avioliiton esteenä, vaikkakin vaikuttivat Laurin kerronnassa ja oman identiteetin hahmottamisessa. Avioliiton solmimista hidastavat tekijät saavat Laurin tunteet liikkumaan toivon ja epätoivon molemmissa päissä. Kaikista vaikeuksista huolimatta, on kertomuksessa nähtävissä alimpana kuitenkin toivonvire, joka uskoo rakkauden ja kuluvan ajan lopulta voittavan esteet.

Toisaalta olemassa olevien esteiden voidaan nähdä vahvistavan tunnetta siitä, että kyseessä on todella romanttinen rakkauskertomus. Laurin vireillä oleva eroprosessi pakotti Laurin ja Mirjamin pitämään suhteensa salassa julkisesti. Tämä oli hankalaa, mutta toisaalta teki suhteesta jännittävän ja erityisen kahdenkeskisen. ”Jos joku kyselee minusta, niin älä ole tietävinäsi minusta mitään. Ehkä se on parempi.” (1.12.1942) ”Pidä asiat meidän salaisuutena.” (19.2.1942) Salaisuuden pitäminen oli kuitenkin vaikeaa, sillä rakastuneen tunteet ovat suuret ja vaikuttivat koko arjen uudelleen jäsentymiseen.

Rakkaani, ole hyvin varovainen meidän yhteisissä asioissamme. Katsos sitä ei tiedä mitä tapahtuu K:n* puolelta jos hän saa jotain vihiä. Sitten kun olen vapaa on asia kokonaan toinen. Maailma on paha Missi. Meidän täytyy olla vielä toistaiseksi varovaisia asioissamme. Siis kaikki mitä teet meidän yhteiseen kotiimme pidä jos mahdollista omana tietonasi. Tietysti Sinä mielelläsi haluaisit kertoa luotettaville tovereillesi meidän suunnitelmista (10.1.1943)

*) K tarkoittaa Kerttua, Laurin entistä vaimoa.

Lauri esittää entisen vaimonsa oikukkaana luonteena, joka saattaisi ilkeyksissään pitkittää eroprosessia, jos saisi tietää Laurin ja Mirjamin yhteisistä suunnitelmista. Esteenä ei kuitenkaan ole vain Kerttu, vaan koko paha maailma. Lauri olettaa Mirjamin olevan naiivi ja tietämätön maailman pahuudesta ja kehottaa varovaisuuteen. Lauri asettaa hänen ja Mirjamin välisen rakkauden niin merkilliseksi, että koko maailma voisi asettua sitä vastaan. Tämä on tuttu asetelma romanttisista kertomuksista, joissa rakastavaisia uhkaa ennen kaikkea ulkopuoliset tekijät. Puhe maailman pahuudesta on myös tuttua kristillisessä viitekehyksessä

ja on mahdollista, että Lauri käyttää ilmaisia, joita uskonnollinen Mirjam itsekin voisi käyttää ja siten ymmärtää. Kuitenkin Lauri asettaa itsensä asemaan, jossa hän on ”heikomman” varoittaja ja ohjaaja, kuten miehen oletettiin tuona aikana olevan. Lauri luo sisäisessä tarinassaan kuvaa itsestään miehenä, joka ottaa ohjat käsiinsä, mutta alistuu toisaalta kohtaloonsa. Hänen sisäinen tarinansa nivoutuu siis osaksi sota-ajan epävarmaa kertomusta.

Toisaalta oman romanttisen lisänsä kertomukseen tuo juuri tämä Laurin usko kohtaloon ja onneen. Lauri käyttää niitä kuvatessaan voimattomuutta oman elämänsä ohjaamisessa ja kuinka onni myös mahdollistaa tai pidättää Laurin ja Mirjamin kohtaamiset. Pehkonen (2013, 166) panee saman asian merkille omassa tutkimusaineistossaan. Myös ajanvietekulttuurissa puhutaan paljon kohtalomaisesta rakkaudesta. Muun muassa Georg Malmstén laulaa kappaleessa *Särkyneitä toiveita* (1940) näin: ”Mä kerran uskoin onnehen ja elin haaveillen, toivoen. Mut käsi kylmä kohtalon pois riisti haaveet kauneimmat mun.” Myös Lauri käyttää kohtaloa ja onnea tapahtumien kulun säätäjinä: ”Ihmeellinen on kohtalo. Se on päätetty jossain?, että meille on suotu nähdä toisemme.” (23.12.1942) Kohtalo soi Laurin ja Mirjamin tavata. Vaikkei Lauri välttämättä todellisuudessa kohtaloon ja onneen uskonnollisella päätöksellä uskonutkaan, niin ainakin se kuului tuon ajan kielenkäyttöön puhuessa rakkaudesta ja elämän kulusta. ”meillä on ollut tähän asti onnea. Saa nyt nähdä onko onni meidät hyljännyt. Ei se ainakaan kokonaan saa meitä jättää. Eihän Missi.” (21.2.1943) Tällä puheella kohtalosta ja onnesta Lauri antaa yhteiselle kertomukselle metafysisen merkityksen. Tämä on myös romanttisen kertomuksen rakenteelle ominaista. Rakkaus on ”määrätty tähdissä” tai ”säädetty ylhäältä”.

Välillä Lauri pelkäsi onnen ja sen suomien positiivisten tapahtumien kulun jättäneen heidät. Toisaalta hän luotti kuitenkin valoisaan tulevaisuuteen ja näki erossa olossa jotain hyvää ja romanttistakin. ”On hyvin surullista kun meidät temmattiin erilleen. Ehkä se oli määrätty, että meidän täytyy todeta tunteemme toisiamme kohtaan ollessamme pakollisessa erossa toisistamme.” (12.2.1943) Lauri viittaa passiivissa, että heidät määrätysti temmattiin erilleen. Hän ei sinänsä puhu Jumalasta, mutta tässä voisi olla nähtävissä kristillissävytteistä symboliikkaa hänen ja Mirjamin suhteesta melkein ylhäältä säädettyinä. Avioliitto on perinteisesti luterilaisuudessa nähty Jumalan säätämänä liittona (Nieminen 1993, 25) ja tämä

käsitys oli edelleen vallalla ainakin kirkon opetuksissa sekä vihkikaavassa. Ajatus Jumalan säätämästä liitosta oli siis yleisesti tiedossa. Lauri myös luottaa uskon voimaan: ”Kumpu nyt tapahtuisi ihme ja saataisiin olla yhdessä. Se olisi ihanaa. Pidä nyt peukaloasi pystyssä. Ehkä sekin auttaa kun uskotaan siihen.” (19.2.1943) Kirkosta eronneena ja työväenluokkaisesta taustasta johtuen, hän tukeutuu rakkauden kohtalomaiseen uskoon, muttei puhu kristillisestä uskosta tai Jumalasta. ”uskotaan nyt siihen ja ollaan onnellisia, että hyvällä onnella saadaan nähdä toisemme. (...) Ole kaikesta huolimatta iloisella tuulella. Ei se niin synkkää ole miltä näyttää.” (23.2.1943)

Laurin kerronnassa pilkahtaa toivo ja usko hyvään onneen kaikista esteistä huolimatta. Uskon aspekti tekee yhteisestä kertomuksesta merkityksellistä. Heidän uskollaan voi Laurin mukaan olla vaikutusta jopa ulkoisten olosuhteiden muuttumiseen. Joko Lauri uskoi tähän itsekkin tai sitten hän puhui Mirjamille ymmärrettävää uskonnollista kieltä, jossa uskolla on suuri vaikutus yksilön elämäntapaan. Toisaalta sota-ajalla usko valjastettiin nationalismin palvelukseen ja sitä korostettiin poliittisissakin puheissa. Laurinkaan puhe uskosta ei siis ole tyhjiössä syntynyttä, vaan uskon ilmaiseminen on todennäköisesti ollut tapa korostaa, että asioilla on jokin suurempi tarkoitus. Vaikkei uskoa Laurin sisäisessä tarinassa määritelläkään luterilaiseksi tai kristilliseksi, kertoo se kuitenkin Laurin halusta rakentaa kertomuksestaan merkityksellistä. Usko yhteisiin tapaamisiin eron jälkeen rakentaa kertomukselle onnellisen lopun.

Toisaalta erossa oleminen vahvisti Laurin ja Mirjamin suhdetta. Romanttinen rakkaus saa erosta uutta voimaa. ”Tämä eromme on meille kummallekin vakava asia. Yksinkertaisesti, me emme voi olla erossa. Tavallisesti sanotaan, että ihminen unohtaa. Meihin nähden se ei pidä alkuunkaan paikkaansa. Mitä kauemmin olemme erossa sitä ikävämpi meillä on toisiamme.” (3.4.1943) Lauri rakentaa rakkautta Mirjamiin korostamalla suhteen ainutlaatuisuutta. Tavallisesti toimittaisiin toisin, unohdettaisiin, mutta heidän suhteensa osoittaa olevan tosi rakkautta, koska se ei lannistu erostakaan, vaan pikemminkin vahvistuu. Romanttisuutta lisää myös salamyhkäisyys, jota Mirjam ja Lauri ovat joutuneet pitämään yllä.

Ensikuun jälkeen alkaa viimeinen kuukausi tätä kärsimysten vuotta? Silloin vasta me voimme katsoa toisiamme rehellisesti silmiin. Tähän asti se on ollut sellaista varastamista josta otan kuitenkin kaiken syyn niskoilleni. Uskon kaiken menevän hyvin ja loppukesällä olemme ”yhtäperhettä”. (3.4.1943)

Lauri ottaa vastuullisen puolison roolin. Hän kuvailee suhdetta Mirjamiin eroprosessin aikana varastamisena. He ovat kuitenkin halunneet heittäytyä mukaan ”kärsimyksiin”, jotta odotus lopulta palkittaisiin yhteisellä tulevaisuudella. ”Kultaseni. Kyllä me jaksamme odottaa. Eikö niin. Ikäväähän se on, mutta kun kärsivällisesti odotamme niin odotuksemme palkitaan runsaasti.” (20.3.1943) Odottaminen on osa romanttisen kertomuksen juonen huipentumista. Esteet ja kärsimykset tuovat siihen jännitystä, kunnes lopullinen päämäärä, avioliitto saavutetaan.

Laurin sisäinen tarina on luova ja muuttuva prosessi, joka elää koettujen hetkien ja vuorovaikutuksen kautta (ks. Hänninen 1999, 49). Hän muovaa sisäistä tarinaansa jatkuvasti kirjoittamalla. Puhe hänen ja Mirjamin yhteisestä menneisyydestä ja tulevaisuudesta sekä rooleista aviopuolisoina muokkaa Laurin sisäistä tarinaa, joka vahvistuu siten osaksi romanttisen kertomuksen juonta. Lauri rakentaa siis yhteisen romanttisen kertomuksen menneiden ja tulevien muistojen varaan. Nykyhetken kärsimykset ovat maksua yhteisestä tulevaisuudesta. Nykyhetkeen täytyy alistua, mutta se on vain väliaikainen tila, joka tulee muuttumaan parempaan suuntaan. Laurin kertomus tulkitsee menneitä tapahtumia ja nykyhetkeä tulevaisuuden unelman kautta. Vielä tulee aika, jolloin Lauri ja Mirjam ovat jälleen yhdessä. Avioliitto tulee Laurin mukaan olemaan kertomuksen onnellinen päätös, kuten romanttisissa kertomuksissa vielä sota-aikana olikin. Ilman sotaa Mirjam ja Lauri eivät olisi tavanneet ja toisaalta ilman sodan pakottamaa eroa, Laurin ei olisi tarvinnut rakentaa rakkauttaan kirjoittamalla. Kirjoittaminen muokkasi Laurin sisäistä tarinaa ja sitä kuinka hän rakensi Mirjamille ja itselleen yhteisen rakkauskertomuksen. Kertomus myös vahvistuu romanttiseksi Laurin ja Mirjamin jakamien kulttuuristen ja sosiaalisten merkitysten kautta, joita tulen seuraavaksi tarkastelemaan.

5.2. Rakkauden läsnäolo kerronnassa

Laurin kirjeitä analysoidessa käytän yhtenä työkaluna Luhmannin (1998) ajatusta rakkauskoodistosta. Kirjeiden sisältämät ilmaisut liittyvät aikansa kieleen ja kulttuuriin. Lauri ilmaisee rakkauttaan nimenomaan sellaisten sanojen ja tekojen kautta, jotka Mirjam ymmärtää rakkaudentunnustuksiksi (ks. Luhmann 1998, 20; Soikkeli 1999, 21). Tietysti kommunikointiin liittyy aina tulkinnan hankaluus, mutta pääasiallisesti rakastuneet

ymmärtävät toistensa kielenkäyttöä tarkoitetulla tavalla. Tämä ilmenee suhteen ja kirjeenvaihdon jatkumisena. Rakkauden ilmaisut saavat siis vastakaikua ja vahvistusta. Luhmannin mukaan romanssi on rakkauskoodiston käytössä keskiössä ja se muuttaa osallistujien sosiaalisia rooleja ja tuo poikkeavuutta arkeen. Juuri näin on tapahtunut myös Laurin ja Mirjamin kanssakäymisessä. Siitä on muodostunut romanssi, jonka kielipeliä molemmat osapuolet pelaavat. He ovat saaneet uudet roolit rakastuneina ja tulevina puolisoina. Oleminen toisen ”tyttönä” tai ”poikana”, ”rakkaana” ja ”omana” muuttaa sekä omaa että toisen roolia suhteessa toisiinsa ja ympäristöön. ”Poikana” ja ”tyttönä” oleminen häivyttää myös sodan raakuutta ja luo transgressiivisen diskurssin, jonka kautta rakennetaan mielikuva viattomasta rakkaudesta (Pehkonen 2013, 167).

Koko arkielämä muodostuu uudeksi, kun siihen liitetään rakkauskoodiston sisältämät lataukset. Enää ei eletä omaa arkea, vaan yhteistä tai ainakin luodaan ajatus yhteisestä arjesta ja sen kaipuusta.

Minä en ole koskaan elämässäni ollut niin ikävissäni, kun tällä hetkellä. Tunnen kuitenkin, että olet minun lähelläni ajatuksissasi. Se lohduttaa minua äärettömästi. (...) Uskotko rakas Missi, että en ole koskaan kenellekään naiselle näin kirjoittanut. Minulle tuli eilen niin hyvä mieli, kun näin Sinun poksissasi minun sormikkaani työn alla. Älä nyt vaan pidä minua hupsuna, kun tällaisia Sinulle kirjoitan. Mutta se lievittää paljon, kun saa surujaan purkaa. Uskon, että olet maailmassa ainoa ihminen, joka todella välittää minusta. (28.11.1942)

Lauri ilmaisee Mirjamille, että tämä aika on ainutlaatuista hänen elämässään. Hän ei ole ennen arjessaan kokenut niin suurta ikävää kuin nyt erossa Mirjamista. Samalla hän uskoo, että myös Mirjam ajattelee samoin, sillä tämä on Laurin mukaan ajatuksissaan lähellä Lauria. Konkreettinen osoitus toisen rakkaudesta ja osallistumisesta arkeen on Mirjamin kutomat sormikkaat Laurille. Arki muovautuu toisen poissa ollessakin romanttisen rakkauden ja toisen ajattelemisen keskittämäksi. Lauri taas vakuuttaa, että Mirjam on ainutlaatuinen nainen hänen elämässään ja koko maailmassa. Tämän kaltainen kielenkäyttö on tyypillistä rakkauskoodistolle tuona aikana. Muun muassa Leif Wagnerin esittämässä kappaleessa *Romanssi* elokuvassa *Katariina ja Munkkiniemen kreivi* (1943) lauletaan ”Sua vain yli kaiken mä rakastan, sinä taivaani päällä maan. Minä maiset murheeni unohdan, sinisilmiis kun katsoa saan.” Laurikin kuvailee Mirjamia ainoaksi ihmiseksi maailmassa, joka hänestä todella välittää. Hän kertoo, kuinka Mirjamille purkautuminen lievittää hänen suruaan erossakin.

Rakkauskoodiston luoma oletus on, että toinen välittää toisesta enemmän kuin mistään muusta ja vielä niin ainutlaatuisesti, ettei kukaan toinen voisi sitä paikata. Lauri myös kutsuu Mirjamia tässä ”rakkaaksi Missiksi” osoittaen, että suhde on läheinen, rakas ja erityinen.

Lauri ilmaisee rakkautensa Mirjamiin sanoen, että tämä on koko hänen maailmansa ja kuinka erossa olo tuntuu kuin ”maailma seisoi paikallaan” (19.12.1942). Todellinen onni on vain toisen luona: ”Olen onnellinen aina kun olen Sinun kanssasi. (...) Sinä olet aarre.” (26.1.1943) Samaisessa Romanssi -kappaleessa ilmaistaan rakkautta hyvin samankaltaisesti kuin useassa Laurinkin kirjeessä: ”Ylin riemuni oot, mitä toivoisin, sä kun istut mun rinnallain. Olet kaikkeni, aarteeni kallehin, olet onneni, unelmain.” Myös Georg Malmsténin esittämän kappaleen *Heili Karjalasta* (1938) sanat muistuttavat Laurin kirjeiden ilmaisua. Malmstén laulaa: ”Jouduin Karjalaan, kuinkas sattuikaan, lemmenpiston sydämeeni sain. (...) Hän kohta minut satoi lemmentöysin, satoi hurmahan ääseen. (...) ja kuitenkin niin onnellinen oon.” Lauri taas kirjoittaa Mirjamille: ”Olet vanginnut minut kokonaan. Uskoin jo, että minusta tuli erakko. Ja ettei löydy sellaista ihmistä johon kiintyisin, mutta löysinäs vaan. Olen siitä iloinen, suorastaan onnellinen.” (19.12.1942)

Lauri puhuu Mirjamista myös ystävänä ”jolle voi avata sydämensä”, jolloin ei ole ”yksin täällä maailmassa.” (2.2.1943). *Harmony Sistersin* esittämä hitti *Sulle salaisuuden kertoa mä voisin* (1942) kuvailee myös kaipausta rakkauteen, uskoutumiseen ja tosi ystävyYTEEN: ”Sulle salaisuuden kertoa mä voisin, sulle tahtoisin ma kuiskailla vaan, sun ma ystäväksi ainoaksi soisin, sulle oisin hellä ain.” Samaisessa kappaleessa myös uskotaan onneen ja hyvään tulevaisuuteen, kuten Laurinkin usein kirjeissään sanoo uskovansa. *Harmony Sistersin* esittämässä *Pieni sydän* -kappaleessa (1939) käytetään samankaltaista kaihoisaa säveltä ja kieltä kuin Laurin kirjeistäkin on löydettävissä:

Niin pieni ihmissydän on, niin avara ja pohjaton. Se kätkee suuret unelmat ja vihan, lemmen maailmat. Riemujen rikkaus ja surujen summa, onnekas rakkaus ja tuskakin tumma. Syömmehen pienehen mahtua voi onnea, iloa oi, aatosta jaloa ja alhaista mieltä, tuntehen paloa ja kylmyyttä sieltä. Syömmestä pienestä löytyä voi, paljon min kohtalo toi.

Lauri kuvailee mennyttä elämäänsä ja nykyistä tilaansa taas näin:

Tavallisesti minulla käy kohtalainen tuuri, mutta nyt se näyttää hyljänneen minut kokonaan. Huolet tuntuvat näinä aikoina ylivoimaisilta. Koko pienen elämäni olen

ollut onneton. Ja nyt kun tulevaisuus näytti mielestäni valoisalta. Saankin niellä monta ikävää yllätystä. Me olemme molemmat sellaisia hetken lapsia. Me olemme iloisia vähästä. Surut otamme urheasti vastaan, mutta palamme kuitenkin loppuun odotuksen pitkinä päivinä. (3.4.1943)

Lauri puhuu usein kohtalosta ja sen merkityksestä toisaalta rakkauden löytämisessä ja toisaalta siitä kuinka tulevaisuus näyttää riippuvan hyvästä tuurista. Synkkänä hetkenä hän näkee olleensa koko elämänsä onneton ja kuvailee elämäänsä ”pienä”, mahdollisesti viitaten vaatimattomuuteen. Pieni sydän -kappaleessa ihmiseloa kuvataan myös kohtalon määräämäksi ja vaatimattomaksi. Sydän on ”pieni”, mutta silti sieltä löytyy tunteiden ja tapahtumien koko kirjo. Tämän kaltaiset kappaleet ovat mielestäni hyvinkin toimineet työmiehen tunteiden tulkkina sota-ajalla. Laurin tunteiden kuvaamisesta on ”kuunneltavissa” kaihoisaa säveltä, kuten Pieni sydän -kappaleesta tai toisaalta Heili Karjalasta –laulun kaltaista leikkimielisyyttä. Laurin rakkauden ilmaisut ja tunteiden purkaminen kumpuavat siis ympäröivästä kulttuurista. En tarkoita, että jokainen kirjeen lause olisi suoraan ja tietoisesti otettu ajanvietekulttuurista, vaan näillä esimerkeillä haluan osoittaa, että ympäröivän kulttuurin vaikutus on suuri myös Laurin kirjeissä. Se vaikuttaa sekä tiedostamatta että tietoisesti Laurin kerrontaan ja ilmaisuun. Tätä oletusta vahvistaa Laurin monet viittaukset radion ja musiikin kuuntelemiseen sekä elokuvissa ja teatterissa käymiseen. Esimerkkejä ja yhtäläisyyksiä ajanvietekulttuurin kanssa löytyy kirjeistä lukuisia. Lauri ammentaa romanttisen rakkauden ilmaisuja, siis molemmille ymmärrettävää rakkauskoodistoa, omasta ajastaan. Myös Pehkonen (2013, 70) analysoi ajanvietekulttuurin vaikutusta omassa kirjeaineistossaan ja päätyy samoihin johtopäätelmiin sen vaikutuksesta romanttisen rakkauden ilmaisuihin ja oletuksiin miesten kerronnassa.

Tunteiden ilmaiseminen linkittyy sota-aikaan ja sen luomaan kaipauksen tilaan, josta useimmat sota-ajan iskelmät, elokuvat, näytelmät ja kirjallisuus suorasti tai epäsuorasti kertovat. Lauri elää samassa ajassa kaipauksen ollessa todellista myös hänelle, mikä kertoo Mirjamille ymmärrettävällä tavalla rakkaudesta ja kiintymyksestä ajanvietekulttuurin esittämien teemojen tavoin. Samalla Lauri rakentaa romanttista kertomusta myös itselleen. ”Kumpi pian pääsisin oman rakkaani hellään huolenpitoon. Se olisi kaikkein korkein toivoni. Sinun kerallasi on hyvä ottaa vastaan tulevaisuutta.” (4.1.1943) Romanttisesta rakkaudesta on tullut oman tulevaisuuden muokkaaja ja kuten Soikkeli ilmaisee (1999, 32), hieman

ristiriitaisesti sen avulla pyritään luomaan omaksi koettu elämä. Laurikin ilmaiseen useasti oman kuulumattomuuden tunteensa nykyisessä tilanteessa ilman Mirjamia. Lauri uskoo siis oman elämänsä alkavan, kun saa elää yhdessä Mirjamin kanssa. Myös Mirjam on ilmaissut Laurille kokevansa samoin.

Rakastumiseen liittyy myös paljon tunteita, jotka ovat rakkauskoodiston tavoin sosiaalisesti ja kulttuurisesti muokkautuneita (Näre 1999, 10). Yksilön ja kontekstin luomat odotukset ja käsitykset rakkauden kokemisesta liittyvät rakastumiseen ja siihen, että yksilö tietää olevansa rakastunut (emt., 38). Rakastuminen on nähty myös avioliiton perustana kaikissa länsimaisissa yhteiskunnissa ja yhteiskuntaluokissa 1800-luvulta lähtien (Alberoni 1996, 17), vaikkakin rakastumisesta ja romanttisesta rakkaudesta huolimatta korostettiin 1900-luvun alun avioliitto-oppaissa muun muassa puolisoiden yhteensopivuutta (Jallinoja 2000, 70). Laurikin esittää rakastumisen olevan perustana hänen ja Mirjamin suhteelle. ”Tiedänhän sen, että kun me kaksi pidämme toisistamme niin eihän sitä voi järkyttää mikään” (18.3.1943) Hän toisaalta viittaa myös useassa kohdassa hänen ja Mirjamin samankaltaisuuteen, samalla tiedostaen luokkaerot. Rakkaus ja rakastumisen tunteet ovat kuitenkin kaiken voittavia. Mikään ei voi järkyttää rakkaussuhdetta.

Laurin kertomuksesta on nähtävissä myös yleisiä rakastumiseen liittyviä vaiheita. Niin kutsuttu fantasiavaihe, jossa rakkauden kohde nähdään mielenmukaisena ja jossa koko todellisuus värityy erilaiseksi (Määttä 1999, 39), näkyy useassa kirjeessä.

Olen juuri saapunut Äänislinnaan. On kauhean ikävä, en tiedä miksi. Varmaankin se, että en näe Sinua pitkään aikaan. Auton pitäisi tulla minua hakemaan, mutta kuitenkin on kaikki minusta ihan toivotonta. Minä en ole koskaan elämässäni ollut niin ikävissäni, kun tällä hetkellä. (...) Uskon, että olet maailmassa ainoa ihminen, joka todella välittää minusta. (28.11.1942)

Laurin todellisuus on nyt muovautunut rakastumisen kautta täysin erilaiseksi kuin ennen. Hän ikävöi Mirjamia, eikä pysty erossa ollessa olemaan ajattelematta tätä ja heidän yhteisiä unelmiaan. Hän näkee kaiken toivottomana ilman Mirjamia. Myös Giddensin (1992) esittämän ajatuksen mukaan romanttisessa rakkaussuhteessa koetaan oma minä puutteelliseksi ilman toista (ks. Soikkeli 1999, 30). Lauri näkee Mirjamin ihanteellisena naisena, joka yksin voi häntä ymmärtää. Rakastuessa toinen nähdään yliverlaisena ja halu olla itsekin toisen

arvoinen kasvaa (Jallinoja 2000, 44). Pehkonen (2013, 141) tekee saman huomion rakastumisen kohteen fantasioimisesta kirjeissä. Lauri toteaa useasti Mirjamin olevan niin hyvä hänelle. Hän toivoisi itsekkin täyttävän Mirjamin odotukset. ”Rakkaani, pidät minua niin hyvänä, että alan itsekkin epäillä olenko koskaan paha ollutkaan. Kumpu nyt vain täyttäisin toiveesi kaikissa suhteissa. Yritän parhaani olla kiltti Sinulle. Olet sen ansainnut kaikissa asioissamme.” (30.1.1943)

Rakastumisen symbioottisessa vaiheessa toinen on kaikin tavoin rakastettava ja miellyttävä (Määttä 1999, 43). Lauri näkee Mirjamin ihannenaan ja toteaa, että ”Ainoa todellinen ystävä olet Sinä rakas Missi. Sinulle voi avata sydämensä ja Sinä olet ainoa joka voi antaa minulle henkistä tukea kun sitä tarvitsen.” (1.12.1942) Lauri näkee siis Mirjamin korvaamattomana ja toisessa kirjeessä toivoo, ”...että tämä ajatus pysyy loppuun asti.” (5.4.1943). Lauri arvostaa Mirjamin henkisiä kykyjä, mahdollisesti juuri sellaista kykyä sanallistaa asioita ja tunteita, jonka Lauri kokee itseltään puuttuvan. Tässä voi olla kyseessä Laurin ja Mirjamin taustoista johtuvat erot. Hän näkee Mirjamin erityisenä ja juuri hänelle sopivana. Viittaamalla loppuun, Lauri osoittaa halunsa elää Mirjamin kanssa loppuelämänsä. Romanttiseen kertomukseen kuuluu onnellinen loppu ”kunnes kuolema heidät erottaa”. Perinteisissä romanttisissa tarinoissa avioliiton solmimisen jälkeenkin oletetaan kaiken sujuvan niin kuin rakastumisen alussakin, onnellisena ja pyyteettömän rakkauden tyyssijana.

Rakastumisvaiheessa rakastuneiden ei tarvitse tehdä mitään parisuhteen eteen, koska toista ihailaan ja kunnioitetaan niin, että pyyteetön rakkaus on itsestään selvyys (Jallinoja 2000, 68). Lauri on kiitollinen Mirjamin osoittamasta konkreettisesta rakkaudesta esimerkiksi tämän lähettämien pakettien kautta, mutta toivoo toisaalta voivansa joskus antaa vastapalveluksia ja korvata kaiken. Lahjan vastaanottaminen ei siis ole niin yksinkertaista. Kuitenkin Lauri olettaa tiettyjen asioiden hoitamisen kuuluvan toiselle, tulevan aviopuolison roolissa. ”Sinulle tulee työtä, mutta uskon että koitat parhaasi. (...) Rakkaani, olen taakaksi Sinulle, mutta saanen kai anteeksi, annathan minulle Kun tulisi sellainen aika, että saisin tehdä Sinulle vastapalveluksia. Tästä kaikesta.” (24.1.1943)

Kun me oikein todella haluamme elää ja varmistua ollaksemme toisillemme iloksi ja hyödyksi niin me onnistumme varmasti. Alan pelätä, että et jaksa enään vaan sairastut ja kuihdut pois. Ei! sitä et saa tehdä, ajattele minuakin. ystävyysme velvoittaa Sinut hoitamaan itsesi henkisesti ja ruumiillisesti ollaksesi sellainen toveri johon olen

saannut tutustua. Koitan hoitaa itseänikin, että olisin oikein virkeä Sinut tavatessani. (13.2.1943)

Lauri olettaa, että rakastuessa on myös velvollisuuksia toista kohtaan. Mirjamin tulee ponnistella ollakseen edelleen se rakastettava ja ihastuttava toveri, johon Lauri on saanut tutustua. Myös Lauri lupaa pitää huolen itsestään toista varten. Ilona ja hyötynä oleminen toiselle tapahtuu Laurin mukaan tarpeeksi sitä haluamalla. Rakastuessa se on helppoa, tosin jatkuva erossa oleminen myös riuduttaa. Tähän hankaluuteen Lauri toteaa, etteivät he yksinkertaisesti voi olla erossa toisistaan, mikä kertoo taas Laurille tosi rakkaudesta. ”Totean ilokseni, että meidän rakkautemme on vaan lujittunut erossa olomme aikana. Olen siitä iloinen, sillä joka unohtaa se ei rakastakkaan toista.” (12.2.1943) Raastavan erossa olon aikana olisi silti yritettävä ”...syödä ja olla iloinen. Tietysti se tuottaa vaikeuksia Sinulle. Toivon kuitenkin, että pääset aallonpohjasta ja tulet ennalleen. Koita näyttää iloiselta. Minun vuokseni.” (14.12.1942) Laurin vuoksi Mirjamin on jaksettava pitää huolta itsestään. Rakastuessa yksilöllä on suuri halu olla vain toisen lähellä (Määttä 1999, 40) ja suorastaan takertua toiseen kiinni (emt., 42). Tämä teema toistuu useasti Laurin kerronnassa. Sota-aika loi kuitenkin pakollisen eron ja etäisyyden.

Voi voi kun täällä niin tuntuu kun siitä olisi ikuisuus kun viimeksi näin Sinua. Minusta on hirveän raskasta olla erossa. Ei minulla aikaisemmin näin ikävä ollut. Ehkä se tekee sen, että on toivoa päästä kotirintamalle. (...) Tulin hieman paremmalle tuulelle kirjeistäsi. Mielesi on aika valoisa tulevaisuuteen nähden. Minä olenkin ollut näinä päivinä aivan aallon pohjassa. Olet aivan oikeassa. Meillä ei pitäisi olla suruun syytä. Kun oikein ajattelen niin minun pitäisi olla iloinen siitä kun tulevaisuus näyttää aika valoisalta. (24.3.1943)

Ero toisesta on ajallisesti kuin ikuisuus. Laurin hartain toive on olla Mirjamin lähellä. Alberonin (1996, 13) mukaan rakastumisessa on kyse juuri vetovoiman ja kaipuun kokemisesta toista kohtaan jo ennen seksuaalista kanssakäymistä. Rakastuminen on myös virkistävä ja vapauttava tila, joka luo katseen tulevaisuuteen (emt., 18). Lauri kaipaa Mirjamin läheisyyteen ja samalla hän yhdessä Mirjamin kanssa luo tulevaisuudesta onnellista kertomusta. ”Monta kertaa oikein pelkään jos jotain tapahtuu, etten saa kerallasi viettää aikaani tulevaisuudessa. Eihän sellaista voi tapahtua että vieraantuisimme toisistamme” (5.2.1943) Pelko siitä, että onnelliset tulevaisuuden kuvat romuttuisivat, on toisaalta käynyt Laurin mielessä, muttei kuitenkaan todennäköisenä vaihtoehtona. Rakastuneelle

vieraantuminen toisesta on pahin pelko, muttei toisaalta tunnu uskottavalta rakastumisen symbioottisessa vaiheessa.

Rakastumisen on todettu lisäävän me-tietoisuutta, joka toisaalta poistaa yksinäisyyden ja toisaalta rakentaa tulevaisuudesta turvallisen mielikuvan (Määttä 1999b, 18). Myös Lauri on onnellinen, ettei hänen tarvitse olla ”yksin täällä maailmassa”. Mirjam on avain onnelliseen yhteiseen tulevaisuuteen. Rakastuessa ilot ja surut ovat yhteisiä (Määttä 1999, 44). Laurikin viittaa tähän monessa kirjeessä. Rakastuminen on myös tila, jossa toinen on alati mielessä. Arki on siis jäsentäytynyt uudelleen ja tulevaisuus näyttäytyy toivorikkaana. Laurin tapauksessa erossa olo ja sodan epävarmuus, luovat myös jatkuvan ikävän ja välillä toivottomuuden tunteen. Toisaalta tämä kaipuu toisen luokse osoittaa Laurille ja Mirjamille heidän tunteittensa ja rakastumisen aitouden. Seuraavassa katkelmassa Laurin kerronta kuvastaa selkeästi rakastuneen miehen puhetta:

Kiitos tyttöseni kirjeestäsi. On hauskaa kun joka päivä saa olla kanssasi ajatustenvaihdossa. Tuntuu kun olisi rakastunut johonkin henkilöntoon jota ei näe, mutta kuitenkin tuntee hänen läsnä-olonsa. Montakertaa päivisin tunnen läsnä-olosi ihmeellisen selvästi. Hengessäni olen silloin luonasi. Tämä on sellaista sota-ajan rakkautta. Vähästä saa ihminen olla tyytyväinen, mutta hyvä näinkin. (...) Olet kiltti kun uhraat vapaapäiväsi paketin tekoon. Kumpu voisinkin kaikki hyvät työsi jollain korvata. On niin hyvä olla kun omistaa sellaisen toverin johon voi luottaa täydellisesti. Samaten voi kaikki ilonsa ja surunsa uskoa hänelle. (...) Uskon, että meillä on paljon toisillemme annettavaa, enkä usko hetkeäkään ettemme olisi onnellisia aina. (18.2.1943)

Lauri paikallistaa Mirjamin ja hänen suhteensa osaksi sota-aikaa ja sen luomia puitteita rakastumiselle. Etäisyys toiseen pakottaa olemaan tyytyväinen vähään, kirjeisiin, paketteihin ja harvoin tapaamisiin ja puheluihin toisen kanssa. Sota-ajan rakkaus myös luo toisesta ”henkiolennon”, joka kulkee rakastuneen ajatuksissa mukana kaikkialle. Se on samalla transgressiivinen diskurssi, joka muuttaa sodan todellisuuden kokemista. Lauri näkee Mirjamin myös uhrautuvaisena ja ihannepuolisena, johon voi luottaa ja jolle voi kertoa kaiken. Pyyteeton rakkaus on kuitenkin vaikeaa, sillä Lauri kokee tarvetta korvata Mirjamille kaikki vaivat, joita hän on aiheuttanut. Rakastuneena Lauri uskoo, että heillä molemmilla on toisille annettavaa ja että tulevaisuus yhdessä tulee olemaan onnellinen. Myös Pehkonen kuvailee oman kirjeaineistonsa miesten etsivän keinoa osoittaa rakkauttaan tekoina, ei vain sanoina. Miehet pyrkivät järjestämään yhteistä elämäänsä konkreettisesti. (Pehkonen 2013,

136.) Laurikin haluaa järjestää yhteistä tulevaisuutta muun muassa konkreettisilla raha-asioiden hoitamisella ja kodin hankintojen pohtimisella, mikä viittaa transgressiiviseen diskurssiin, jossa nykyhetki halutaan häivyttää unelmoinnin kautta. Hän haluaa antaa vastineensa kaikelle sille, mitä on Mirjamilta saanut. Sanat, etenkin kirjoitetut, eivät ole kenties työmiehelle se luontevin tapa ilmaista rakkautta. Lauri etsii siis myös konkreettista väylää rakkautensa osoittamiselle, vaikka se etäältä onkin vaikeaa.

Kulttuurisesti ja historiallisesti muokkautunut rakkauskoodisto vaikuttaa Laurin kerronnassa. Lauri pystyy rakentamaan romanttista rakkauskertomusta niin, että se on molemmille osapuolille ymmärrettävää. Erilaiset rakkaudentunnustukset, sanalliset ja ei-sanalliset, kulkevat jouhevasti ajanvietekulttuurin ja sosiaalisen ympäristön luomien ”sääntöjen” avulla toiselle ja takaisin. Tämän rakkauskoodiston avulla Lauri ja Mirjam rakentavat oman maailmansa ja romanttisen kertomuksen. Yhteinen tarina tuntuu yksilölliseltä ja intiimiltä, mutta tosiasiaissa se mukaillee ympäristön luomia romanttisen rakkauden oletuksia ja ilmaisuja, joihin rakastumiseen liitetyt ja kulttuurisesti värityneet tunteet yhtyvät.

5.3. Reflektoitu ja narratiivinen identiteetti

Edellä olen pohtinut kirjeitä kokonaisuutena, joiden kautta Lauri luo omaa sisäistä tarinaa ja yhteisesti jaettua sota-ajan romanttista kertomusta. Laurin kerronta ammentaa aikalaiskulttuurin rakkauskoodistosta, joka opettaa ja auttaa rakastamaan sekä tuntemaan ”oikein”. Tähän myös Pehkonen (2013, 131) viittaa. Sisäisen tarinan ja romanttisen rakkauden rakentamiseen liittyy vahvasti myös oman identiteetin reflektointi. Laurin tapauksessa voitaisiin puhua niin kutsutusta narratiivisesta identiteetistä (Pehkonen 2013, 111) tai reflektoidusta identiteetistä, joka muodostuu kerrottaessa tarinaa itselle (ks. Hänninen 1999, 61) ja kirjeenvaihdossa myös toiselle. Sekä reflektoidulla että narratiivisella identiteetillä viitataan kerronnan kautta syntyvään identiteettiin, jota tuotetaan jatkuvasti uudelleen kulttuuristen merkitysten kautta ja muokataan halutunlaiseksi oman kertomuksen sisällä. Näen siis, että molemmat käsitteet ovat hyvin samankaltaisia ja käytänkin niitä tässä analyysissä rinnakkain.

Rakastuessa tulee tietoiseksi ”meistä”, mutta samalla oma identiteetti joutuu tarkkailun alle (ks. Soikkeli 1999, 32; Määttä 1999b, 167; Jallinoja 2000, 45). Narratiivinen identiteetti voidaan käsittää kaksijakoisena, jossa toisaalta rakennetaan identiteettiä kulttuurin oletusten ja toisen edessä, mutta toisaalta reflektoidaan itselle jatkuvasti kysymystä ”kuka minä olen?” (Pehkonen 2013, 110). Tämä näkyy mielestäni erityisen selvästi Laurin kerronnassa, sillä hän on rakastunut toisenlaisesta kulttuurisesta viitekehystä tulevaan ihmiseen, jolloin hän joutuu erityisesti pohtimaan sekä työmiehen että rakastuneen identiteettiä. Identiteetti ei ole koskaan ristiriidaton ja ehyt, vaan Laurinkin kerronnassa näkyy riitasointuisuus identiteettien sisällä ja välillä. Identiteettejä on siis monia, jotka ovat jatkuvien muutosten alla (Hall 2002, 39). Identiteetti ei myöskään ole pysyvää, vaan muovautuu kulttuurisesti (Hänninen 1999, 60). Laurinkin reflektoidut identiteetit nousevat esiin erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa tai tässä tapauksessa kerronnan sisältö tuo esiin toisiinsa kietoutuneita identiteettejä, jotka eivät aina ole erotettavissa toisistaan. Tietysti Lauri kertoo myös eksplisiittisesti työmiehenä tai rakastuneena olemisesta, mutta aina näitä (ja monia muitakaan identiteettejä) ei voi tiukasti rajata tai erottaa toisistaan.

Toisaalta Pehkonen (2013, 131) toteaaakin osuvasti, että juuri rakkauskerronta auttaa transgressiivisen diskurssin siivittämänä näkemään itsensä moniulotteisemmin kuin vain vallitsevien rooliodotusten kautta. Näen rakkauden olevan Laurinkin kerronnassa identiteettejä muokkaava ja uudenlaista reflektointia ajava voima. Omassa aineistossani näkisin rakkauskerronnan toimivan transgressiivisena diskurssina, ei ainoastaan sodan todellisuuden pakenemisessä, vaan myös työmiehen asemassa. Lauri on työmies, mutta rakkauskerronta auttaa häntä näkemään itsensä myös toisenlaisessa valossa, mikä ylittää välillä työmiehenä olemisen kulttuuriset odotukset. Hän on rakastunut ja rakkaus antaa mahdollisuuden reflektoida itseään työmiehen roolin ulkopuolelta. Identiteetit sisältävät toisaalta myös riitasointuisuutta Laurin narraatiossa, mitä käsittelen jatkossa.

”Tällaisia ajatuksia minun päässäni pyörii. Kirjoita mitä ajattelet kaikesta.” (19.12.1943)
 Vaikka tässä Lauri ei viittaa suoraan itseensä, vaan erilaisiin käytännön asioihin ja tunteisiin, niin siteeraus ajatusten ”pyörimisestä” päässä on mielestäni osuvaa. Laurin kertomus ei siis ole ehyttä, vaan erilaisista osista koostuvaa pohdiskelua, jolle toivotaan toisen reflektointia ja mielipiteitä. ”Enkö ole mielestäsi melkein hävitön. Anna anteeksi minulle Vastaa tähän, mitä

ajattelet minusta.” (24.1.1943) Laurille on tärkeää kuulla Mirjamin ajatukset hänestä. Rakastuneena hän luottaa, että toinen antaa anteeksi oman ”hävittömyytensä”. Työmiehenä hänen on kuitenkin vaikea pyytää palvelusta Mirjamilta, mihin hän ilmeisesti hävyttömyydellään viittaa. Mirjamin läsnäolo muokkaa Laurin käsitystä itsestään.

Tässä yhteydessä käytän minäkuvaa eräänlaisena kokoavana käsitteenä. Minäkuva koostuu tässä määrittelyni mukaan monista erilaisista muuntuvista identiteeteistä. Se on eräänlaista fiktiivistä minäkertomusta, joka on ehyt ainoastaan oman kertomuksen sisällä. Sillä on kuitenkin tarinallisuudesta huolimatta yhteys todelliseen sosiaaliseen kontekstiin. (ks. Hall 2002, 23.) Yksilö etsii identiteettiään ja samalla muodostaa ehyttä elämäkertaa itselleen (emt., 39). Laurin minäkuvan rakentaminen koostuu erilaisista palasista, mutta hän hahmottaa itseään ennen kaikkea suhteessa toiseen. Mirjam ja hänen perheensä toimivat oman minäkuvan peilinä.

Äitisi ja veljesi ovat kultaisia ihmisiä. Kun ajattelen omia veljiäni niin täytyy surulla tunnustaa, että meillä ei ole minkäänlaista sukulaisrakkautta. – Minä olen sananmukaisesti täysin orpo. Ainoa todellinen ystävä olet Sinä rakas Missi. Sinulle voi avata sydämensä ja Sinä olet ainoa joka voi antaa minulle henkistä tukea kun sitä tarvitsen. (1.12.1942)

Lauri vertaa omia sukulaissuhteitaan Mirjamin suhteisiin. Hän kokee surua siitä, etteivät välit omiin sukulaisiin voi olla yhtä lämpimät kuin Mirjamilla. Hän vahvistaa omaa oikeuttaan olla surullinen korostamalla orpouttaan ja sitä, ettei kukaan toinen ole hänen todellinen ystävänsä kuin Mirjam. Oma surkeuttaan korostamalla, hän samalla vahvistaa Mirjamin merkityksellistä asemaa omassa elämässään. Laurin minäkuvan rakentamiseen liittyy siis rakastuneen identiteetti. Oma minä nähdään epätäydellisenä ilman toista (Määttä 1999, 43), mikä saa Laurin erityisesti ihaillemaan Mirjamia itsensä täydellistäjänä. ”...ainoastaan Sinä puutut, silloin ei puuttuisi mitään.” (6.1.1943) Toisaalta Laurin on vaikea olla riippuvainen toisesta.

Toisinaan tunnen kuitenkin olevani hoidokkisi joka on aina maukumassa herkkupaloja kädestäsi. Katsos olen vähän ylpeä ja tunnen olevani hemmoiteltu ihminen. Rakkaani, ymmärrähän minua. Tahtoisin olla Sinulle kiltti, enkä haluaisi Sinua milläänlailla loukata. (4.1.1943)

Laurin minäkuvaan ei sovi oleminen jonkun toisen hoidettavana. Hemmottelu ei kuulu työmiehen arkeen. Hän puhuu ylpeydestään olla oman elämänsä ohjaksissa. Kuitenkin suhde

toiseen on erittäin tärkeää, eikä hän halua missään tapauksessa rikkoa välejä rakastamaansa naiseen. Lauri tahtoo olla kiltti, minkä ilmaiseminen kertoo, ettei hän aina koe olevansa sellainen. Hän kokee olleensa paha, mikä Mirjamilta koetun hyvyuden tähden on itseltä melkein unohtunut (30.1.1943). Käsitys itsestä muodostuu siis suhteessa toiseen. Toisen antama huomio muuttaa minäkuva ja toisaalta toisen läsnäolo muistuttaa siitä, mikä itsessä on erilaista. Etenkin rakastumisen huumassa toinen nähdään miltei täydellisenä (Jallinoja 2000, 44). Laurin narratiivinen identiteetti on tässä kohden riitasointuinen (Pehkonen 2013, 114). Hän on ylpeä työmies, joka kokee ottavansa herkkupaloja rakastamansa naisen, mutta samalla porvarin kädestä. Kuitenkin tuo porvari on myös hänen ainoa todellinen ystävänsä ja perheensä. Lauri kamppailee siis työmiehen identiteettiin kuuluvan riippumattomuuden ja ylpeyden kanssa. Rakastuneen identiteetti kuitenkin avaa mahdollisuuden olla jonkun oma ja tukea tarvitseva yksilö. Tässä rakastumisesta muodostuu siis transgressiivinen diskurssi, joka luo keinon päästä luokkarealiteettien ylitse.

Lauri luuli edellisessä suhteessa petetyksi tullessaan, ettei enää voisi kiintyä kehenkään. Mirjam kuitenkin muutti elämän kulkua. Hän on iloinen saadessaan toverikseen sellaisen ihmisen kuin Mirjam, vaikka toteaa heti perään kadehtivansa Mirjamin kirjoittamistaitoa ja harmittelee, ettei itse pysty ilmaisemaan tunteitaan niin hyvin (5.12.1942). Lauri kokee monessa kohdin itsensä puutteelliseksi suhteessa Mirjamiin. Hän myös pelkää, ettei riitä Mirjamille.

Tunsin pienen pistoksen sydämessäni kun kirjoitit siitä lähetystösihteeristä. Tunnen itseni niin mitättömäksi. Ja kutistun aina vaan, niin pieneksi, ettet taida kohta enään huomatakkaan minua. Tiedän kyllä, että olen väärässä, mutta saanhan sanoa mitä ajattelen. (20.3.1943)

Lauri tietää pelkonsa turhaksi, mutta kuitenkin hänellä on tarve ilmaista riittämättömyyden tunteensa. Hän hakee samanaikaisesti vahvistusta sille, että saa olla ”vain” työmies. Mirjamin lähellä olevat ihmiset saavat Laurin pohtimaan omaa asemaansa. Identiteetti rakentuukin monista sosiaalisista aineksista ja samalla oma paikka kulloisessakin sosiaalisessa kontekstissa määrittyy (Berger & Luckmann 1995, 195). Myös lapsuuden kokemuksilla ja sosiaalisella ympäristöllä on merkitystä aikuisen identiteetin rakentumisessa (Åström 1989, 162). Lauri toisaalta ihailee Mirjamia ja tämän taustaa, mutta on toisaalta ylpeä omasta työmiehen statuksestaan. Myös Mirjam vahvistaa Laurin identiteettiä työmiehenä: ”Kirjoitit, että olen niin hyvä työmies, etten joudu muualle.” (4.4.1943) Samaan aikaan omaan taustaan

liittyy kuitenkin myös häpeää. Lauri kuvailee itseään proletaarina, mutta toisaalta myös Mirjamin sukuun kuuluvana. Samalla hän puhuu tulevasta työmiehen vaimosta, joksi Mirjamin tulee ”alentua”. Hän käsittelee kirjeissään suhdetta Mirjamin perheeseen ja kiittää useasti Mirjamin vanhempien terveisistä tai lähettää itsekin ”terveisiä kotiin”.

On surullista ajatella isäsi sairautta. Minusta on parempi kun hän pääsi sairaalaan. (...) Ymmärrän täydellisesti miten vaikeaa on hoitaa sellaista tautia kotona. (...) Nyt voitte käydä joka päivä katsomassa isäänne. Minäkin tulen kerallasi. Jos se vaan käy päinsä. Silloin ainakin kun olemme naimisissa. (10.4.1943)

Lauri ottaa osaa Mirjamin esittämään huoleen isästään ja reagoi myös siihen liittyvään syyllisyyden tunteeseen. Hän ei ole aivan varma onko tervetullut sairaalaan. Mirjamin kanssa julkinen esiintyminen pariskuntana oli hankalaa avioeroproessin takia. Kuitenkin Mirjamin perhe oli hyväksynyt hänet, mikä oli Laurille erittäin tärkeää. ”Sano minun puolestani Toppicalle lohduttavia sanoja. Pidän hänestä kuin omasta äidistäni. Olet onnellinen omistaessasi niin kultaisen äidin. Vie myöskin paljon terveisiä isällesi. Aloin jo pitää hänestä. Hän oli kovin ystävällinen minulle.” (12.4.1943) Toisen perheeseen kuuluminen tuo Laurin minäkuvaan uudenlaisia piirteitä. Hän ei ole enää täysin orpo, vaan Mirjamin kautta hän voi kokea kuuluvansa johonkin. Toisaalta korostamalla Mirjamin onnellisuutta omistaa kultainen äiti, osoittaa se äidin puuttumisen hänen omasta elämästään.

Minulla on ollut aika valoton lapsuus. Isäni kuoli minun ollessani 7 vuotias. ja äidilleni jäi 5 poikaa joista vanhin oli 13 ja nuorin 6 vuotias. Voit kuvitella miltä äidistäni tuntui silloin. Säästöjä ei ollut kun muutama sata. Ei silloin äitini joutanut ajattelemaan minkäänlaisia tulevaisuuden suunnitelmia pojilleen. Me saimme olla niin kuin parhaaksi näimme. Olen kiitollinen kohtalolle, että minulle on käynyt niinkin hyvin. Paljon pahemmin olisi voinut käydä. (18.4.1943)

Lauri selventää omaa taustaansa ja samalla myös tulkitsee nykyhetken tilannetta menneisyyden kautta. Huolimatta menneestä kurjuudesta ja oman äidin voimattomuudesta auttaa, hän on pärjännyt elämässään. Lauri vertaa kuitenkin itseään Mirjamin veljeen Reinoon ja kokee olevansa alamittainen. ”Tulee hieman apea mieli kun iloitset Reinon tulevaisuudesta. Minä raukka olen ja pysyn proletäärinä.” (10.4.1943) Lauri rakentaa minäkuvaansa negatiivisilla ilmaisuilla kuten ”raukka”, ”mitätön” ja ”pieni”, mutta hakee niillä ehkäpä juuri toisen lohdutusta ja sääliä.

Olen hommannut Sinulle nimipäivilahjoja. Ne eivät kuitenkaan ole mitään erikoisia. (...) Ne ovat melko vaatimattomia. Eihän täältä mitään erikoista löydy. Älä nyt odota mitään suurta yllätystä. Mielelläni antaisin Sinulle oikein arvokkaita lahjoja. Olethan kuitenkin tyytyväinen minuun. (13.4.1943)

Lauri on epävarma omien lahjojensa riittävydestä. Hän haluaa toisaalta ilahduttaa toista ja kertoa, että jotakin yllätystä on tiedossa, ehkä itsekkin siitä innoissaan. Mutta toisaalta hänet valtaa pelko, että toinen odottaa jotain sellaista, jota hän ei työmiehenä pysty antamaan. Hän siis selittelee lahjojensa vaatimattomuutta. Näin hän varmistelee, ettei toinen vain odota liikoja. Lauri pelkää, että toinen pettyy häneen ja sitä hänen minäkuvansa ei tunnu kestävänsä. Itse hän taas kokee Mirjamin lahjat täydellisiksi. ”On niin hyvä olla kun tietää Sinun laittavan jotain niin on se aina ensiluokkaista.” (14.2.1943) Lauri kokee olevansa ”itseks” ja ”rosmo”, kun Mirjam ”uhrautuu” ja ”loihii” hänelle herkkuja.

Toisten huolehtiminen kirjeitse ja pakettien kautta saa Laurin tuntemaan itsensä myös hyväksytyksi. ”Samalla Kalle sanoi vieneensä paketin postiin minulle 3/2. Kyllä Lauripojasta pidetään hyvää huolta.” (4.1.1943) Itsenäisen työmiehen identiteetin lisäksi hänen minäkuvaansa liittyy identiteetti toisten pitämänä ”Lauripoikana”. Hän kokee itsensä myös rikkaaksi saadessaan niin paljon lahjoja. ”Nyt olenkin suorastaan miljonääri sillä minua odotti sinun pakettisi lisäksi vielä kaksi muuta. Ajattele kolme pakettia samalla kertaa. Kyllä se Klaarakin koittaa pitää minusta hyvää huolta. En ole vielä aukaissut kun Sinun pakettisi.” (23.2.1943) Kuvaillemalla itseään miljonääriksi kolmen paketin ansiosta, Lauri vahvistaa minäkuvaansa vaatimattomuuteen tyytyväisenä. Hän on iloinen toisten ystävällisyydestä. Kuitenkin Lauri korostaa, että Mirjamin lahja on arvokkain, koska se sai kunnian tulla ensimmäisenä avatuksi.

Omaa tottumistaan vähään hän haluaa tuoda esille myös kehottamalla Mirjamia lähettämään korppuja kakkujen sijaan. Hän myös poistaa Mirjamin epäilykset pakettiensa huonoudesta: ”turhaan Sinä moiti omia pakettejasi sillä tiedänhän että Sinun on vaikea saada kaikkea mitä haluaisit. Minulla on sellainen tunne, että kieltäydyt paljosta saadaksesi minulle kaikenlaisia herkkuja.” (28.2.1943) Sekä Lauri että Mirjam siis kokivat, etteivät pystyneet antamaan sitä kaikkea toiselle, mitä halusivat. He myös hakivat kerronnallaan vahvistusta sille, että olivat riittäviä sellaisinaan. Tämä kertoo tyypillisestä symbioottisen rakkauden vaiheesta (Määttä 1999, 42). Halu uhrautua toisen puolesta on suurta.

Pienuuden tunteestaan huolimatta Lauri samaistuu Mirjamin kanssa. Tämä liittyy ennen kaikkea rakastuneen työmiehen minäkuvaan. Kuten mainitsin edellä, minäkuva sisältää usein ristiriitaisuuksia, vaikka siitä pyritäänkin luomaan ehyt kertomus (ks. Hall 2002, 39).

”Ymmärrän Sinua täydellisesti enkä naura sillä samallaiset ajatukset risteilevät minunkin päässäni.” (17.1.1943) Toisen täydellinen ymmärtäminen ja sen ilmaiseminen on rakkaussuhteen kannalta tärkeää. Kun kokee toisen ajattelevan samalla tavoin, yksilö voi kokea hyväksytyksi tulemisen ja oma minäkuva vahvistuu toisen kautta. Myös Mirjamin epäröinti itsestään kertoo Laurille, ettei tämä aseta itseään Laurin yläpuolelle. ”Pidän Sinusta. Olet herkkä. Olen itsekin samanlainen. Olet vähästä iloinen se lohduttaa minua. Sinä kyllä ymmärrät.” (6.12.1942)

Rakkauskerronta siis toimii tässä transgressiivisena diskurssina, jonka kautta Lauri pystyy näkemään ylitse työmiehen identiteetin ja rooliodotusten. Toisinaan rakkauskerronta ei kuitenkaan pysty tähän, vaan Lauri kokee alemmuutta suhteessa toiseen. Laurin mitättömyyden tunne on silloin vahvasti minäkuvan rakentamisessa läsnä. Hän asettaa Mirjamin sosiaaliselta asemaltaan itseään korkeammaksi ja kokee suhteen Mirjamiin epätodellisenä.

Toisinaan tuntuu, että olen jollain lailla viettänyt Sinut lupaamaan minulle että kesällä menemme naimisiin. Nyt minusta tuntuu jos vielä jatkan, että en uskalla lähettää koko kirjettä. Kultaseni, murskaa kaikki minun hurjat ajatukset. Näytä, että kaikki on harhaluuloa. Molemmat me pidämme toisistamme, eikä kukaan ole painostanut meitä. Rakkaani, anna anteeksi minulle koko tämä kirje. Olen niin murheellinen ja epäluuloinen koko maailmalle. (...) Sinun hieman raiteiltaan pois oleva poikasi. (20.3.1943)

Lauri kokee olevansa poissa tolaltaan, mutta toivoo toisen auttavan häntä näkemään taas rakkauden voiman heidän välillään. Lauri siis etsii tuekseen jälleen transgressiivista diskurssia, keinoa päästä ylitse luokkarajojen. Hän samalla pelkää, että omien epäilysten kuvaaminen on liikaa Mirjamillekin, mutta lähettää kuitenkin kirjeen. Minäkuvan muodostaminen on jatkuvaa itsensä peilaamista sosiaaliseen ympäristöön. Tässä tapauksessa koko maailma tuntuu olevan Lauria vastaan. Romanttisissa saduissakin eri yhteiskuntaluokkaan kuuluvien rakastavien välillä on sadunomaista ihailua ja epätodellisuuden tuntua. Samalla sosiaalinen ympäristö muistuttaa rajoista rakastavien välillä. Lopulta rakkaus voittaa kuitenkin nämä rajat. Laurin minäkuva häilyy pienuuden tunteen ja rakkauden voiman välillä. Hän päättää kirjeensä sanaan ”poikasi” asettamalla

itsensä kaikesta huolimatta toisen omaksi. Monet rinnakkaiset identiteetit, kuten työmiehen ja rakastuneen, käyvät siis kädenvääntöä minäkuvan rakentumisen suhteissa.

Pehkonen esittää, että romanttiseen rakkauskerrontaan liittyy myös käsitys toisesta ja toisen roolista ihanteellisena puolisona. Esittämällä omat ihanteensa ja odotuksensa toisesta, rakentaa se samalla myös kertojan omaa identiteettiä. (Pehkonen 2013, 142.) Laurikin esittää kirjeissään ihannevaimolleen asettamia odotuksia ja näkee Mirjamin täyttävän ne ”joka suhteessa”. Parinmuodostuksessa samankaltaisuuden ihanne (ks. Määttä 1999b, 36) näkyy Laurin kerronnassa hyvin. Vaikka luokkaerot ovatkin todellisuutta, Lauri rakentaa yhteenkuuluvaisuuden tunnetta, korostamalla molemmin puolista ymmärrystä. Hän kokee olevansa samanlainen Mirjamin kanssa ja ymmärtävänsä tämän ajatuksia ja tunteita täydellisesti. Laurin kerronnassa on nähtävissä rakastuneiden yhteinen identiteetti, jossa toinen on koko elämä. Laurin mukaan tulevan puolison tulee olla sellainen ”elämäntoveri”, joka ei unohda toista erossa ollessa. Lauri vertaa Mirjamin ja hänen tilannettaan Mirjamin veljen Rainerin ja tämän vaimon Iran elämään:

Tulee mieleeni Sinun veljesi Rainer. Kyllä hänellä luulisi olevan ikävä siellä Joensuussa. Ja vapaasta tahdosta Ira on Helsingissä. En jaksakaan käsittää sellaista olotilaa. Ja Rainer on syytön kaikkeen. Eihän me Missi olla silläläillä kun me päästään oman katon alle. (24.1.1943)

Laurin mukaan erossa oleminen toisesta on kamalaa eikä oikeata perhe-elämää. Hän uskoo, ettei heille Mirjamin kanssa koskaan voisi käydä niin, vaan luottaa että Mirjam seuraa häntä kaikkialle. Lauri korostaa kuitenkin suhteen tasavertaisuutta. Huolimatta luokkaeroista, Lauri näkee Mirjamin ja hänet tasa-arvoisina. ”Rakkaani älä alenna itseäsi minun alamaiseksi sillä olet minun tasavertainen tuleva elämäntoverini. Molemmat me olemme toisiamme täydentäviä ihmisiä. Varmasti Sinä ohjaat minua monessa asiassa samaten kun minäkin Sinua. Eikö niin Missi.” (14.2.1943) Lauri näkee siis, että heillä molemmilla on annettavaa toisilleen. Mielenkiintoisesti työmies kehottaa porvarisnaista olemaan rohkeasti samalla tasolla. Mirjamin ei tarvitse olla alamainen, vaan hänellä saa olla omaa aloitekykyä.

Oli hyvä, että ostit sen kirjahyllyn. Arvaan sen olevan upean. Kaikki maksaa nykyisin niin hirveästi enkä ollenkaan ihmettele sitä vaikka se maksoikin niin paljon. En ole ollenkaan vihainen siitä. Kyllä minun tulevalla vaimolla täytyykin olla niin paljon aloitekykyä, että hän voi yksin päättää tällaiset pikku-asiat. (15.3.1943)

Mirjam on ilmeisesti ollut hieman huolissaan siitä, hyväksyykö toinen hänen tekemänsä päätöksen. Lauri taas on vain tyytyväinen, että toinen osaa tehdä päätöksiä itsenäisesti. Lauri arvostaa myös Mirjamin järjestelykykyä. Hän näkee Mirjamin kaikin tavoin, myös ulkoisilta avuiltaan, edellistä vaimoaan parempana. ”Siitä urheilumallisesta kävelypuvuntakista tulee varmasti upea. Sillä Sinun linjasi ovat kuin luotu sellaisille vaatekappaleille. (K. oli siinä suhteessa mahdoton kun hänelle ei saanut sopivaa vaatekappaletta.)” (8.4.1943)

Tasavertaisuudella Lauri tarkoittaa myös sitä, että Mirjam saa pitää oman mielipiteensä. ”Rakkaani. Olit oikeassa ja ihailen Sinua. Vaistoat paremmin kuin minä. Tahdon, että pidät oman pääsi silloin kun huomaat sen tarpeelliseksi.” (23.1.1943) Lauri arvostaa itsenäisyyttä ja on ehkä työläisenä tottunutkin naisen itsenäisempään asemaan. Toisaalta hän kehottaa Mirjamia pitämään päänsä vain, kun katsoo sen tarpeelliseksi. Muutoin hän mahdollisesti olettaa miehen päättävän asioista.

Lauri otaksuu Mirjamin ottavan työmiehen vaimon roolin. Sukkien parsiminen ja pyykkääminen kuuluvat työläisvaimon toimenkuvaan. Hän itse olettaa käyvänsä ruumiillisessa työssä, toisen odottaessa kotona valmiin ruoan kanssa. ”Sinä olet aarre. ruuanlaitossa olet mestari. Vesi kielellä ajattelen niitä ihania ruokia jotka odottavat minua tullessani nälkäisenä työstä.” (12.4.1943) Tässä Lauri siis oikeastaan vahvistaa omaa työmiehen identiteettiään omien puolisolalle asettamiensa odotustensa kautta. Lauri ihailee Mirjamia kaikin tavoin ja pitää häntä todellisena lahjana.

Vastaat joka suhteessa minun naiselle asettamia vaatimuksia. Olet hyvä uimari ja kova käymään ulkoilemassa. Sinusta saa toverin kaikkiin asioihin. Olet mainio ruuanlaittaja. Sen olen montakertaa mielihyvin pannut merkille maistaessani herkkujasi. Ihmeellistä, että osaat laittaa melkein tyhjästä kaikkea. Oikeastaan minun pitäisi nopeasti mennä naimisiin kanssasi, ettei joku toinen huomaa kuinka sopiva aviovaimo olet. (8.4.1943)

Lauri on asettanut työmiehenä tarkkoja vaatimuksia ihannenaselleen. Urheilullisuus, siis hyvä fyysinen kunto, on Laurille tärkeää. Myös se, että toinen osaa vähistään aineksista tehdä hyvää ruokaa on erittäin tärkeää. Lauri myös pitää Mirjamia kunniallisena naisena, jolla on hyvä maku. Hän toteaa toisessa yhteydessä Mirjamin olevan hyvä keskustelukumppani. Lauri arvostaa sitä, että Mirjam ei ole vain ulkoisilta ominaisuuksiltaan ihanteellinen, vaan ystävä jokaiseen arkipäivään. Mirjamille hän kokee voivansa purkaa kaiken. Luetellessaan Mirjamin hyviä puolia, Lauri toteaa niiden olevan myös yleisesti arvostettuja ominaisuuksia naisessa.

Leikkimielisesti hän sanoo ”hamstraavansa” Mirjamin pian itselleen, ettei joku toinen vie näin kelpo puolisoa.

Lauri tuntuu suorastaan ylevöittävänsä rakastamansa naisen eli Mirjamin. Tämä naisen ylevöittäminen kirjeissä liittyy Pehkosen (2013, 141) mukaan sosiokulttuuriseen roolijakoon, mutta myös romanttiseen rakkauskerrontaan. Laurin kirjeissä esiintyvä vallitsevien ihanteiden ja arvojen projisoiminen omaan rakkaaseen näkyy myös Pehkosen kirjeaineistossa (emt., 140). Kunnollinen vaimo tuntuu olevan tärkeää etenkin Laurin oman identiteetin hahmottumisen kannalta. Nainen, joka osaa hoitaa oma-aloitteisesti ja järjestelmällisesti kodin ja talouden, ja on samalla sekä elämäntoveri että rakastettu, tuntuu työmiehestä todelliselta aarteelta ja rikkaukselta. Saadessaan kelvollisen puolison, vahvistaa se myös omaa minäkuvaa hyväksyttävänä ihmisenä. Kertoessaan tarinaa vallitsevien ihanteiden mukaisesta puolisoista, asettaa Lauri samalla itsensä arvostettuun asemaan yhteiskunnan sisällä. Puolison ominaisuuksien kuvaaminen ja tarkasteleminen liittyy siis paitsi oman minäkuvan ja identiteetin rakentamiseen, myös työmiehen luokan tekemiseen. Puolison kautta reflektoidaan omaa luokkaa ja sen olettamuksia kunnollisesta puolisoista. Seuraavaksi tulen käsittelemään luokan tekemistä Laurin kirjeissä.

5.4. Luokka rakastuneen työmiehen kertomuksessa

Beverley Skeggsin (2004, 3) ajatus diskursiivisesta luokasta, jossa luokka ei ole staattinen kategoria, vaan sosiaalinen tuote, joka muovautuu ja syntyy jatkuvasti uudestaan sanojen ja tekojen sekä sosiaalisten prosessien kautta, on havaittavissa myös Laurin kerronnassa (ks. Anttila 2009, 79). Kirjoittaessaan kirjeitä ylempiluokkaiselle naiselle Lauri joutuu tietoisesti pohtimaan omaa luokkataustaansa alkaen kirjoittamistyylistä. Hän valitsee tietoisesti ja tiedostamatta kertomukseensa elementtejä, jotka vahvistavat omaa luokka-asemaa. Hän esittää työväenluokkaisen taustan positiivisena asiana, joka ilmenee kertomuksessa muun muassa vaatimattomuutena ja pärjäämisinä. Toisaalta Lauri pohtii myös asioita, jotka hän kokee oman asemansa ja taustansa tähden hankaliksi. Alamittaisuuden tunne nousee esiin esimerkiksi omasta mielestään huonon kirjoittamistaidon tai tunteiden ilmaisun kautta. Kyse ei ole vain huonosta itsetunnosta, vaan koko Laurin habituksesta (ks. Bourdieu 2003, 78). Laurilla ei ole muuta taustaa kuin työväenluokkainen, josta hän ammentaa eväitä sosiaaliin

tilanteisiin. Mirjamin erilainen asema tekee luokan esittämisestä ilmeisemmän, koska oma tausta peilautuu suhteessa toisenlaiseen habitukseen ja sosiaaliseen ympäristöön.

Tunteiden ilmaisun hankaluus tulee esiin monessa Laurin kirjeessä. Hän vertaa omia kirjeitään Mirjamin sujuviin ja kauniisiin sanoihin. ”Tahto minulla on hyvä, mutta en osaa aina kirjoittaa niin kauniisti kuin haluaisin.” (13.2.1943) Kirjoittaminen ei ollut työmiehelle niin helppoa kuin opiskelleelle porvarisneidille. Myöskään opiskelu ei tahtonut sujua Laurilta. Ilmeisesti kaksikielinen Mirjam rohkaisi Lauria opiskelemaan ruotsia ja antoi tälle ruotsinkielen oppikirjan. Lauri kirjoittaa useassa kirjeessä yrittäneensä opiskella ruotsia. ”Yritin äsken opetella Ruotsia. Kuluuhan siinä aika melko hyvin kun ei muutakaan ajankuluketta ole.” (8.1.1943) Opiskelu on yrittämistä, eikä siis vain opiskelua, joten todellista motivaatiota tai eväitä opiskeluun ei tunnu löytyvän. Lisäksi ruotsi tyypillisenä porvariston kielenä ei liene ainakaan lisännyt opiskeluintoa. Hänellä ei ole ketään ruotsia puhuvaa lähellään. Opiskelun yrittäminen tekee opiskelusta raskaampaa kuin ilmaisu ”opiskelen ruotsia”. Lisäämällä yrittämis-verbin osaksi opiskelua, Lauri antaa itselleen mahdollisuuden epäonnistua tässä yrityksessään. Pelkkä ilmaisu ”opiskelen” tai ”luen” lupaisi taas mielestäni tuloksia.

”Olen yrittänyt lukea ruotsia, mutta en jaksa oikein syventyä siihen. Ajatukset ovat aina muualla. Kun olisi sellainen toveri joka puhuisi niin oppisin helpommin.” (24.1.1943) Yksin lukeminen ei tunnu Laurista helpolta. Puhumalla oppiminen sen sijaan tuntuisi enemmän omalta. Näin tyypillinen käsitys vain käytännöntyöhön keskittyvästä työmiehestä vahvistuu. ”Ruotsia en ole lukenut ollenkaan. Aikani on hirveän yksitoikkoista mutta vielä oloni on sellainen ettei opiskelu maita.” (18.3.1943) Ilmeisesti Mirjamin takia Lauri kuitenkin yrittää opiskella ja Mirjam tuntuu kysyvän, miten opiskelut ovat edenneet, koska Lauri mainitsee siitä kirjeissään. Lopulta Lauri kuitenkin toteaa, ettei siitä tule mitään. ”En ole katsellut ruotsin kirjaa ollenkaan. Ei sitä jaksa lukea tällaisella mielellä.” (9.4.1943)

Tässä asiassa Lauri joutui tuottamaan pettymyksen Mirjamille. Toinen asia, joka ei tuntunut Laurista yhtä luontevalta kuin Mirjamista, oli uskonnollisuus. Hän kuitenkin toivoo Mirjamin ymmärtävän häntä, eikä halua tämän eron vaikuttavan heidän suhteeseensa.

Saat käydä edelleenkin omissa juhliessasi. En myöskään asetu poikkiteloin uskoasi vastaan. Saat vapaasti olla koska katsot sen tarpeelliseksi, eikä se milläänlailla häiritse

Sinun ja minun suhteita. Toivon kuitenkin ettet pyydä minua mukaan mihinkään sellaiseen. Älä pahastu mutta eikä ole parempi kun puhun suoraan mitä ajattelen. Mainitsen kuitenkin vielä, ettei tämä milläänlailla muuta suhdettamme vaan se on yhtä aito kuin ennenkin. (28.3.1943)

Lauri oli kirkosta eronnut ja piti uskoa tarpeettomana. Hän myös ilmeisesti vaivaantui, jos Mirjam pyysi häntä mukaan johonkin uskonnolliseen tilaisuuteen. Hän toivoi kuitenkin voivansa puhua Mirjamille suoraan mitä ajatteli, vaikka toisaalta tiesi, että tämä voisi siitä pahastua. Korostaessaan Mirjamin vapautta olla kuten parhaaksi katsoo, hän samalla petaa itselleenkin mahdollisuutta olla vapaasti ei-uskonnollinen.

Näiden edellä olevien esimerkkien kautta haluan osoittaa, kuinka Lauri tuottaa uudelleen työväenluokkaa muun muassa käsitellessään uskonnollisuuden, opiskelun ja tunteiden ilmaisun hankaluutta. Hän sanoittaa työväenluokkaa negatiivisten miellelyhtymien kautta: työmies ei pysty kirjalliseen tunteiden ilmaisemiseen niin hyvin kuin porvari. Työmies ei myöskään osaa opiskella yrityksistä huolimatta itsenäisesti. Työmies karttaa uskonnollisuutta, vaikkei sitä toisessa tuomitsekaan. Tässä näkyy mielenkiintoisesti diskursiivisen luokan tekeminen, johon sosiaaliset prosessit vaikuttavat (Skeggs 2004, 3). Lauri toistaa oman luokkansa käsityksiä edellä mainituista asioista. Jollain tasolla hän pyrkii toimimaan toisin, sillä hän on suhteessa rakastamaansa naiseen ja samalla toiseen luokkaan. Meneillään on siis suuri sosiaalinen prosessi Laurin elämässä, mikä vaikuttaa hänen käsitykseensä omasta itsestään, asemastaan ja luokastaan. Lauri kuitenkin luo narraation, jossa hän on muutokseen kykenemätön tai ehkä pikemminkin haluamaton. Hän pysyy työmiehenä omine tapoineen ja arvoineen, mutta vakuuttaa Mirjamille, etteivät hänen käsityksensä muuta suhteen aitoutta.

Vaativattomuus työväenluokan ominaisuutena tulee hyvin esiin Laurin kerronnassa, kun hän kuvailee liinavaatevarastoaan:

Kyselit edellisessä kirjeessäsi kuinka paljon minulla on liinavaatteita? En niitä oikein tarkkaan muista. Noin 8 kpl taitaa olla tyynynpääll. ja noin 12 kpl pyyheliinoja 4 tai 5 lakanaa. Niin vähän minulla pitäisi olla ja nekin ovat huonoja. Kai ne lisänä? menevät. 2:det ikkuna verhot ja suuri villainen pöytäliina johonka ei ole neulottu mitään. Nämä kaikki ovat sellaisia proletaarille sopivia tavaroita siis ei mitään hienoja. Älä pahastu jos näin kirjoitan. Kyllä Sinä ymmärrät. Eikö niin Missi. (14.1.1943)

Lauri tuottaa uudelleen omalle luokalleen sopivaksi katsotun elintason. Proletaarille on sopivaa vaatimattomuus, ei hienoudet. Hän toivoo, ettei parempaan tottunut Mirjam

pahastuisi tästä. Hän myös valmistaa Mirjamia tulevaan elämään. ”Vaativatonta on meidän tuleva elämämme. Alussa olemme aika kireällä, mutta selviydymme kyllä hyvin.” (24.2.1943) Hän haluaa kuitenkin korostaa Mirjamille, että hän pystyy huolehtimaan heistä, vaikka elämä ei olisikaan niin helppoa. Samalla vaatimattomuus on Laurille myös hyve, positiivinen asia, jota hän korostaa omana ominaisuutenaan. Tässä mielestäni näkyy Laurin eronteko rikkaiden porvareiden ja köyhemmän työväenluokan välillä. Lauri kuvailee itseään jälkimmäiseen kuuluvana, köyhyyteen tottuneena. Hän kuitenkin ymmärtää Mirjamin toiveita ja antaa tilaa tämän ajatuksille esimerkiksi häiden järjestämisessä. ”Minä tyydyn niin vaatimattomiin juhlamenoihin kun mahdollista. Jos haluat niin pidetään ne kuten Sinä haluat.” (15.1.1943) Mirjamista tulee kuitenkin työmiehen vaimo, jolloin elintason odotukset ei tulisi olla liian korkeat.

Kohta Sinulla alkaa ollakin jo niinpaljon vaatteita kun proletäärin vaimolla kuuluu olla. Hyvän ulsterin kun vielä saat niin alatkun olla hyvissä vaatteissa. Se on suuresta merkityksestä sillä proletäärin palkka ei riitä suuressa määrin vaatteisiin. Ja tällä hetkellä hyvät vaatteet vastaavat pientä omaisuutta. Me olemmekin siinä suhteessa hyvässä asemassa. (8.4.1943)

Lauri esittää, ettei työmiehellä ole mahdollisuuksia laittaa kovin paljon rahaa vaatteisiin. Suurin osa palkasta menikin työväenluokkaisilla yleisesti tuohon aikaan ruokaan (Heinonen 2007, 184). Lauri on kuitenkin tietoinen sopivasta määrästä vaatteita työmiehen vaimolle ja toteaa heidän tilanteensa olevan hyvä. Tästä voi nähdä myös tiettyä ylpeyttä siitä, minkälainen vaatearsenaali Laurin mielestä proletäärille kuuluu. Vasta hyvän ulsterin hankittua, porvari Mirjam on sopivissa vaatteissa. Lauri tuottaa näin positiivista kertomusta työväenluokasta ja omasta asemastaan.

Lauri näkee vaatteilla olevan muutakin arvoa kuin vain taloudellista, sillä hän toteaa, että Mirjamin ”pukeutumisessa on sellaista hienostunutta makua jota kaikki eivät saa rahalla eikä millään.” (8.4.1943) Bourdieulainen käsitys habituksesta tulee hyvin esiin tässä (ks. Bourdieu 2003, 78). Hienostunut maku on opittua, omasta taustasta ammennettua ja sen pieniä vivahduksia ei voi oppia ulkopuolelta tai korvata rahalla. Myös Lauri on pannut tämän merkille. Kodin hankinnoissa Lauri toteaa luottavansa Mirjamin makuun ja sanoo pitävänsä sitä parempana kuin omaansa. Hän myös näkee Mirjamin maun ja harkintakyvyn kodin sisustamisessa tai pukeutumisessa olevan parempi kuin edellisen vaimonsa. Hän asettaa siis porvarin maun työläisen makua korkeammalle. Näin olikin yleisesti, että keskiluokkaista

elämäntapaa ihailtiin ja jäljiteltiin alemmissa luokissa. Tämä näkyi muun muassa kodin sisustamisessa, vapaa-ajan vietossa ja pukeutumisessa. (Haapala 2007, 60.)

Oman kodin hankinnoissa ja yhteisen elämän rakentamisessa Lauri haluaa pärjätä omillaan. Hänelle on tärkeää, ettei ole riippuvainen muiden avusta. ”Rakkaani, yritetään tulla omillamme toimeen. Äitisi tarvitsee rahansa sillä hän on vanha ja isäsi on sairas vielä päällepäätteeksi. Mehän olemme nuoria. Meillä on aikaa säästää rahaa itsellemme.” (23.3.1943) Hän lähettää Mirjamille säännöllisesti rahaa oman ”pesän” rakentamista varten. Laurille on kunnia asia pitää huolta omista menoistaan. Mirjamin paketteja vastaanottaessa hän kokeekin usein olevansa velvollinen ja halukas korvaamaan sen kaiken joskus Mirjamille. Toisaalta hän antaa Mirjamille jo tulevan vaimon roolin ja uskoo hänen haltuunsa erilaisia käytännön tehtäviä. Rahojenkin hän näkee olevan yhteisiä.

Omillaan pärjäämiseen liittyy myös sääli avuttomuutta kohtaan. Mirjamin isä, joka on sairaalassa, mietityttää Lauria. ”Minua säälistää isäsi. Oikein tulee paha olla kun ihminen on niin avuton. Ja sellaista jatkuu aina edelleen. Surullista.” (12.3.1943). Lauri toivoo toisessa yhteydessä, että Mirjamin isää armahdettaisiin. Sairaita tulee kuitenkin Laurin mukaan auttaa ja käydä katsomassa.

Minun veljeni oli maailmalla hummaamassa. Toisinaan meni melkein vuosi enkä kuullut hänestä mitään, sitten hän sairastui ja joutui sairaalaan. Kävin häntä katselemassa säännöllisesti. Vaikka hänen terveenä ollessaan en laskenut yöksi sisään kun hän pyrki joskus reissuillaan luokseni. Ei tämä ole mitään moraalista ojentamista. Niin kauan kun ihminen on terve niin häntä ei tarvitse liikaa palvoa. Mutta jos hän sairastuu niin se on ainoa ilo hänelle kun häntä ei unohdeta. (21.3.1943)

Puhuessaan veljestään, Lauri samalla ilmaisee, että paheksuu veljensä elämäntyyliä. ”Hummaamisella” ja ”reissuilla” Lauri viittaa tietääkseni juopotteluun ja muuhun epäsäännölliseen elämään ja osoittaa, ettei hyväksynyt veljensä käytöstä. Lauri esittää itsensä sääntillisenä ja kunnollisena työmiehenä, kuten työväenvalistuksissa haluttiinkin (ks. Anttila 2005, 48). Lauri toteaa, ettei tervettä ihmistä tarvitse ”palvoa” ja osoittaa sillä omilla pärjäämisen ihanteensa.

Laurille on myös kunnia asia saada kunnollinen koti Mirjamin kanssa. Hän on tietoinen työväenluokkaisen asumuksen elementeistä, mutta haluaa toisaalta saada kodistaan vieläkin

paremman. Kuten pukeutumisesta, myös kodin sisustamisesta oli tullut entistä tärkeämpää ja niiden kautta haluttiin korostaa omaa yhteiskuntaluokkaa (Heinonen 2007, 179).

Työväenluokkaiset jäljittelivät tyyliä keskiluokkaisia (Haapala 2007, 60) ja heidänkin käsitys kodista oli muovautunut entistä yksityisemmäksi ja perhekeskeisemmäksi (Markkola 1999, 31). Mielenkiintoisesti nämä ajatukset kodista tulevat esiin myös Laurin kertomuksessa. Hänelle koti tuntuu todella olevan juuri tällainen oman rauhan ja ydinperheen tyyssija (Heinonen 2007, 194) tai ”pieni pesä”, kuten Lauri itse ilmaisee.

Minusta olisi parempi jos saisimme oman huoneiston. Eikö Sinustakin. Se huoneustojuuttu on aika kiperä. Todennäköisesti asun lomalla ollessani (vihkimisen jälkeen) Sinun huoneessasi. Vaatimatonta on meidän tuleva elämämme. Alussa olemme aika kireällä, mutta selviydymme kyllä hyvin. Kaikki maksaa hirveästi. Luulen saavani säästöön juhannukseen mennessä noin parikymmentä tuhatta. Sillä meidän täytyy alkaa. Lähetin tänään postissa Sinulle 2800:- Jos joudun olemaan täällä kauemmin niin lähetän lisää. (24.2.1943)

Lauri ottaa perinteisen miehen roolin perheen elättäjänä ja huolehtijana. Hän muistuttaa, että elämä ei tule olemaan kovin rikasta, muttei kuitenkaan täysin toivotonta. Äänislinnassa ollessa Lauri toteaa tienaavansa paremmin kuin Helsingissä, mikä olikin yleistä kantasuomalaisten keskuudessa (ks. Kulomaa 1989, 240).

Paljon taloudellisempaa se on jos olen täällä. (...) Paljon mieluummin olisin kuitenkin Helsingissä. Vaikka raha ei siellä säästyisikään. Kun eläminen siellä on niin kallista. Yksi hyvä puoli on kuitenkin, kun saamme hieman raha asioita järjestykseen tällä erossa olemisella. (16.4.1943)

Erossa olemisessa Lauri näkee siis jotain hyvääkin. Taloudellinen säästö auttaa alkuun yhteisen kodin perustamisessa. Laurin kertomuksessa yhteisten asioiden suunnittelu on usein positiivista unelmointia ja keskustelua. Oman kodin ajatteleminen tuo Laurille iloa muuten ”arkiseen harmauteen” (27.3.1943). Toisaalta Lauri kertoo myös surumielisesti kaipaavansa omaa kotia, jossa saa olla läheistensä kanssa. Tässä merkityksessä koti voidaan nähdä abstraktina vapauden tilana.

On ikävä omaa kotia. En sovi tänne. En jaksa sopeutua vaikka kuinka yrittäisin. (...) Minua toruttiin tänään vähän. Sanottiin muunmuassa, etten oikein näytä viihtyvän täällä onkos se ihme kun täytyy olla niistä erossa joidenka kanssa on tottunut olemaan. (tammikuuta 1943)

Oma koti symboloi Laurille omaa elämää, jossa saa tehdä mitä haluaa. Avioliittoa odottaessa Lauri odottaa myös yhteistä kotia Mirjamin kanssa, elämää, jonka herrana hän saa itse olla.

”Kaipaen omaa kotia. Sillä en ole koskaan asunut vieraan nurkissa. Enkä aijo edelleenkään, asua jos on jonkinlainen mahdollisuus olla omissa oloissaan. Kumpu sota loppuisi ja asiat selviäisi meille mieluisiksi, muuta en tällä hetkellä toivo.” (6.12.1942) Oma koti ja oman elämän herruus ovat kunnia-asioita työmiehelle. Oman konkreettisen kodin suunnitteleminen toi Laurin sen hetkiseen elämään myös mielekkyyttä ja toivoa. Merkittävin yhteistä keskustelua vaativa asia on juuri oman kodin laittaminen.

Jos olet Hesassa niin lähetän Sinulle huommena postiosoituksen. Jos näet jotain sopivaa meille niin osta pois vaan sillä Sinähän tiedät mikä on meille tarpeellista eikä niin rakkaani. Voithan myöskin kysellä minun mielipiteitäni sillä on hauskaa suunnitella omaa kotia Sinun kanssasi. (9.2.1943)

Lauri toisaalta luottaa Mirjamin arviointikykyyn esimerkiksi huonekaluhankinnoissa, mutta toisaalta haluaa itsekin olla mukana suunnittelemassa kotia. ”Se olisi ihanaa kun saisimme yhdessä käydä katselemassa ja ostamassa tavaroita yhteiseen pesäämme.” (13.3.1943) Etäältä unelmointi ei ole sama asia kuin asioiden näkeminen ja suunnitteleminen paikan päällä, vaikka sekin tuotti tietysti iloa. ”Iloitsen kanssasi siitä kirjahyllystä. Se on varmasti upea. Kumpu pääsisin omin silmin sitä ihailemaan.” (17.3.1943)

Kotiin liittyy toisaalta myös oman statuksen ja aseman korostaminen. ”Sitten kun olemme naimisissa niin varmasti jotkut sukulaisista tulevat uteliaisuudessaan meille katselemaan, minkälaisessa kurjuudessa Sinä rakkaani olet. Sentähden olen hieman kunnian himoinen meidän kotimme suhteen.” (18.3.1943) Koti on siis myös näytönpaikka. Lauri haluaa todistaa ylempiluokkaisille, ettei työläinen asu kurjuudessa, vaan viihtyisissä oloissa. Lauri näkee huonekaluilla käytön lisäksi esteettistä arvoa ja luottaa Mirjamin makuun niiden hankinnassa. ”Toivon Sinun saavan sen kauniimman sohvan. Sillä haluaisin nähdä sen kuinka kaunis se oikein on.” (28.3.1943)

Se leposohvajuttu on päivänpolttava kysymys. Sekin täytyisi ostaa aivan hetimiten. Etkö itsekin ole samaa mieltä. Se maksujuttu on hieman kiperä. Punnitse nyt tarkkaan ostetaanko paljas heteka vai sellainen sohva, josta saa illalla kaksoisvuoteen. olen sohvan kannalla sentähden että se on hauskemman näköinen päivällä. Se on kyllä aika kallis, mutta kyllä meidän täytyy saada se irti. (15.3.1943)

Lauri ei siis tyydy halvimpaan vaihtoehtoon, vaan haluaa myös hienolta näyttäviä huonekaluja. Hän on kuitenkin tietoinen omista varoistaan ja siitä mihin ne riittävät. ”Lausu nyt mielipiteesi. Millainen vuode meidän pesäämme hommataan. Proletäärin kotiin taitaa olla

paras sellainen vuode joka päivällä on sohvana. Eikö Sinustakin sellainen ole paras. Meidän (minun) varat eivät riitä erilliseen makuuhuoneeseen.” (13.3.1943) Lauri suhteuttaa oman kotinsa työläisen asemaan, muttei toisaalta kuitenkaan ole valmis tinkimään aivan kaikesta. Hän on valmis odottamaan, että saisi mahdollisimman viihtyisän kodin.

Sitä ruokasalin kalustoa älä osta sentähden, että minun mielestäni ostetaan erillisinä huonekaluina silloin kun parhaaksi nähdään. Sinä saat lausua mielipiteesi myöskin tästä asiasta. Minusta kaikki proletäärit hommaavat koko kaluston. Eikö Sinustakin ole parempi kun tapaat jonkun upean yksilön niin tee heti kaupat. Kun hyvällä maulla osaa hankkia sopivan huonekalun niin silloin saa iloisen ja viihtyisän kodin pystyyn. (25.3.1943)

Jos tulkitsen Lauria oikein, hän toteaa, että proletaarit ostavat kyllä koko ruokakaluston, mutta hänen mielestään sitä ei tarvitse tehdä kerralla. Ruokakalusto siis kuuluu työläisen kotiin, mutta Lauri haluaa hankkia mahdollisimman ”upeita yksilöitä”, jotka ovat harkinnalla ostetut.

Nyt puhutaan iloisemmista asioista. Se sohvajuttu on Sinun hallinnassa. Minä en pääse täältä sinne. Väri on aina hyvä jos kelpaa Sinulle. Luotan Sinuun siinä asiassa. Todennäköisesti se maksaa noin 15, 000. Kangas ei ole silloin paperia. Koita katsoa monesta paikasta Meidän täytyy saada sellainen irti vaikka rahat näyttävät tällä hetkellä ettei se saa maksaa kuin 10:000-. Juhannukseen mennessä saan kyllä sen verran kokoon, että me saadaan sellainen. Tee kaupan vaan jos katsot olevan edullisen meille. Luotan nimittäin Sinun makuusi ja muutenkin. Ota vaan rahat ja mene katselemaan jos sattuisit saamaan jonkun mukavan sohvan meidän tulevaan pesäämme. (...) minulle kelpaa silloin kun se kelpaa Sinulle. (21.3.1943)

Lauri luottaa Mirjamin valintoihin ja on valmis pistämään rahaa pienistäkin säästöistä kodin laittamiseen. Koti abstraktissa mielessä on Laurille vapauden ja levon paikka. Kodista haaveilu ja sen suunnitteleminen toimivat transgressiivisena diskurssina eli keinona nousta nykytilanteen yläpuolelle. Konkreettisesti koti taas merkitsee mahdollisuutta esittää oman luokkansa etevyys. Mirjamin sukulaiset saavat todistuksen, että työmiehen vaimolla on erittäin hyvät oltavat ja koti on hyvällä maulla ja laadulla sisustettu. Oma varallisuus asettaa kuitenkin rajoituksia hankintoihin, eikä Lauri oleta heidän elämänsä olevan prameata. Vaatimattomuus onkin hyve, jota Lauri kerronnassaan tuo esille. Sen hyväksyminen on myös edellytys, jos haluaa elää onnellisena työläisenä.

Toisin kuin romanttisissa saduissa, joissa köyhästä tytöstä tulee prinsessa tai talonpojasta prinssi, Lauri luo kertomuksen, jossa hän olettaa Mirjamin tulevan työmiehen vaimoksi. ”Ja ajattele, Sinusta tulee proletäärin vaimo joka saa miehelleen laittaa ruokaa sekä pestä ja parsia

Palvelija on haave joka ei koskaan toteudu. Ajattele nyt kaikilla ystäväilläsi ja sukulaisillasi on sellainen.” (20.3.1943) Hän ei siis odota oman sosiaalisen asemansa nousevan, vaan päinvastoin Mirjamin aseman ”laskevan”. Varakkailla oli tuohon aikaan varaa pitää palvelija tai palvelijoita (Heinonen 2007, 176), kuten myös Ignatiuksen perheellä oli. Lauri pelkää Mirjamin pettyvän, koska tämä joutuu tekemään työmiehen vaimolle kuuluvia kotitöitä.

Vaikka Lauri toteaa pysyvänsä aina työmiehenä, hän kokee silti kuuluvansa Mirjamin sukuun.

Näin aamulla ihanaa unta. Olin päässyt täältä pois ja minä olin siviilivarusteissa. Tulin teille kotiin. Sinä aukaisit minulle oven. Salin ovella seisoivat Toppica ja hymyili niin herttaisesti. Isäsi oli Toppican takana. Neiti Hurstinen uurasteli makuuhuoneessa huusin hänelle ”hyvää päivää neiti Hurstinen” Toppica sanoi minulle ”joko sinä olet päässyt pois sieltä tehtaalta”. Siihen heräsin. Olisikohan se enne. Voi kumpi se olisi totta. Se oli sitten selvä uni en ole moneen aikaan nähnyt sellaista. (8.2.1943)

Lauri kokee olevansa todella tervetullut Mirjamin kotiin. Unia ei pitäisi tulkita liikaa, mutta mielestäni on mielenkiintoista, että vaikka Lauri näkee unessa Mirjamin ja tämän vanhemmat, niin hän sanoo ensimmäiseksi palvelija Hurstiselle päivää. Vasta sitten Toppica puhuu.

Palvelijan Lauri kokee ehkäpä vertaisekseen ja puhumisen tälle vaivattomammaksi. Näin ainakin Lauri rakentaa kertomuksen unestaan. Toisaalta palvelija kertoo taas Ignatiuksen perheen asemasta, joka on mahdollisesti Laurille ylpeydenkin aihe. Toppican puheissa Lauri ei ole päässyt pois Äänislinnasta, vaan tehtaalta, työmiehen kentältä. Tätä ei voi ylitulkita, mutta pääsy toisen ja samalla porvarin kotiin, tuntuu Laurista levolta, kuten hän toisessa kirjeessä mainitsee. Tehdas symbolisoi raskasta työtä, melua, likaa ja pakollista leivänsaantia, kun taas koti vapautta, lepoa, rauhaa, vaurautta ja yhteyttä rakkaisiin. Kuten olen edellä todennut, Laurille on työmiehenä tärkeää kokea olevansa oman elämänsä herra. Oma koti abstraktissa ja konkreettisesti merkityksessä kuvastaa Laurille oman elämän hallintaa. Työ on kodin ja vapauden vastakohta, jossa toiset määräävät tahdin. Kotona taas saa itse toimia kuten haluaa ilman ulkopuolista painostusta.

Toisaalta työ luo myös merkityksen työmiehen arkeen. ”Kumpi pääsisin työn alkuun, niin saisin siitä surulleni lievitystä.” (28.11.1942) Työtä tehdessä unohtuu huolet hetkeksi. ”Joka päivä tehdään kovalla touhulla taloa valmiiksi. Noin kaksiviikkoa suunnilleen tämä vielä kestää. Tuottaa sekin edes jonkinlaista lohtua, kun pääsee muuttamaan toiselle työmaalle.” (21.2.1943) Loppuun suoritettu työ tuntuu hyvältä, vaikkei työ itsessään tunnu tuovan Laurille suurta tyydytystä. Työ on väline palkan ansaitsemiseen ja se taas mahdollistaa

yhteisen kodin rakentamisen Mirjamin kanssa. Laurin kerronnasta ei siis välity keskiluokkaista ajatusta itsensä toteuttamisesta työn kautta. ”Nyt alkaakin olla kiire täällä. Aijon tehdä ylitöitä joka ilta tuonne klo 20 asti. Joka tunnista saan palkan kun teen.”(14.12.1942) Ilman työtä Lauri kokee olevansa ”aivan viraton” ja ajan menevän hukkaan. Välillä hän keksii itselleen tekemistä, esimerkiksi halkojen hakemista, jos töitä ei muuten ole. ”Aika kuluu paremmin kun ahertaa aamusta iltaan.” (18.2.1943) Tässä Lauri tuottaa positiivista työväenluokkaa, jossa työn tekeminen on ihmisen velvollisuus ja ajanviette.

Toisaalta välillä töitä on taas liikaakin. ”Olen hieman väsynyt työstä. Teen yhtä myöhään töitä kuin Sinäkin. Se on rasittavaa kun on pitkä työpäivä.” (16.2.1943) Työt eivät siis tunnu antavan Laurille muuta kuin ajankulua ja mahdollisuuden säästää. ”Luulen saavani säästöön juhannukseen mennessä noin parikymmentä tuhatta. Sillä meidän täytyy alkaa.” (24.2.1943) Toisinaan kun töitä ei ole tarpeeksi Laurin puheesta välittyy katkeruus ”herroja” kohtaan.

Tämä minun ansaitseminen näyttää taas melko heikolta. Tämä tehdas on valmis. Jotain pikkuhommia on enään jäljellä. Enkä usko, että ne antavat näistä töistä mitään. Uudesta paikasta ei ole vielä tietoa. Varmasti ne unohtavat meidät tänne vaikka kuinka kauaksi. (19.3.1943)

Puhuessaan ”herroista” eli niistä, jotka olivat päättävässä asemassa, Lauri käyttää usein passiivimuotoa. ”Ne” tuntuvat olevan Laurin kertomuksessa tahallaan ikäviä ja käyttävän valtaansa väärin. ”Täällä on muitakin temppejuja joita ne harrastavat täällä. Jos ei miehestä pidetä niin se jätetään vakituisesti tänne.” (29.3.1943) Lauri kokee olevansa voimaton suhteessa vallanpitäjiin. Ennakkoluulot ”herroja” kohtaan tuntuvat suurilta. ”Se herra joka lomat järjestää, käy täällä silloin tällöin. Lupasihan se minulle lomaa ensiviikon lopussa, mutta se on kova unohtamaan sellaiset pikku asiat.” (25.2.1943) Lauri kuvailee lomalle pääsyään ironisesti pikkuasiana, vaikka todellisuudessa hän odotti sitä hyvin hartaasti. Myös Pehkonen (2013, 136) mainitsee lomista päättävien ”herrojen” esiintyvän kirjeissä rakkauden vastapuolena.

”Niinkuin huomaat niin täällä ei olla tasapuolisia kaikkia kohtaan. Itse mielestäni ole aika huonoissa väleissä sen ”lomasedän” kanssa. Kerron sitten joskus kun pääsen luoksesi minkätähden.” (14.4.1943) ”Se lomasetä on nyt täällä. Hän moitti minua kuten tavallista.” (17.4.1943) Lauri kokee epätasa-arvoisuuden suurena loukkauksena, mutta tuntee, ettei pysty vaikuttamaan asioiden kulkuun. ”Herroja” hän kuvailee oikukkaita oman edun tavoittelijoina.

Minä raukka olen ja pysyn proletäärinä. Sitten kun tulen vanhaksi joudun kunnan hoitoon. Sellainen on työläisen elämä. Niinkauvan kun hän jaksaa tehdä työtä häntä pidetään palveluksessa. Mutta sitten kun hän tulee vanhaksi. Niin hänet ajetaan mieran-tielle. Tavallisesti se tapahtuu vähän aikaisemmin kun eläkettä täytyisi ruveta maksamaan. Olen monta kertaa todennut omin silmin tämän asian. (10.4.1943)

Laurin tilitys työläisen kurjasta kohtalosta huokuu katkeruutta vallanpitäjiä kohtaan. Hänen luokkaidentiteettinsä saa vahvistusta Toisen oletetun epätasa-arvoisuuden ja kierouden kautta. Työläinen on uhri, jolla on oikeus olla vihainen ja katkera. Lauri ei myöskään näe sosiaalisen nousun mahdollisuutta elämässään. Mirjam ja hänen perheensä kuvastaa Laurille ylemmän luokan parempia puolia, jossa toinen otetaan huomioon ja hyväksytään sellaisenaan. Kuitenkin Lauri kirjoittaa Mirjamille samalla peloistaan ja epävarmuudestaan suhteessa Mirjamin sukuun. Toisen läsnäolo saa pohtimaan omaa luokkaidentiteettiä. Alemmuuden tunne suhteessa toiseen kumpuaa opituista luokkakäsityksistä. Oma työläisen habitus on siis vahvasti mukana rakastuneenakin.

Lauri kiinnittää itsensä työväenluokkaan kerronnassaan suorasti ja epäsuorasti. Hän peilaa identiteettiään Mirjamiin ja tämän sukuun, jolloin luokka-asema korostuu. Lauri on toisaalta ylpeä työmiehen taustastaan, mutta kokee samalla alemmuutta suhteessa Mirjamin asemaan.

Odotan hieman jännityksellä sitä meidän hääpäiväämme. Olen mielestäni hieman kömpelö niissä asioissa. Ja sitten vielä kun siellä on tietysti paljon vieraita. Minulla on vielä jossain määrin ennakkoluuloja. Tarkoitan kun olemme eri luokista. Sinähän voit hälventää ne kokonaan mielestäni. Eikö niin. (18.3.1943)

Lauri kokee olevansa kömpelö virallisissa toimituksissa, joissa on ”hienompia” ihmisiä läsnä. Työmiehen statukseen ei kuulu juhallisten protokollien hallitseminen. Hän myöntää olevansa ennakkoluuloinen toisesta luokasta tulevia kohtaan. Hän pelkää joutuvansa arvostelun kohteeksi ja pitää ylempiluokkaisia ilmeisesti helposti ylpeinä ihmisinä. Mirjamin äitiä ja isää, hän kuitenkin kuvailee ”niin herttaisiksi” ja kertoo Mirjamille nauttineensa tämän Reinoveljen seurasta edellisenä kesänä. Reinosta Lauri toteaa, että ”...hänen kanssaan oli hauska keskustella kaikista asioista. Eikä hän ollut lainkaan ylpeä. Sano kuitenkin terveisiä hänelle ja Lealle. Ei suinkaan ne pidä minua tunkeilevana.” (16.4.1943) Reino ei siis ilmeisesti Laurin yllätykseksi ollut ollenkaan ylpeä, vaan mukava keskustelukumppani. Lauri kuitenkin epäilee omaa asemaansa ja pelkää olevansa liian tuttavallinen lähettäessään terveisiä Reinolle ja tämän vaimolle. Mirjamin vanhemmilta hän kokee saaneensa hyväksynnän ja lähettää heille

usein terveisiä. Hän haluaa myös ottaa osaa porvaristolle tärkeisiin merkkipäivänmuistamisiin (ks. Heinonen 2007, 176) tai on ainakin tietoinen niiden merkityksestä. ”Olit kiltti, kun laitoit yhteiset onnittelet Toppicalle. Ajattelin itsekin kun kirjoitit hänen leipovan merkkipäiväkseen herkkuja, että minunkin pitäisi onnitella häntä.” (15.2.1943)

Tutustuminen Mirjamin perheeseen ja Mirjamiin, on saanut osan Laurin ennakkoluuloista hälventymään, mutta silti oma luokkaidentiteetti on vahvasti läsnä erityisesti tilanteissa, jotka eivät liity vain hänen ja Mirjamin kahdenkeskisiin hetkiin, vaan koko sosiaalisen ympäristön läsnäoloon. Lauri jatkaa mietteitään tulevasta häpäivästä:

Katsos minulla on toisinaan sellainen tunne, että Sinua jollain lailla säälitään, kun menet minun kanssani naimisiin. ja varmasti ollaan hirveän uteliaita näkemään millainen otus? se on jonka meidän arvokkaan sukumme jäsen ottaa miehekseen. Itse puolestani en pelkää, mutta Sinä saat monta kertaa kuulla siitä. Toivon kuitenkin, että voimme näyttää maailmalle ja sukulaisillesi, että he ovat erehtyneet luullessaan meidän suhteemme olevan väliaikaisen. (18.3.1943)

Laurin ajatukset ylemmän luokan säälistä ja halveksunnasta kumpuavat mahdollisesti todellisista kokemuksista, mutta myös omista luokkaidentiteettiin liittyvistä pohdinnoista. Ero herrojen ja rahvaan välillä oli olemassa ja Lauri tunnistaa sen. Hän kokee olevansa porvarin silmissä arvoton ”otus”, jonka kanssa seurustelu on ilman muuta väliaikaista. Tämä pelko on voinut olla vain Laurin pään sisällä ja työväenluokkaisesta taustasta kumpuava ennakkoluulo, mutta kertoo toisaalta todellisista luokkaidentiteettiin liittyvistä kipuiluista. Lauri tuottaa kerronnassaan uudelleen luokkaerot ja niihin liittyvät ikävät tunteet, vaikka sosiaalinen kanssakäyminen Mirjamin perheen kanssa on myös osittain muuttanut käsitystä porvareista. Lauri toteaa, ettei pelkää omasta puolestaan, mutta hänen kerronnastaan on silti mielestäni tulkittavissa nimenomaan oma epävarmuus suhteessa Toiseen ja erilaiseen. Lauri on epävarma omasta asemastaan, mutta puolustaa sitä kuitenkin mahtipontisin sanoin. Luokkaidentiteetti hahmottuu tämän erilaisen kautta (ks. Hall 2002, 251) ja identiteetikerrontaan liittyy usein myös ristiriitaisuuksia (ks. Hänninen 1999, 62), kuten Laurinkin tapauksessa.

Mielenkiintoisesti Lauri ei halua näyttää vain Mirjamin sukulaisten erehtyneen, vaan koko maailman. Luokkaerot olivat siis todellisuutta ja rajojen rikkominen tuntui koko maailman voittamiselta. Huolimatta luokkaeroista, romanttinen rakkaus voittaa. Tämän Lauri haluaa

julistaa kaikille. Rakkaus peittää Laurin mukaan erot ja hälventää ennakkoluulot. Lauri haluaa antaa työmiehelle oikeuden rakastaa. Rakkaus tekee luokasta toisarvoista, ainakin abstraktissa mielessä. Rakkauskerronta toimii siis transgressiivisena diskurssina, jonka kautta ylitetään niin luokkaerot, sota-ajan luoma etäisyys toisesta kuin ikävän värittämä nykyhetkikin. Kirjoittamalla hän rakentaa rakkautta, mutta samalla tuottaa uudelleen luokkaansa ja reflektoi identiteettiään suhteessa toiseen. Rakastunut työmies uskoo rakkauden voimaan, mikä mahdollistaa romanttisen kertomuksen synnyn.

6. RAKASTUNUT TYÖMIES

Asetin tutkimukseni keskeiseksi kysymykseksi sen, miten työmies rakentaa romanttista rakkautta porvarisneidille sota-ajan kertomuksessa. Historiallisen taustoituksen, teoreettisen viitekehyksen ja kirjeiden analyysin kautta olen mielestäni saanut vastauksen esittämäni tutkimusongelmaan. Kirjeaineisto on ollut koko työtä ohjaavana tekijänä, mutta historiaan perehtymisen ja teoreettisen pohjan avulla, olen saanut kirjeistä paremman otteen. Olen läpi tutkimuksen pohtinut erityisesti romanttisen rakkauden ilmenemistä, identiteetin hahmottamista, luokan tekemistä, sota-ajan läsnäoloa ja kertomuksen luomista sekä merkitystä romanttisen rakkauden rakentamisessa. Toisen tutkijan käsissä kyseinen aineisto olisi muovautunut toisenlaiseksi ja mahdollisesti muut teemat olisivat nousseet vahvemmin esille. Uskon kuitenkin, etten ole tehnyt aineistolle hallaa valitessani tämän tutkimusasetelman. On ollut hienoa löytää kirjeistä sellaisia teemoja, jotka ovat auttaneet ymmärtämään romanttisen rakkauden rakentamista Laurin kertomuksessa kokonaisuudessaan. Olen pyrkinyt olemaan kriittinen omille tulkinnoilleni ja pitäytymään sellaisessa analyysissä, jonka myös toiset kirjeiden lukijat voisivat (ainakin suurelta osin) allekirjoittaa perehtyessään niihin.

Sota-aika ja ympäröivä kulttuuri vaikuttavat Laurin kertomukseen ja romanttisen rakkauden rakentamiseen omalla erityisellä tavallaan. Sota-aika on konteksti, joka yhdistää eri yhteiskuntaluokista tulevia ja vaikuttaa näin rakkauden syntymiseen heidän välillään. Sota myös pakottaa Laurin rakentamaan rakkautta kirjoittamalla, mikä ylipäänsä mahdollistaa tämän tutkimuksen tekemisen lähes kahdeksankymmentä vuotta myöhemmin. Kirjeet olivat sota-ajalla usein ainoa keino pitää yhteyttä rakkaisiinsa (Näre 2008, 20). Sota luo siis pakollisen eron toisesta, mikä raastaa rakastuneiden kärsivällisyyttä, mutta toisaalta myös pitää yllä suhteen jännittävää romanttisuutta (ks. Jallinoja 2000, 27).

Sota-ajalla myös ajanvietekulttuuri sai entistä voimakkaamman roolin romanttisen rakkauden esittämisessä, mikä vaikutti ihmisten käsitykseen miehen ja naisen välisestä suhteesta (Sedergren 1999, 67). Aikansa rakkauskoodiston (ks. Luhmann 1998; Soikkeli 1998) kautta myös Lauri puhuu Mirjamille ymmärrettävää rakkauden kieltä. Ajanvietekulttuurista ja ympäristöstä ammennettujen ilmaisujen ja tekojen kautta Lauri viestittää Mirjamille

rakastavansa tätä. Kirjeiden kautta Lauri rakentaa romanttista rakkaussuhdetta Mirjamiin. Kirjeet auttavat selviämään erosta, vaikkakaan ne eivät vastaa kasvotusten näkemistä. Kirjeiden kirjoittaminen loi myös haasteita kommunikoinnille ja erilaisia väärinymmärryksiä jouduttiin oikomaan. Tietysti sotasensuurikin vaikutti Laurin kerrontaan esimerkiksi sodankäynnistä, mutta omista tunteistaan hän pystyy kuitenkin mielestäni suhteellisen avoimesti kirjoittamaan.

Kirjeet auttoivat Lauria luomaan konkreettisesti yhteisen kertomuksen. Tämä kertomus on samalla Laurin omaa sisäistä tarinaa, joka saa ehyemmän muodon rakentuessaan konkreettisiksi kirjeiksi ja siten toiselle ymmärrettäväksi kertomukseksi (ks. Hänninen 1999, 60). Laurin sisäiseen tarinaan liittyy paitsi romanttisen rakkauden rakentaminen myös oman identiteetin sekä luokan tietoinen ja tiedostamaton konstruoiminen. Kirjeet ovat kenttä, jolla Lauri tekee tulkintoja itsestään ja elämänsä merkityksellisyydestä (ks. Pehkonen 2013, 119) romanttisen kertomuksen raameissa. Hän juonellistaa kirjoittaessaan sisäisen tarinansa niin, että se muuttuu mielekkääksi ja koherentiksi rakkauskertomuksen juonta myötäileväksi kokonaisuudeksi (ks. Jallinoja 2000, 59; Hänninen 1999, 49; Pehkonen 2013, 113).

Tähän juonellistamiseen liittyy Laurin romanttisen rakkauden rakentaminen kirjoittamalla yhteisestä menneisyydestä, nykyhetkestä ja ennen kaikkea tulevaisuudesta Mirjamin kanssa. Kertomuksen onnellinen loppu tulee olemaan avioliitto, kunhan kaikki esteet on ensin voitettu. Odottaminen on osa kertomuksen huipentumista ja auttaa rakentamaan romanttista rakkautta (Jallinoja 2000, 20). Sodan lopusta ei ole tietoa, mutta silti yhteinen tulevaisuus nähdään onnellisena ja palkittuna jaksona elämässä.

Tässä hyödynnän transgressiivisen diskurssin ajatusta, jonka avulla kertoja pystyy nousemaan vallitsevien tilanteiden ja olosuhteiden yläpuolelle. Erkki Pehkonen (2013, 285) ottaa väitöskirjassaan transgressiivisen diskurssin avuksi selittämään miesten tapaa paeta sodan realiteetteja kirjeissään. Laurikin haaveilee lomista, sodan loppumisesta, omasta kodista ja tulevaisuudesta Mirjamin kanssa. Itse sovellan transgressiivista diskurssia myös keinoon nousta luokkaerojen yläpuolelle. Rakkauskerronta on transgressiivista diskurssia, jonka kautta ei paeta vain sodan arkea, vaan myös luokkaerojen todellisuutta. Rakkauskerronta toimii transgressiivisena diskurssina, joka lupaa itselleen ja toiselleen rakkauden voittavan lopulta.

Toisinaan kuitenkin Laurin kerronnassa esiintyy myös epäuskon ääni, joka pelkää että Mirjamin rakkaus onkin vain harhaluuloa. Rakkaus häivyttää Laurin kerronnassa luokkaeroja, muttei kuitenkaan poista niitä kokonaan.

Rakastuneen työmiehen ”ääni” nousee siis analyysissäni keskiöön. Työmies on rakastuneenakin työmies, jonka minäkuva kohtaa uusia peilautumispintoja porvarisnaisen ja tämän sosiaalisen ympäristön kautta. Tämä reflektoitu ja narratiivinen identiteetti muokkautuu kirjoittaessa ja suhteessa toiseen (ks. Hänninen 1999, 61; Pehkonen 2013, 111). Kyseessä ei kuitenkaan ole kuka tai mikä tahansa toinen, vaan rakastumisen kohde, jonka kanssa halutaan luoda yhteinen uusi elämä. Tämä halu saa myös Laurin rakentamaan identiteettiään sen kaltaiseksi kuin romanttinen rakkaus vaatii (ks. Pehkonen 2013, 192). Identiteetit sisältävät aina myös ristiriitaisuuksia muokkautuessaan jatkuvasti suhteessa ympäristöönsä (ks. Hall 2002, 250; Hänninen 1999, 62; Pehkonen 2013, 110). Laurin tapauksessa käsittelen erityisesti rakastuneen ja työmiehen identiteettejä, sillä ne ovat hänen kerronnassaan toisinaan erottamattomasti läsnä. Romanttisen rakkauden rakentaminen tapahtuu siis myös omia identiteettejä reflektoiden.

Toinen nähdään Laurin kerronnassa ristiriitaisesti sekä erilaisena että samankaltaisena. Rakastuminen auttaa luomaan symbioottisen suhteen erilaisesta taustasta tulevan kanssa. Yhteenkuuluvaisuuden tunne on suuri ja koko elämä tuntuu olevan riippuvainen toisesta. Samankaltaisuutta myös vahvistetaan ajatusten ja tunteiden jakamisen kautta. (ks. Määttä 1999, 37-44.) Toisaalta Mirjamin erilaisuus nousee esiin erityisesti muiden läsnäolossa. Rakastuneiden yhteinen sisäinen maailma, joka on rakkauskoodiston avulla luotu ja pidetään yllä, kohtaa kysymyksiä sosiaalisen ympäristön kautta. Työmiehen habitus on erilainen kuin porvarisneidin, mikä aiheuttaa ristiriitaisen tunteen erilaisuudesta.

Laurin identiteetti työmiehenä rakentuu siis toisaalta häpeästä suhteessa Mirjamiin ja tämän sosiaaliseen ympäristöön, toisaalta taas ylpeydestä omaa luokkaa kohtaan. Samanaikaisesti Lauri kuitenkin kokee kuuluvansa Mirjamin sukuun. Tällä kuulumisella hän tarkoittanee tuntevansa olonsa tervetulleeksi Mirjamin perheeseen ja kotiin, muttei kuitenkaan olela sosiaalisen asemansa nousevan. Lauri tunnustaa luokkaerot ja kuvailee omia näkemyksiään rohkeasti, mutta toisaalta pelkää muiden ja välillä Mirjaminkin mielipiteitä. Romanttinen

kertomus transgressiivisena diskurssina astuu kuvaan ”kaikenvoittavan rakkauden” narraationa, jossa eriarvoinen asema, sota ja menneisyys ohitetaan. Avioliitto ei ole kaikkien mielestä hyväksyttävää, mutta Lauri ja Mirjam haluavat näyttää muille ja itselleen suhteensa kestäväen luokkaerot, etäisyyden ja ajan kulumisen. Työmiehen identiteetti on vahvana ja Lauri olettaa Mirjamin astuvan vaimona ja naisena työväenluokkaiseen asemaan. Hän myös näkee Mirjamin täyttävän tulevalle puolisolleen asettamat kriteerit, mikä taas kertoo Laurin omasta identiteetin rakentamisesta toisen ylevöittämisen kautta (Pehkonen 2013, 141). Koska Mirjam on Laurin mukaan vallitsevienkin ihanteiden mukainen nainen, todistaa se Laurin onnistumista laajemmassa sosiaalisessa viitekehityksessä. Hän siis muovaa omaa rakastuneen ja työmiehen identiteettiään Mirjamin erinomaisten ominaisuuksien ylistämisen kautta.

Laurin kerrontaa analysoidessa käsitys diskursiivisesta luokasta (ks. Skeggs 2004; Anttila 2009) tuntuu relevantilta. Lauri esittää ja tuottaa edelleen omalle luokalleen tyypillisiä arvoja ja tapoja, vaikka on samalla tullut tietoisemmaksi porvariston elämäntyylistä. Lauri esittää työväenluokan positiivisesti vaatimattomana, vähään tyytyvänä, ahkerana ja kunnollisena, joka pärjää omillaan ja on oman elämänsä herrana. Toisaalta hän pahoittelee oman taustansa kouluttamattomuutta ja sitä, ettei koskaan voi olla muuta kuin ”vain” työmies. Samalla hän on huolissaan Mirjamin viihtymisestä työmiehen vaimon roolissa, vaikka kuitenkin uskoo heidän olevan aina onnellisia. Luokan tekemisessä kodin merkitys nousee Laurin kertomuksessa tärkeään asemaan. Hän rakentaa kodista idyllistä oman tilan aluetta, mutta myös näyttelytilaa ulkopuolisille, jonka kautta hän osoittaa, että työmies huolehtii perheestään ja kodistaan. Lauri osoittaa myös Mirjamille, että hän vähistä varoistaan huolimatta tulee pitämään heistä huolen ja rakentamaan viihtyisän kodin.

Laurin romanttisen rakkauden rakentaminen ei siis ole neutraalia tai kulttuurivapaata proosaa, vaan se linkittyy osaksi Laurin omaa sosiaalista kontekstia ja taustaa. Romanttisen rakkauden rakentamiseen kytkeytyy oman luokan tekeminen tarkoituksella, rivien väliin kirjoittamalla tai itseltään huomaamatta. Rakastuminen on Laurin identiteettiä muokkaava voima, mutta se ei tapahdu kulttuurisessa tyhjiössä. Tämä tutkimus rakastuneesta työmiehestä onkin vienyt pohtimaan rakastumista erilaisissa sosiaalisissa ja historiallisissa konteksteissa. Rakastuminen ei johdu Amarin nuolen sattumanvaraisesta osumasta, vaan sen kulkua ohjaavat erilaiset sosiaaliset prosessit ja merkitykset. Myös tässä tutkimuksessa kahden eri yhteiskuntaluokasta

olevan henkilön tutustumiseen ja rakastumiseen ovat vaikuttaneet oman aikansa sosiaaliset ilmiöt ja historian kulku. Romanttisen rakkauden läpimurto kaikissa yhteiskuntaluokissa, romanttisen kertomuksen nousu merkittävään asemaan rakastumisen havaitsemisessa ja rakkauden luomisessa sekä tietysti sota-aika ihmisiä erottavine, mutta myös yhdistävine piirteineen, on edesauttanut synnyttämään työmiehen ja porvarisneidin välisen rakkaustarinan. Romanttisen rakkauden rakentaminen Laurin kirjeissä on ymmärrettävissä vain näiden historiallisten, kulttuuristen ja sosiaalisten muutosten sekä merkitysten kautta.

Jatkotutkimuskysymyksinä näkisinkin romanttisen rakkauden rakentamisen erojen ja yhtäläisyyksien tutkimisen eri luokkien tai sukupuolien välillä. Millaista esimerkiksi keskiluokkaisesta viitekehuksesta tulevan miehen rakkauskerronta sota-ajalla on suhteessa työväenluokkaiseen? Tai miten työväenluokkainen nainen rakentaa romanttista rakkautta verrattaessa työväenluokkaiseen mieheen? Hankalaksi tällaisen tutkimusasetelman tekee tietysti se, että jokainen kirjeaineisto on hyvin yksilöllinen, johon sekä kirjoittajan että vastaanottajan tausta vaikuttavat. Joka tapauksessa olisi mielenkiintoista nähdä minkälaisia romanttisen rakkauden rakentamiseen liittyviä teemoja nousisi toisenlaisessa sosiaalisessa viitekehyksessä syntyneistä kirjeistä. Miten esimerkiksi ajanvietekulttuuri näkyisi kerronnassa tai luokkaidentiteetin refleктоiminen?

Toinen mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe olisi transgressiivisen diskurssin syvempi pohtiminen kirjeen kirjoittajan tunteiden kannalta. Esimerkiksi Laurin kerronnassa tunteet elävät ja samoin se miten hyvin hän pystyy ylittämään nykyhetken ikävän. Transgressiivinen diskurssi ei siis ole automaatio, joka aina toimisi oman olon helpottamiseen. Aina rakkauden ylistäminen luokkaeroista välittämättä, tulevaisuudesta unelmoiminen tai oman kodin suunnittelu eivät auta näkemään oman kurjan olotilan tai todellisuuden luomien esteiden ylitse. Miten ja milloin siis transgressiivista diskurssia käytetään kerronnassa? Minkälaiset olosuhteet transgressiivinen diskurssi tarvitsee toimiakseen todella realiteetit ylittävänä voimana kerronnassa ja ihmisten välisissä suhteissa? Muokkaako transgressiivinen diskurssi pysyvästi yksilöiden kokemaa todellisuutta?

Lisäksi olisi kiinnostavaa tutkia romanttisen rakkauden rakentamista nykykontekstissa, esimerkiksi sosiaalisen median kanavissa. Miten näissä rakennetaan rakkautta merkkien,

kuvien ja sanojen välityksellä? Minkälaisia sosiaalisia, kulttuurisia ja luokkarajoja ylittäviä elementtejä nykyajan romanttisella rakkaudella on? Kuinka identiteettejä muokataan ja luokkaa tuotetaan uudestaan keskustelupalstojen rakkauskerronnassa? Miten sosiaalinen media vaikuttaa kerronnan luonteeseen? Mitä on internetin ”kirjesensuuri” vai onko sellaista? Tai miten nykyinen viihdekulttuuri vaikuttaa romanttisen kertomuksen juonirakenteeseen ihmisten välisessä kommunikoinnissa? Paljon mielenkiintoista tutkittavaa riittäisi siis romanttisen rakkauden rakentamisen tiimoilta. Rakastunut työmies kertoo yhden tarinan rakkaudesta vuosien takaa, mutta ehkä seuraavaksi estradille voisikin astua kielletyn, esteitä uhmaavan romanttisen rakkauden narraattori 2010-luvulta.

LÄHTEET

Kirjallisuus

- Ahlbäck, Anders (2006): ”Mitä miehen on kestettävä. Kokemuksia suomalaisesta sotilaskoulutuksesta 1920-1930-luvuilta sukupuolihistorian valossa.” Teoksessa Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville (toim.): *Ihminen sodassa. Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta*. Minerva Kustannus Oy, Helsinki / Jyväskylä. 107-124.
- Alberoni, Francesco (1984): *Rakastuminen*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.
- Alberoni, Francesco (1996): *Jag älskar dig*. Bokförlaget Korpen, Sverige.
- Anttila, Anu-Hanna & Pollari, Mikko (2009): ”Suitsittu seksuaalisuus”. Teoksessa Anttila, Anu-Hanna; Kauranen, Ralf; Löytty, Olli; Pollari, Mikko; Rantanen, Pekka & Ruuska, Petri: *Kuriton kansa. Poliittinen mielikuvitus vuoden 1905 suurlakon ajan Suomessa*. Vastapaino, Tampere. 111-137.
- Anttila, Anu-Hanna (2005): *Loma tehtaan varjossa. Teollisuustyöväestön loma- ja vapaa-ajan moraalisaatety Suomessa 1930–1960-luvuilla*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Anttila, Anu-Hanna (2009): ”Vapauden taimia? Työväenluokan tekeminen ja kokeminen 1900-luvun alun Suomessa”. *Sosiologia-lehti* 02/2009. Westermarck-seuran julkaisu, Tampere. 79-95.
- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1995): *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma*. Englanninkielisestä alkuperäisteoksesta (1966): *The Social Construction of Reality*. Gaudeamus, Helsinki.
- Bourdieu, Pierre (1983): *Die feinen Unterschiede. Kritik der gesellschaftlichen Urteilskraft*. Ranskankielinen alkuperäisteos ilmestynyt vuonna 1979. Suhrkamp verlag, Frankfurt am Main.
- Bourdieu, Pierre (2003): *Outline of a Theory of Practice*. Ranskankielinen alkuperäisteos ilmestynyt vuonna 1972. Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom.
- Bourke, Joanna (2006): ”Uusi sotahistoria”. Teoksessa Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville (toim.): *Ihminen sodassa. Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta*. Minerva Kustannus Oy, Helsinki / Jyväskylä. 21- 42.
- Giddens, Anthony (1992): *The Transformation of Intimacy. Sexuality, Love & Eroticism in Modern-Societies*. Stanford University Press, Stanford, California.
- Haapala, Pertti (2007): ”Kun kaikki alkoi liikkua...”. Teoksessa Strandberg, Joni (toim.): *Suomalaisen arjen historia 3. Modernin Suomen synty*. WSOY, Helsinki. 47-63.

Hagelstam, Sonja (2008): ”Perhe-elämä, arki ja sota”. Teoksessa Mäkinen, Anssi (toim.): *Sodassa koettua. Arkea sodan varjossa*. WSOY, Helsinki. 33-61.

Hagelstam, Sonja (2006): ”Lähellä ja kaukana. Parisuhteen ylläpitäminen rintaman ja kotirintaman välisessä kirjeenvaihdossa”. Teoksessa Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville (toim.): *Ihminen sodassa. Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta*. Minerva Kustannus Oy, Helsinki / Jyväskylä. 213- 227.

Hall, Stuart (2002): *Identiteetti*. Vastapaino, Tampere.

Heikkinen, Hannu L. T. (2007): ”Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena.” Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. PS-kustannus, Jyväskylä. 142-158.

Heinonen, Visa (2007): ”Kotitalous mikroskoopin alla”. Teoksessa Strandberg, Joni (toim.): *Suomalaisen arjen historia 3. Modernin Suomen synty*. WSOY, Helsinki. 168-195.

Hulkko, Jouko (1993): ”Perhe kestää – perhepolitiikka alkaa”. Teoksessa Itälä, Jaakko (toim.): *Suomalaisten tarina. 3. Rakentajien aika 1937-1967*. Kirjayhtymä, Helsinki. 21-36.

Hänninen, Vilma (1999): *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampereen yliopisto, Tampere.

Jallinoja, Riitta (2000): *Perheen aika*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Kankaanpää, Iris (2001): ”Rakkaus kirjeissä”. Teoksessa Kupiainen, Tarja & Laitinen, Katja & Vakimo, Sinikka (toim.): *Minä? Missä? Milloin? Kolmetoista tulkintaa identiteeteistä*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. 64-81.

Kempainen, Ilona (2006): ”Kuolema, isänmaa ja kansalainen toisen maailmansodan aikaisessa Suomessa”. Teoksessa Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville (toim.): *Ihminen sodassa. Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta*. Minerva Kustannus Oy, Helsinki / Jyväskylä. 229-241.

Kinnunen, Tiina (2008): ”Naiset, kansakunta ja moraalit sota-ajan Suomessa”. Teoksessa Mäkinen, Anssi (toim.): *Sodassa koettua. Arkea sodan varjossa*. WSOY, Helsinki. 26-27.

Kivimäki, Ville (2006): ”Sodan kokemushistoria. Uusi saksalainen kokemushistoria ja kokemushistorian sovellusmahdollisuudet Suomessa.” Teoksessa Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville (toim.): *Ihminen sodassa. Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta*. Minerva Kustannus Oy, Helsinki / Jyväskylä. 69-86.

Kivimäki, Ville & Tepora, Tuomas (2009): ”War of Hearts. Love and Collective Attachment as Integrating Factors in Finland During World War II”. *Journal of Social History*. Winter 2009. Vol. 43. Issue 2. 285-305.

- Kolbe, Laura (2007): ”Kaksi Helsinkiä. Sörnäinen ja Esplanadit”. Teoksessa Kolbe, Laura & Klinge, Matti: *Helsinki. Itämeren tytär. Lyhyt historia*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki. 48-61.
- Korhonen, Teppo (2003): ”Perhe käymistilassa”. Teoksessa Kervanto Nevanlinna, Anja & Kolbe, Laura (toim.): *Suomen kulttuurihistoria. 3 Oma maa ja maailma*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki. 214-218.
- Kuisma, Markku (2007): ”Modernia Suomea rakentamassa”. Teoksessa Strandberg, Joni (toim.): *Suomalaisen arjen historia 3. Modernin Suomen synty*. WSOY, Helsinki. 11-45.
- Kulomaa, Jukka (1989): *Äänislinna. Petroskoin suomalaismiehityksen vuodet 1941-1944*. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.
- Langford, Wendy (1999): *Revolutions of the Heart. Gender, Power And the Delusions of Love*. Routledge, London.
- Lassila, Pertti (2009): ”Kirjallisuus jatkosodan aikana”. Teoksessa Mäkinen, Anssi (toim.): *Sodassa koettua. Yhdessä eteenpäin*. WSOY, Helsinki. 166-175.
- Luhmann, Niklas (1998): *Love as Passion. The Codification of Intimacy*. Stanford University Press, Stanford, California.
- Markkola, Pirjo (1999): ”Koti, asunto, kortteeri – näkökulmia suomalaisten työläiskotien historiaan”. Teoksessa Katainen, Elina; Suoranta, Anu; Teräs, Kari; Valenius, Johanna (toim.): *Koti kaupungin laidalla. Työväestön asumisen pitkä linja*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura. 8-34.
- Määttä, Kaarina (1999): ”Rakastumisprosessi ja rakkaus kriisi”. Teoksessa Näre, Sari (toim.): *Tunteiden sosiologiaa. I Elämyksiä ja läheisyyttä*. Tietolipas 156. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. 36-53.
- Määttä, Kaarina (1999b): *Rakastumisen lumous*. Werner Söderström oyj, Helsinki.
- Nevalainen, Terttu (2007): ”Introduction”. Teoksessa Nevalainen, Terttu & Tanskanen, Sanna-Kaisa (toim.): *Letter Writing*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam / Philadelphia. 1-11.
- Nieminen, Armas (1993): *Suomalaisen aviorakkauden ja seksuaalisuuden historia. Avioliitto- ja seksuaalikäytöksiä suomalaisen hengenelämän ja yhteiskunnan murroksessa sääty-yhteiskunnan ajoilta nykypäivään*. D 27 1993. Väestötutkimuslaitos Väestöliitto, Helsinki.
- Niiniluoto, Maarit (1994): *On elon retki näin. Eli miten viihteestä tuli sodan voittaja. Viihdytyskiertueita, kotirintaman kulttuuria ja Saksan suhteita vuosina 1939-45*. Kirjayhtymä Oy, Helsinki.
- Näre, Sari (2008): ”Naiset ja miehet sodan pyörteissä”. Teoksessa Mäkinen, Anssi (toim.): *Sodassa koettua. Arkea sodan varjossa*. WSOY, Helsinki. 8-31.

- Näre, Sari (1999): ”Tunteiden sosiologia yhteiskuntatutkimuksen kentässä”. Teoksessa Näre, Sari (toim.): *Tunteiden sosiologiaa. I Elämyksiä ja läheisyyttä*. Tietolipas 156. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. 9-15.
- Olkkonen, Tuomo (2007): ”Suomalaisen populaarikulttuurin nuoruusvuodet”. Teoksessa Strandberg, Joni (toim.): *Suomalaisen arjen historia 3. Modernin Suomen synty*. WSOY, Helsinki. 196-217.
- Pilke, Helena (2011): *Julkaiseminen kielletty. Rintamakirjeenvaihtajat ja päämajan sensuuri 1941-1944*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Pipping, Knut (1978): *Komppania pienoisyhteiskuntana. Sosiologisia havaintoja suomalaisesta rintamayksiköstä 1941-1944*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.
- Rytkönen, Sisko (2001): *Mitäpä ei kärsitty elokuvan takia. Muistoja 1930- ja 1940-luvun kotimaisista elokuvista ja esitystilanteista*. Kopijyvä Oy, Jyväskylä.
- Sarpavaara, Harri (2009): ”Luokka – kuolleeksi julistetun paluu”. *Sosiologia-lehti* 02/2009. Westermarck-seuran julkaisu, Tampere. 77-78.
- Sedergren, Jari (2009): ”Suomalainen elokuva ja radio sotavuosina”. Teoksessa Mäkinen, Anssi (toim.): *Sodassa koettua. Yhdessä eteenpäin*. WSOY, Helsinki. 177-197.
- Sedergren, Jari (1999): *Filmi poikki. Poliittinen elokuvasensuuri Suomessa 1939-1947*. Suomen historiallinen seura, Helsinki.
- Skeggs, Beverley (2004): *Class, Self, Culture*. Routledge, London.
- Skeggs, Beverley (2002): *Formations of Class and Gender*. Sage Publications Ltd, London.
- Soikkeli, Markku (1999): ”Rakkauskoodiston vakiintuminen Euroopassa 1600-1900-luvuilla”. Teoksessa Näre, Sari (toim.): *Tunteiden sosiologiaa. I Elämyksiä ja läheisyyttä*. Tietolipas 156. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. 19-35.
- Soikkeli, Markku (1999b): ”Perheromanssi yhteiskunnan parodiana”. Teoksessa Paasonen, Susanna (toim.): *Hääkirja. Kirjoituksia rakkaudesta, romantiikasta ja sukupuolesta*. Turun yliopisto, taiteiden tutkimuksen laitos, Turku. 53-69.
- Soikkeli, Markku (1998): *Lemmen leikkikehässä. Rakkauskurssin sovellutukset 1900-luvun suomalaisissa rakkausromaaneissa*. Suomalaisen kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Wright, Erik Olin (2005): *Approaches to Class Analysis*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Åström, Anna-Maria (1989): ”Herrkapsfolk och underlydande”. Teoksessa Korhonen, Teppo & Räsänen, Matti (toim.): *Kansa kuvastimessa. Etnisyys ja identiteetti*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. 162-198.

Verkkojulkaisut

Pehkonen, Erkki (2013): *"Poikasi täältä jostakin"*. *Narratiiviset resurssit, diskurssit ja luovuus kirjoittaen kerrotuissa identiteeteissä jatkosodan aikaisissa kirjeissä*. [verkkojulkaisu]. Jyväskylä Studies in Humanities 217. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/42572/978-951-39-5506-9_vaitos14122013.pdf?sequence=1>. (Viitattu 12.12.2017.)

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006): KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. (Viitattu 07.05.2009.)

Painamattomat lähteet

Ignatius, Elma (1944): *Mer eller mindre personliga upplevelser den historiska våren 1918*. Muistelmat. Suvun hallussa.

Laulut esitysvuosineen

Heili Karjalasta (1938). Sanoittaja: Ryytänen, Roine Richard.

Pieni sydän (1939). Sanoittaja: Pekkarinen, Tatu.

Särkyneitä toiveita (1940). Sanoittaja: Mattila, Uno.

Sulle salaisuuden kertoa mä voisin (1942). Sanoittaja: Laine, Eine.

Romanssi (1943). Sanoittaja: Palmroth, Reino.